

Politikai
röpiratok.

203.

203
1896

GRÓF SZÉCHÉNYI PÁL

Földmívelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi m. kir. Minister úr
Ő Nagyméltóságához

J E L E N T É S
MAGYARORSZÁG SELYEMIPARÁNAK
ÁLLÁSÁRÓL ÉS FEJLŐDÉSÉRŐL

1882. és 1883-ban

BEZERÉDJ PÁL

A SELYEMTENYÉSZTÉS EMELÉSE CZÉLJÁBÓL KIKÜLDÖTT

MINISTERI MEGHATALMAZOTT-tól

5.

BUDAPEST 1884

A PESTI KÖNYVVYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG NYOMÁSA

HOLD-UTCZA 7

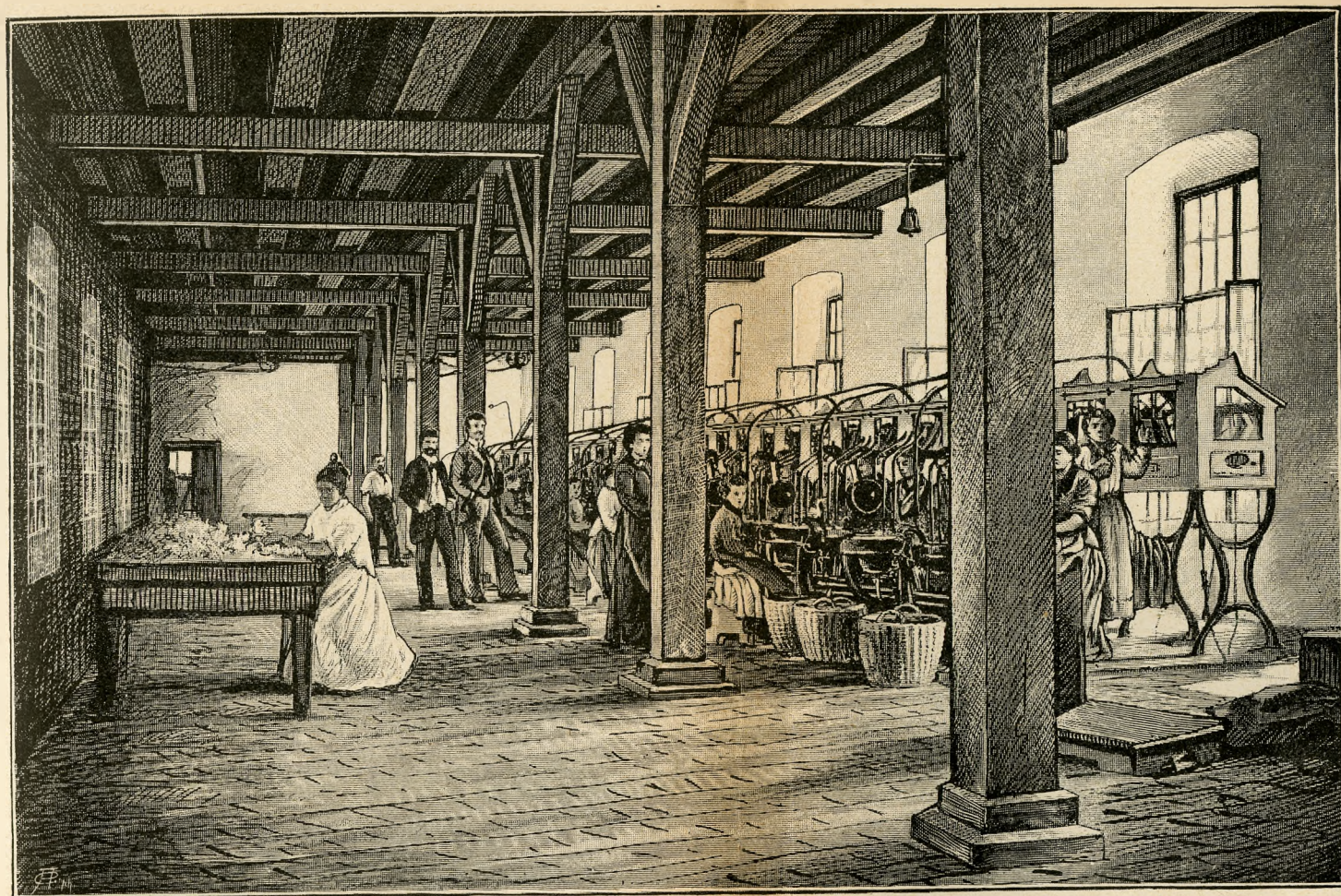
TARTALOM.

Általános rész.....	3
Az országos selyemtenyésztési felügyelőség működése az 1882. és 1883-ik évben	37
Selyemtenyésztési szakoktatás	44
Faiskolák alkotása és szederfatenyésztés.....	62
Szederfaültetés	68
Selyemtenyésztésünk az 1882. és 1883-ik években	80
A pancsovai m. kir. állami selyemfonó-gyár létesítése.....	86

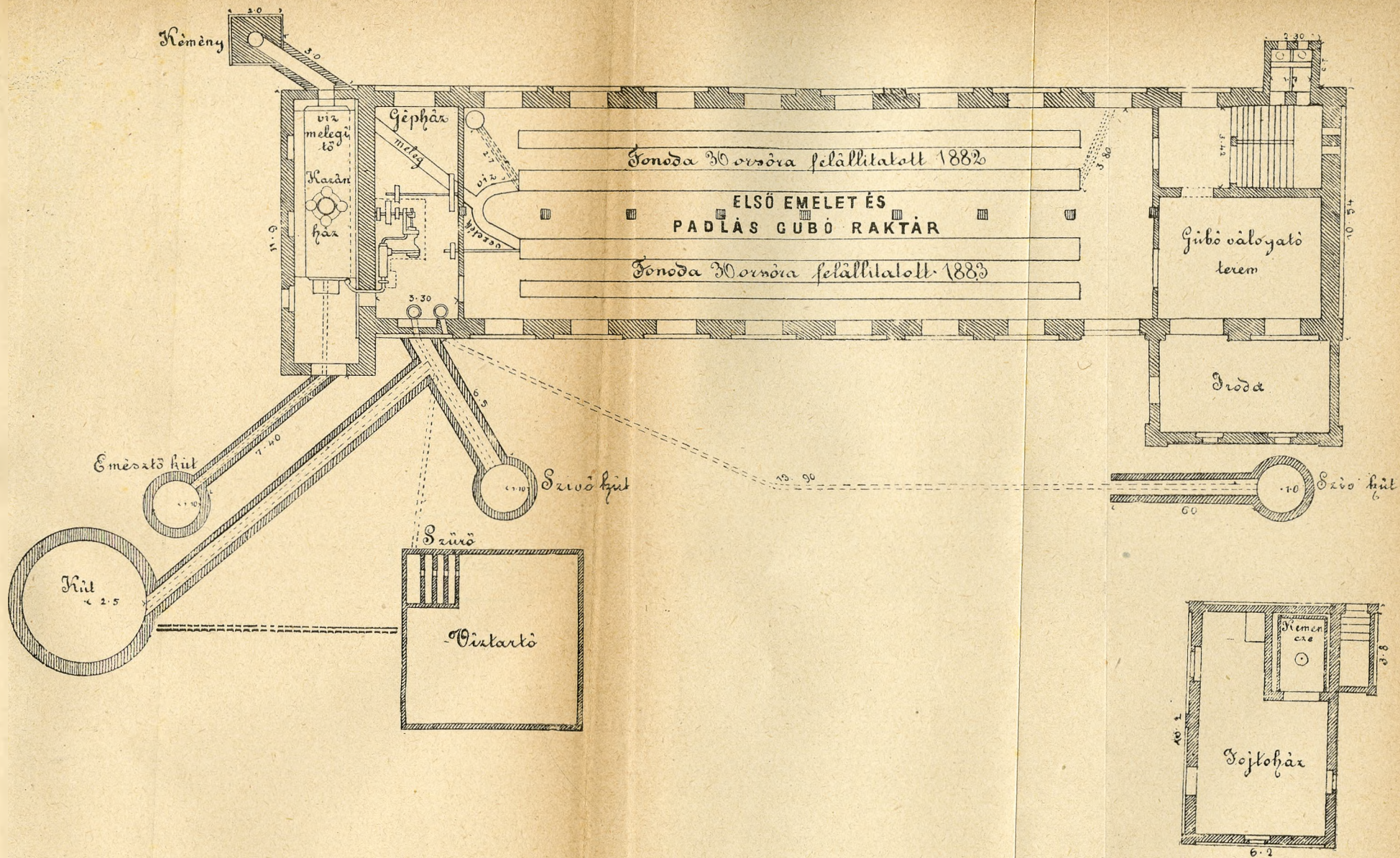
MAGYAR KIRÁLYI SELYEMFONODA PANCSOVÁN

1882.

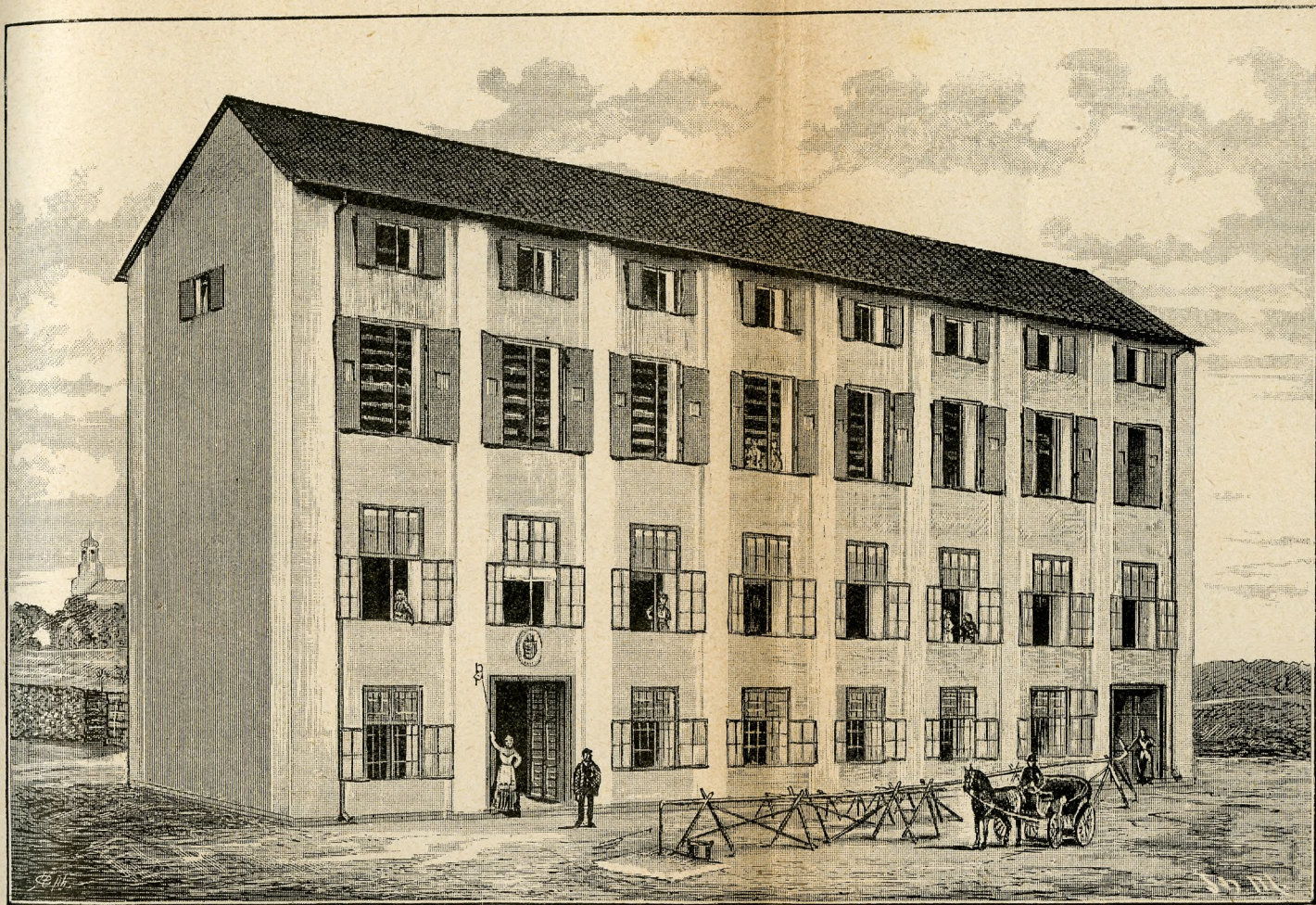
A PANCISOVAI MAGYAR KIRÁLYI SELYEMFONODA MUNKATERME A FONÓGÉPEZETTEL

1882.

A PANCISOVAI SELYEMFONÓ GYÁR ALAPRAJZA.

1883.

MAGYAR KIRÁLYI SELYEMGUBÓ RAKTÁR UJVIDÉKEN
1883.

GRÓF SZÉCHÉNYI PÁL

Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi m. kir. Minister úr

Ő-Nagyméltóságához

JELENTÉS

MAGYARORSZÁG SELYEMIPARÁNAK

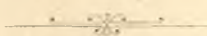
ÁLLÁSÁRÓL ÉS FEJLŐDÉSÉRŐL

1882. és 1883-ban

BEZERÉDJ PÁL

A SELYEMTENYÉSZTÉS EMELÉSE CZÉLJÁBÓL KIKÜLDÖTT

MINISTERI MEGHATALMAZOTT-TÓL

BUDAPEST 1884

A PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG NYOMÁSA

HOLD-UTICZA 7

615782 007660 91

Az e jelentésben a külföldre vonatkozólag felemlített statisztikai adatok a következő szaklapokból merítették:

Bulletin des soies et des soieries. Le moniteur des soies (Lyon), és a Yokohamában megjelenő: L'echo du Japon; továbbá: Quajat és Verson »Bolletino mensile di bachicoltura«-ját, Tito Nenci »Annali di agricoltura pratica e bachicoltura«, valamint »Bolletino sericolo«-ját. Az »Il sole« kereskedelmi lapot, a »Rovarászati lapokat« és több más ipari lapot.

DE BALLAGI GÉZA.

Nagyméltóságú gróf és minister ur!

Kegyelmes uram!

Első ízben levén szerencsém évi jelentésemet a felügyeletemre bizott selyemtenyészési intézetről Nagyméltóságodhoz címezni, kötelességemnek tartom néhány szóval megemlékezni az intézet újjászervezése óta történetekről.

Az említett intézet czélja volt a selyem-ipar meghonosítása Magyarországon, mely ipart a hetvenes évek végén már csakis azon emlék következtében hitték megvalósítani, hogy Magyarországnak volt valamikor selyemipara, és épen a nemzet legjobbjai közzé tartoztak azok, kik ez ipar meghonosításán fáradoztak.

Örömmel konstatalhatom, hogy Magyarországnak ma, bár szűkebb körben mozgó, de ezen körben már is virágzó selyem-ipara tényleg ismét van; s ha nem is kecsegtetem magamat azzal, hogy ezen iparág mai kiterjedésében, nemzetgazdasági szempontból már is fontossággal bír, de maga azon körülmény, hogy ennyi eredményt elérnünk sikerült, eléggé igazolja azon nemzetgazdasági szempontból kiválóan fontos tényt, hogy Magyarországon a selyem-ipar igen is meghonosítható, valamint azt, hogy a Nagyméltóságod vezetése alatt álló ministerium ez irányban kifejtett működése helyes volt.

A fentebb említett czél érdekében Nagyméltóságod elődje, báró Kemény Gábor minister ur ő nmga a szegszárdi selyem-
tenyészési felügyelőséget 1880-ban újjá szervezte.

Ez intézet feladata, természeténél fogva két részre osz-
lott: hivatva volt először, hogy az ezen ipar üzésére szük-
séges feltételeket megteremtse az ország azon részeiben,
melyek ez ipar üzésére alkalmasak; második feladata volt
legyőzni azon akadályokat, melyek minden új ipar létesíté-
sénél, és még inkább a sok eshetőségtől függő, és egyes
részleteiben szerfelett nagy pontosságot igénylő selyem-ipar
kezdeményezésénél felmerülnek; föladata volt végre, hogy ez
ipar tényleges gyakorlását megkezdvén, azt legalább oly arány-
ban folytassa, hogy ez mielőbb magánvállalat tárgyává
lehessen.

Az alábbiakban részletesen lesz szerencsém az intézet
működését ismertetni, különös tekintettel ennek említett alap-
feladataira. Jelentésem továbbá az intézetet, mint a jelzett
iparvállalat tényleges vezetőjét fogja feltüntetni.

Mielőtt azonban mindezen részletekre térnék, engedje
meg Nagyméltóságod, hogy mindenekelőtt általánosságban
jellemezzem az intézet egész működését s az elért eredményt,
— felemlitvén egyszersmind az itt-ott előfordult tévedéseket;
engedje meg továbbá, hogy mindezek kapcsán előadhassam
szerény véleményemet az iránt, hogy a legközelebbi jövőben
mik volnának teendőink.

I.

Az intézet működése a selyemipar előfeltételeinek megteremtése érdekében.

Szakoktatás.

A selyem-ipart az ötvenes évek elején oly elemi csapásnak tekinthető válság érte a feldolgozandó nyers-anyag — a gubó előállítása tekintetében, hogy az majdnem létfeltételeit ingatta meg.

Franciaország déli részeiben ugyanis két év alatt (1853—1854-ben) a gubótermelés 26 millió kilóról — 5 millióra csökkent, mely csökkenés egész vidékek anyagi jólétét veszélyeztette.

E csapás oka a selymérek egy betegsége volt, mely részint teljesen elpusztította a hernyókat, részint pedig azok egész belső szervezetét annyira elgyengítette, hogy azok más, azelőtt alig ismert betegségeknek könnyen áldozataivá lettek. A hernyók általános elsatnyulása folytán — mivel ezek közt a halálozás rendkívüli mérveket öltött — az anyagi haszon nem felelt meg a felnevelésükre fordított munkának, és így az eredmény ugy mennyiségre, mint minőségre nézve alábbszállott.

Ezen betegségnek és következményeinek legyőzése a tudomány feladata volt, mely ez alkalommal is nemzetgazdasági szempontból megmérhetetlen szolgálatot tett.

A kérdés megoldása Pasteur egyik nagy dicsősége marad; de a Nagyméltóságod vezetése alatt álló magyar-óvári

gazdasági akadémia is dicsekedhetik azzal, hogy egyik volt tanára, Haberlandt Frigyes működésének köszönhető főképp Pasteur elveinek gyakorlati értékesítése. Neki sikerült egyszersmind azokat a görcei cs. k. selyemtenyésztési intézetnél akkoriban működő, most pedig a paduai intézetnél mint igazgató alkalmazott Verson urral együtt népszerűsíteni.

Ha azonban e betegségnek a rekeszpetézés és görcsövi vizsgálatok által elejét lehet is venni, nem szűnt meg a faj elgyengülése, és mindig szemben állunk a nagyobb eshetőségekkel a hernyók elpusztulására nézve, ha a tenyésztő a réginél hasonlíthatatlanul czélszerűbb és a tudomány által megkövetelt bánásmódot nem alkalmazza, mert csak ez biztosíthatja őt az iránt, hogy munkája megfelelő eredményre fog vezetni.

Az a tenyésztő, ki hernyóit nem úgy ápolja, mint a hogy az megkívántatik, igen csekély eredményt fog elérni, és csak oly minőségű gubót fog előállíthatni, melyért a fonodatulajdonos nem adhatja meg azt az árt, mely az előállítási költségekkel és tenyésztési fáradsággal arányban áll, mivel az ily gubóknak csekély selyemtartalma lesz, vagy ha mennyiségre kielégítő volna is, minőségileg nem lesz megfelelő.

Az ezek által indokolt szakoktatás érdekében a következő intézkedések történtek:

Az 1880 óta tartott külön selyemtenyésztési előadásokat 15 tanfolyamon 336 tanuló hallgatta; a hallgatók közül 281 adott be írásbeli dolgozatot, a rendes néptanítógyűléseken 9 helyen e tárgyról szakszerű előadások tartattak; továbbá 11 tanítóképezésben voltak évenként selyemtenyésztési előadások, honnan 296 írásbeli dolgozat adatott be az intézetnek, végre a rövid »selyemtenyésztési útmutató« című szakmunkát 3516 példányban osztottuk ki. Azonkívül 11 egyén képeztetett ki, mind elméletileg, mind gyakorlatilag a végre, hogy a selyemtenyésztést vidékükön terjeszszék. — Az intézetben külön szakkönyvtár szervezetett, és különféle alkalmas tanszer szereztetett be külföldről.

Meg kell jegyezni, hogy a tenyésztőket, kivéve azokat, kik az ország egyes megyéiben szétszórva laknak, részint a helyi, részint pedig a kerületi felügyelők a tenyésztési időny alatt hetenkint legalább kétszer meglátogatták, s ez alkalmal utmutatásokban részesítették őket.

Nem mulaszthatom el, hogy e helyen ne fejezzem ki Bolle János urnak, a görzi kísérő állomás igazgatójának legmelegebb köszönetemet, ki ez intézetet 1880-tól fogva, úgy kitűnő szakismereteivel, mint egyébkép is a legnagyobb készséggel és szivességgel mindenkor támogatta.

Az intézet feladata a szakoktatásra nézve jövőben az lesz, hogy mindinkább tudományos czélokot tűzzön maga elé, melyek arra képesítik, hogy oly egyéneket képezzen ki, kik éppen úgy mint Francia-, Olaszországban és Ausztriában, egyes ez intézettel szoros összeköttetésben álló fiókinézeteknél alkalmaztassanak s a közönség körében a tudományos alapon nyugvó petekészítéssel és a szakismeretek terjesztésével foglalkozzanak. Minél jobban fejlődik ugyanis ez iparág, annál kevésbé lehetséges, hogy a központi intézet a fentebbi feladatokkal gyakorlatilag is foglalkozhassék, s így szükségképen arra kell törekednie, hogy alkalmas egyéneket képezzen ki, kik e feladatok teljesítését saját vidékükön részint önállóan, részint az intézettel kapcsolatosan vezethessék.

Az első lépés ez irányban már megtörtént egy külön szaktanár alkalmazása által, kinek munkakörét a legközelebbi jövőben kell végleg szerveznünk.

Szederfatenyésztés.

Hogy a selyemtenyésztés, vagyis a gubónak mint ipari nyers anyagnak előállítása előnyös lehessen a tenyésztéssel foglalkozóra, azaz a gubó előállítási ára ne legyen magasabb, mint a mennyit az anyag feldolgozásával foglalkozó iparosok érte fizetni képesek, a tenyésztő szakértelmén kívül meg-

kivántatik még, hogy a selyemhernyók táplálásához szükséges szederfalevelet, melynek beszerzése ugyis az egész munka legnagyobb részét képezi, ingyen és könnyen megszerezni lehessen.

A mi az ingyenességet illeti, az elérhető lesz az által, ha a szederfák kellő mennyiségben a községi faiskolákban neveltetvén, a községek tulajdonát képező területeken és az utak mentén fognak kiültettetni, — s mint községi vagyon a község lakói által ingyen fognak használtatni.

Ezen rendszer, mely a volt határőrvidéken és Bácskában évtizedeken át a kormány kezdeményezése, és törvény erejével bíró rendelkezése folytán életbe volt léptetve, tette tényleg lehetségessé, hogy a selyemtenyésztést Magyarországon sikeresen felkarolni lehetett; — a mennyiben a most említett helyeken a tenyésztők kellő mennyiségű szederfalevéllel rendelkeztek; holott más megyékben, hol a szederfák egyes magánbirtokosok tulajdonát képezik, a tenyésztés nagyobb nehézségekkel járt, sőt két megyében azt teljesen meg kellett szüntetni, mivel a magán fatulajdonosok a levelekért oly magas — de különben jogosult — árt kívántak, melyet a tenyésztők az ipar mai fejlődési fokán egyelőre megfizetni képesek nem voltak.

Számos megyében, mint például Tolna, Fehér, Pest és Sopron megyékben, a selyemipar nagyobb kiterjedhetését már kizárólag a szederfahiány gátolja. Sőt az ország más megyéiben is, különösen Dunántúl, majd mindenütt nagy hajlam mutatkozik a selyemtenyésztésre, de ez iparkodás eredménytelen marad, mert a szederfa hiánya meggátolja a tenyésztést.

Az Alduna mentén, kivált a volt határőrvidéken a meglévő szederfák mennyisége miatt, még elterjedhetne ez iparág, de itt az a hátrány, mely különben a dunántúli megyékben is érezhető, hogy a meglévő fák távol esnek a tenyésztők lakhelyétől és így a szükséges szederfalevél beszerzését a nagy távolság megnehezíti s ez a tenyésztést megdrágítja.

A népet daczára ennek sok helyen nem lehet visszatartani ez ipar űzésétől; egyesek nyereségének hire csábítólag hat, az illetők tenyészteni kezdenek, de végre levélhiány miatt kénytelenek hernyóikat éhen vészni hagyni, avagy tápanyag hiánya miatt oly gyarló selymet termeinek, hogy annak értéke az előállításra fordított munkával és költséggel nem áll arányban.

És e helyen még egy különös körülményre kell Nagyméltóságod figyelmét felhivnom. Bármily mennyiségben, és bár a tenyésztők által könnyen hozzáférhető helyeken legyenek is akár nagyobb mennyiségű szederfák, ez még nem biztosítja a tenyésztés sikerét, ha még egy harmadik követelménynek nem felelünk meg, s ez abban áll, hogy a szederfák úgy legyenek elhelyezve egy-egy nagyobb complexumban, hogy az utánuk előállított gubók mennyisége elég legyen arra, hogy a tenyésztők érdekében elkerülhetetlenül szükséges beváltási telep fentartási költségei megtérüljenek.

Mindezen követelményeknek csak úgy lehet megfelelni, ha a szederfatenyésztés terjedése nem bizatik a véletlenre és egyesek jóakarátára, hanem ha ott, a hol szükséges, parancsoló rendszabályok is alkalmazásba vétetnek. Miután egyeseket a selyemipar előnyeiről *előzetesen* meggyőzni alig lehet, e nélkül pedig őket a szederfa tenyésztésére sem lehet rá bírni, s miután a selyemipar oly vidékeken, a hol nagyobb mennyiségű szederfák nincsenek, nem letesithető, a kijelölt cél elérése csakis úgy válik lehetségessé, ha a községek az alkalmas vidékeken a szederfatenyésztésre *köteleztetnek*; s minden egyes községben faiskolák rendszeresítettnek; mi ha nem történnék, azon sajnós kilátással állanánk szemben, hogy azeddig elért és oly szép jövővel kecsegtető eredmény is mihamarább ismét megsemmisülne.

Egyébiránt az előadottak leginkább a jövő teendőire vonatkoznak. Addig is, mig a jelzett irányban rendszeresebben lehetne eljárni, csak azon uton haladhatunk, melyet eddig is követtünk s mely a következő intézkedésekből állott:

Intézetünk ugyanis az 1880. év óta kiosztott:

1831 liter szedermagot,
29564 darab szederfát,
500 » szederfacsemetét.

Hogy — daczára azon kedvezőtlen körülménynek, mely szerint a szederfatenyésztést az országban majdnem kivétel nélkül elhanyagolták — mégis képesek voltunk annyi szederfát kiosztani, ezt első sorban ő cs. k. Fensége József főherczeg támogatásának valamint báró Bézsán János urnak köszönhetjük, — ki a szederfatenyésztést régen következetesen űzi és ezen jó ügy iránti tekintetből az intézetnek 20,197 darab, — úgy mint özv. Bezerédj Istvánnénak, — ki 5,701 darab, és báró Jeszenszky Jánosnak, — ki 1000 darab fát voltak kegyesek részint feleáron, részint ingyenesen átengedni. Örömmel ragadom meg ez alkalmat, hogy az illetőknek a jó ügy nevében legmelegebb köszönetemet kifejezzem.

Ezenkívül 8500 db. nyomtatott utasítás a szederfatenyésztésről; és minden alkalmas módon felhivatott a közönség, hogy az ingyen kiosztandó szederfamag és utasítás megnyerése végett jelentkezék.

A községi faiskolák rendezése czéljából a járási faiskola-felügyelők intézménye létesített:

Bács-Bodrog,
Fehér,
Krassó-Szörény,
Temes,
Tolna és
Torontál megyékben. —
Nyitra,
Sopron,
Veszprém megyék

már régebben életbe léptették a fentnevezett járási felügyelői intézményt.

A járási faiskola-felügyelők a kerületükhöz tartozó községi faiskolákat évenként kétszer meglátogatják, a községi faiskolakezelőket oktatják, nekik utbaigazításokat adnak, és eljárásukról hozzám tüzetes és kimerítő jelentést tesznek.

Tolna és Sopron megyében a megyei faiskola-felügyelői intézmény is életbelépett. A megyei felügyelők feladata, hogy a járási felügyelők működését az egyes községi faiskolákban ellenőrizték, és jelentéseik valóságáról meggyőződést szerezzenek, a járási faiskola-felügyelőknek netán téves intézkedéseit helyreigazítsák, és a járási felügyelőket szakmájukban továbbképezzék.

E célból a megyei faiskola-felügyelők látogatásaikat oly módon teljesítik, hogy két év leforgása alatt megyéjük minden egyes faiskoláját meglátogatják, és látogatásaik alapján teszik meg hozzám javaslataikat az általános intézkedések iránt.

Sopron és Tolna megyében a járási faiskola-felügyelők évenként értekezletre gyűlnek össze, melyben szóbeli kimerítő jelentést tesznek a járásukhoz tartozó minden egyes község faiskolájáról, s e jelentések jegyzőkönyvbe foglaltatván, figyelembevétel végett az illető megye hatóságának megküldetnek. Ezen értekezletekre az alispán és kir. tanfelügyelő urak is meghivattak és szivesek voltak részint személyesen megjelenni, részint pedig magukat képviseltetni, mely érdeklődésükért e helyen is köszönetemet nyilvánítom.

A legnagyobb sajnálattal és aggodalmam élénk kifejezése mellett kell azonban kijelentenem, hogy bár teljesen az ezen irányban felmutatható eredménytől függ a selyemtenyésztés jövője és bár az intézet minden lehetőt elkövetett a szederfatenyésztés terjesztése érdekében, én részemről a sikerrel, mely e téren eléretett, legkevésbé vagyok megelégedve.

Legnagyobb hálával és köszönettel emlékezem meg egyes megyék jóindulatáról, hogy ezen kizárólag körükbe tartozó ügy fejlesztésénél szivesek voltak segítségünkre lenni.

Hálával emlékezem meg arról, hogy az ország 63 megyéje közül 26, faiskolai szabályrendeletek alkotása által legalább elméletileg megkísérlette a községi faiskolák ügyének rendezését. Habár már itt meg kell jegyeznem, hogy e szabályrendeletek oly hiányosak, hogy részben arról sem intézkednek, hogy a községi faiskola mily terjedelemmel birjon és ki által kezeltessék, vagy a hol ez irányban történik is intézkedés, az a hány — annyiféle, és egymástól annyira eltérő, hogy több megyében a szabályrendeletek alapján egyöntetűen intézkedni teljes lehetetlenség.

Hálával emlékezem meg ezenkívül azokról a megyékről, melyekben az irányadó tisztviselők személyes jóindulatának köszönhető, hogy ezen irányban legalább valami haladás történt.

Azonban a legnagyobb sajnálattal ugyan, de mégis kötelességem kijelenteni, hogy bármennyire törekedtem is ezt előmozdítani, rendszeres komoly előmenetelről, sem a faiskolák rendezése, sem pedig a közutak befásítása tekintében szó sem lehetett.

Annál szomorúbb ez az állapot, mivel magánosok is igen nagyszámú faiskolaterületet ajándékoztak egyes községeknek oly világos kikötéssel, hogy azt kizárólag fatenyésztési célokra fordítsák; s mégis az ajándékozóknak óhaja legtöbb esetben teljesen figyelmen kívül hagyatott; fordultak elő esetek, hogy a midőn valamely község számára — mely korlátolt anyagi viszonyaira hivatkozott — magam kértem a volt földesuraktól faiskola létesítésére bizonyos területet, kérelmemet, utalással a fentebb jelzett visszaélésekre, egyszerűen megtagadták.

Sajnosan tapasztaltam azt is, hogy oly községekben, hol a faiskola területét a községek a legelőelkülönzések vagy tagosztályok alkalmával sajátjukból hasították ki és annak berendezésére anyagi áldozatokat is hoztak, minden törekvés veszendőbe ment, mivel az ügy nincs biztos alapra fektetve és a kellő rendszer is teljesen hiányzik, minélfogva az előljáráóság

rendesen a tanítóra és a tanító az előjáróságra háritja a mulasztások odiumát.

Felette sajnos, hogy ennél fogva a más célra fel nem használható közterek eddig befásíthatók nem voltak, vagy a hol ilyenmő kísérletet tettek, a községi hatóságoknak nem volt elegendő erejük, hogy a kiültetett fákat legtöbb esetben a kipusztítástól megóvják.

Végre nem hagyhatom említés nélkül, hogy nemcsak a közlekedési, de az államutaknak szederfákkal való szegélyezése sem eszközölhető, mivel még az úttesthez tartozó, az állam tulajdonát képező és faültetésre használható területeket is a szomszéd földtulajdonosok szokták nagyrészt elfoglalni. E területeknek mások által való jogtalan birtoklása meggátolja tehát, hogy ezen területeket szederfa-tenyésztésre lehessen használni. E körülmény annál sajnosabb, mivel ez által megfosztatunk attól, hogy a szegényebb néposztálynak, melynek külön szederfái nincsenek s nem lehetnek, az utak mellé ültetendő szederfák leveleinek szabad felhasználása által a selyemtenyésztésre alkalmat nyujtsunk.

Különös súlyt kell arra fektetnem, kegyelmes uram, hogy a szederfák mindenekelőtt állami és közterületeken legyenek szaporítva, hogy azok lombjait bárki minden költség nélkül felhasználhassa selyemtenyésztési célra, mivel talán évtizedek fognak még elmulni addig, míg a selyemipar Magyarországon elég hatalmas lesz arra, hogy a feldolgozáshoz szükséges nyers anyag, a gubó még az esetben is előállitassék, ha az annak előállitásához szükséges szederfalevelet pénzen kell beszerezni.

Ezekből kifolyólag tehát alább az erről szóló külön fejezetben részletesen előadom azokat a szükséges intézkedéseket, melyek a gyümölcs és szederfatenyésztés érdekében mielőbb foganatosítandók volnának. Alázatos véleményem szerint azonban a siker elengedhetlen követelményének tartanám azt, hogy a magas kormány a faiskolai ügyek rendezését,

utak és közterek befásítását mielőbb kiváló gondoskodása tárgyává tenné.

A hatáskörömhöz tartozó megyékben kegyes volt Nagyméltóságod a gyümölcsfatenyésztés érdekében teendő intézkedéseket is rám bízni; ezt azonban csak az idén és kis mértékben kezdtem meg, mivel meggyőződésem, hogy mielőtt a gyümölcsfatenyésztésről lehetne szó, a faiskolák alkotásával és berendezésével kell foglalkoznunk és a fatenyésztési ismeretek terjesztését, könnyebben nevelhető és kevesebb gondozást igénylő fák tenyésztésével kell megkezdennünk.

II.

Az intézet működése mint üzleti vállalat.

A mint már előbb említém, az intézet feladata ez irányban az, hogy a selyemipar meghonosítását gátló nehézségeket leküzdje s ezen ipart tényleg megkezdve, mindaddig folytassa, míg ez magánvállalattá lehet.

Az intézet üzleti vállalata a petekészítésnél kezdődik és a selyemnek Milanóban vagy Lyonban való eladásával végződik.

A ki a selyemtenyésztéssel összekötött sokoldalú teendőket ismeri és tudja, hogy ez ipar már jelenleg is Magyarország egy harmadrészére kiterjed, be fogja látni, hogy ezen vállalatnak sikeresítése jelentékeny nehézségekkel jár, annyival inkább, mivel mai napig sem vagyunk a kezdeményezés első fokán túl és ha eddig tán sikerült is némi előmenetelt tennünk, az főleg annak tulajdonítható, hogy ez üzlet Magyarországon rendkívül hálás talajra talált.

A gubók előállítása.

Az egész üzlet két részre oszlik, úgymint a gubók előállítására és a gubók feldolgozására.

A gubók előállítására vonatkozólag szólnunk kell:

1. a gubók mennyiségéről,
2. a gubók minőségéről,
3. a tenyésztés jövedelmezőségéről.

A termelt gubók mennyisége.

A mi a gubók mennyiségét illeti, ez az 1880-ik év óta örvendatosan szaporodott, a mint ugyanis az alább látható táblázatból kiderül, az 1879-ik évben termelt és összesen 2809 frt 89 krért beváltott 2507 kiló gubóval szemben az 1883-ik évben a gubótermelés már 72,142 kiló 86 dekára szaporodott és a tenyésztőknek 78,185 frt 11 kr. fizettetett beváltási ár fejében.

a szegszárdi petekiosztó- és gubóbeváltó intézeten 1882. és

M e g y e	Év- szám	Közsé- gek	Ter- melők	Kiosztatott pete- mennyiség		Esik átlag egy tenyészlőre	
		szám		kiló	gr.	kiló	gr.
Bács-Bodrog	1882	61	1 230	12	156	—	9
	1883	103	3 476	55	394	—	15
Fejér	1882	12	12	—	105	—	8
	1883	24	124	3	533	—	28
Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun	1882	27	55	—	645	—	11
	1883	26	34	1	212	—	35
Somogy	1882	11	15	—	80	—	5
	1883	26	147	2	20	—	10
Sopron	1882	29	545	9	535	—	17
	1883	8	8	—	110	—	10
Temes	1882	25	398	6	415	—	10
	1883	14	229	3	595	—	10
Tolna	1882	52	749	10	346	—	10
	1883	65	153	12	851	—	17
Torontál	1882	31	462	7	915	—	17
	1883	32	575	9	240	—	17
Magyarország többi megyéiben	1882	185	208	1	960	—	9
	1883	112	131	1	873	—	14
Szerém megye és a horvát- szlavyon végvidék	1882	—	—	—	—	—	—
	1883	53	784	14	750	—	15
Összesen	1882	433	3 674	49	216	—	11
	1883	463	6 261	104	583	—	16

tatás

1883. évben történt petekiosztás és gubóbeváltás eredményéről.

Termelt a megye összesen gubót		Termeltetett egy unciára átlag á 25 gramm		Esik átlag egy tenyész-tőre gubó		Esik átlag egy tenyész-tőre kereset		Kifizetett a megyében összesen	
kiló	gr.	kiló	gr.	kiló	gr.	frt	kr.	frt	kr.
9.175	96	19	26	7	44	1	86	9.677	76
40.511	52	18	28	11	65	12	26	42.626	9
23	64	16	88	1	97	2	80	33	65
977	58	6	91	7	88	9	35	1.160	16
284	14	16	55	5	16	6	1	330	67
681	43	14	5	20	4	22	76	773	95
25	—	6	80	1	66	2	18	32	70
1.178	24	22	—	12	4	13	65	2.007	59
2.630	73	6	86	4	82	4	59	2.503	22
223	35	50	76	27	91	28	16	255	30
1.053	45	4	91	2	64	2	95	1.177	61
1.333	5	9	27	5	82	6	29	1.441	79
8.952	91	21	90	12	9	13	27	9.817	36
9.615	25	18	67	12	76	14	49	10.918	34
1.574	—	4	97	3	42	3	60	1.664	9
6.885	80	18	63	11	97	12	87	7.401	69
726	4	9	26	3	49	4	61	960	34
1.570	19	20	90	11	98	13	15	1.722	77
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8.566	45	14	51	10	92	12	63	9.907	43
24.445	87	12	41	6	65	7	13	26.197	11
72.142	86	17	24	11	52	12	48	78.185	11

Kimutatás

a gubóbeváltás menetéről az egyes beváltási állomásokon 1882. és 1883-ik években.

M e g y e	B e v á l t á s i á l l o m á s o k	1882				1883			
		beváltott gubó- mennyi- ség összesen		kifizetett beváltási ár		beváltott gubó- mennyi- ség összesen		kifizetett beváltási ár	
		kiló	dkg.	frt	kr.	kiló	dkg.	frt	kr.
Bács-Bodrog	Zsablya	5.339	9	5.588	6	7.232	—	7.332	38
	Palánka	—	—	—	—	18.174	50	20.037	53
	Ujvidék	3.295	82	3.499	33	12.674	60	13.633	98
	Apatin	—	—	—	—	11.895	52	13.036	72
Fejér	Alesüth	—	—	—	—	992	68	1.143	52
Pest-Pilis- Solt-Kiskun	Káposztásmegyér ...	—	—	—	—	247	46	254	59
	Kalocsa	—	—	—	—	402	27	457	84
Somogy	Kaposvár	—	—	—	—	1.724	48	1.950	12
Sopron	Harka (1882 N.-czenk)	2.665	30	2.539	22	204	95	204	95
	Tengőd	—	—	—	—	534	45	601	98
Tolna	Nagy-Dorogh	3.136	—	3.426	57	3.201	45	3.649	76
	Szegszárd	7.549	41	8.557	3	7.293	45	6.720	58
Torontál ...	Pancsova	2.460	25	2.587	19	7.565	5	8.140	21
	Összesen ...	24.445	87	26.197	40	72.142	86	78.185	11

Kötelességemnek tartom azonban Nagyméltóságodat az említett táblázat árnyoldalaira is figyelmeztetni, melyeknek figyelembevétele az ügy érdekében fekszik.

Ugyanis nagy fontossággal bír az, hogy egy uncia, azaz 25 gr. pete után évenként átlag mennyi gubó termeltetik. Ezen átlag 1883-ban az 1882-ik évhez képest javult ugyan, a mennyiben az 1882-ik évi 12 kiló 41 dekáról 17 kiló 24 dekára szaporodott; de ez nem bír nagy jelentőséggel, mivel az 1882-ik évben az egész világon igen rossz termés volt, másrészt pedig mivel az átlag az 1881-ik évi terméshez képest, mikor is ez 19 kiló 59 deka volt, mégis csökkent, de még szembetűnőbb az apadás az 1880-ik év eredményéhez képest, mikor egy uncia pete után átlag 20 kiló 10 deka gubó termeltetett.

Ezen adatok azt mutatják, hogy a selyemipar terjedésével a szakértelem, minden megerőltetés daczára sem haladt aránylagosan, és hogy a nagyobb mérvben üzött tenyésztésnél a szederfalevél már nem oly könnyen szereshető meg bőségesen. Hogy a szederfalevél nem volt bőségben, azt az a körülmény is okozta, hogy sok helyen, kivált Bács megyében, az utcákon és köztereken levő és így közvagyonot képező szederfák levelezése megakadályoztatott. Nagy hálával tartozom belügyminister uró Nagyméltóságának, ki ezen visszásság megszüntetése iránt rendeletileg intézkedni kegyeskedett.

Ez adatok is csak arra intenek bennünket, hogy az üzlet haladása mellett a szakismeretek terjesztéséről és a szederfák szaporításáról meg ne feledkezzünk, mivel ezek képezik ezen iparágnak egyedül reális alapját.

Nehogy azonban e körülmények felsorolása folytán, melyeket konstatálni az ügy érdekében kötelességemnek tartottam, az ügy barátai, ámbár őket csupán óvatosságra kívántam inteni, ez ügy iránt táplált reményeikben elcsüggedjenek, bátor vagyok Franciaország földmívelési ministere által, az 1883-ik évi selyemtenyésztésről közzétett hivatalos jelentés adataira hivatkozni, melyek szerint Franciaország ideai selyemtermelésének átlaga is csak 23 kiló 9 deka volt. A legnagyobb mennyiség egy uncia pete után a Pyréneés-Orientales-ban éretett el, hol 48 kiló 66 deka termeltetett.

Vannak azonban Franciaországban is oly megyék, hol a termelés átlaga a mi megyéinkéhez hasonló, sőt még ezen alul is maradt; ugyanis van három megyéje, hol az átlag 19 kilót alig haladott meg, két megyéje pedig olyan, hol egyikben 70 deka, a másikban pedig csak 25 deka volt az átlagos termés, daczára annak, hogy ezen utóbbi megyében 37,084 egyén foglalkozott a selyemtenyésztéssel. Egy megyében (Tarn et Garonnéban) pedig 14 kiló 99 deka volt az átlag, tehát a miénknél is kisebb.

A mellékelt táblázat adatai szerint ellenben az idén Sopron megyében egy uncia pete után 50 kiló 76 deka gubó termeltetett. Ez azon mennyiséget közelíti meg, mely az 1790-ik év óta a legjobb eredmény volt, és mely Európa legjobb selyemtenyésztő vidékén Briancában az 1824-ik évben éretett el, a mikor ott egy uncia pete után 52 kiló gubót termeltek.

A tenyésztők csekély száma miatt azonban Sopron megye tenyésztése az idén nem volt nagy jelentőségű; örvendetesebb az a 22 kiló átlagos productio, melyet Somogy megyében 147 tenyésztő mutat fel, ugyszintén az a majdnem 22 kiló átlag, mely az 1882-ik évben Tolna megyében éretett el és még több hasonló, vagy azt megközelítő tétel, melyek ismét azt mutatják, hogy a szerencsés éghajlati viszonyoknak így nyilvánuló jó hatása mily eredményeket biztosíthatna, ha selyemiparunknak egyéb feltételei meglennének. Megemlítendőnek tartom itt különben, hogy az 1880-ik évben, Tolnamegyében 40 kiló 29 deka volt az átlagos termés, mely 251 tenyésztőnél a termelés maximumát nagyon megközelíti.

Az átlagok hanyatlásának magyarázatát képezheti még az a körülmény, hogy tenyésztőink száma 4 év óta évről évre megkétszereződött, az intézet újjászervezése óta pedig, a mikor csak 1059 tenyésztőnk volt, meghatszorzódott, és így a szakismereteket a tenyésztők szaporodásának megfelelően terjeszteni alig volt lehetséges.

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy összehasonlítás végett Brianca vidékének selyemtermeléséről egy rövid kimutatást ajánlhassak becses figyelmébe, az ottani termelés átlagait az 1790-ik évtől mostanig kitüntetvén.

Egy uncia pete után Briancában termeltetett:

1824. évben	}	52 kilo.
1825. »			
1848. »	}	49 »
1820. »			

1828. évben	}	44 kilo.
1821. »	}	
1829. »	43 »
1819. »	42 »
1810. »	}	41 »
1817. »	}	
1839. »	40 »
1838. »	}	39 »
1849. »	}	
1852. »	38 »
1818. »	}	37 »
1844. »	}	
1854. »	}	
1882. »	35 »
1835. »	34 »
1830. »	}	33 »
1853. »	}	
1875. »	}	
1809. »	}	32 »
1881. »	}	
1805. »	}	30 »
1808. »	}	
1822. »	}	
1834. »	}	
1850. »	}	28 »
1847. »	}	
1802. »	}	26 »
1851. »	}	
1865. »	}	
1871. »	}	
1806. »	25 »
1812. »	}	24 »
1858. »	}	
1870. »	
1880. »	

1797. évben	23 kilo.
1804.	›	} 22 ›
1807.	›	
1878.	›	
1795.	›	} 19 ›
1800.	›	
1801.	›	
1863.	›	
1873.	›	
1794.	›	} 18 ›
1877.	›	
1796.	› 17 ›
1793.	› 16 kilo 20 deka.
1861.	›	} 16 kilo.
1862.	›	
1867.	›	
1879.	› 14 ›
1869.	› 13 ›
1814.	›	} 12 ›
1864.	›	
1792.	› $9\frac{3}{4}$ ›
1790.	› 9 ›
1791.	› $8\frac{2}{4}$ ›
1857.	› 3 ›

A termelt gubók minősége.

A gubótermés minőségében különben határozott javulás állott be. A termésnek legnagyobb részét ugyan helyiség hiányában nem lehetett úgy ápolni, mint a hogy kellett volna, gubóink minősége mindazáltal mintegy 10%-al javult a múlt évihez képest; bár az épen a hiányos gondozás következtében az olaszországi gubóknál még mintegy 7—8%-al hátrább áll. Reményilem azonban, hogy a Nagyméltóságod által kegyesen engedélyezett épületbővítések által jövőre elég helyiségünk fog lenni a készlet számára, és az ezen évben a gubók

eltartása körül tapasztalt hátrányok többé nem fognak előfordulni.

A selyemtermelés jövedelmezősége a termelőkre nézve.

A mi a selyemtenyésztésnek a termelőkre való jövedelmezőségét illeti, erre nézve a következőket bátorodom előadni:

A mi tenyésztőink gubóikért kilonként átlag együtt véve az első és második osztályút 1 frt 04 krt vagyis 2 frk 16¹/₂ centimet kapnak beváltási árul. Az olaszországi tenyésztőknek 1883-ban átlag 3 frankot és 50 centimet fizettek.

Ha azonban figyelembe vesszük, hogy az olasz tenyésztő a petének unciáját 12 frankért veszi, továbbá hogy az olasz tenyésztőnek a hernyók etetéséhez általa felhasználandó levélért, oly magas árt kell fizetni, hogy neki minden egyes kilo gubójára körülbelül egy frank szederfalevél-szedési hasznóbér esik, végre ha meggondoljuk, hogy az olasz tenyésztőnek az általa hasznóbérelt fákért a bérösszeget előre, tehát akkor is meg kell fizetni, ha tenyésztése eredménytelen marad: lehetetlen be nem látnunk, hogy a mi tenyésztőink gubóikért mindenestre kapnak annyit, mint az olasz tenyésztők, a nélkül, hogy a reménylett, és esetleg el is maradható siker fejében kockáztatott kiadásokat kellene tenniök.

Ha tekintetbe vesszük, hogy Olaszországban a termelő a bevett szokás szerint — úgy mint nálunk — a petét és levelet ingyen kapja, de ez esetben egész termésének felét a felhasznált anyagok fejében ingyen köteles azon egyénnek átengedni, kitől a petét és levelet kapta, tehát csak fele termése után kapta az idén az említett 3 frank 50 centime-ot, még szembetűnőbb a magyar tenyésztők előnye, kik hasonló kedvezmények mellett egész termésüket árusíthatják el 2 frank 16¹/₂ centime átlagos ár mellett.

Figyelembe veendő e mellett, hogy a mi tenyésztőink árúja, az olasz tenyésztő árújánál 7—8%-al minőségre nézve hátrább áll; tehát a gubó árának emelése üzletileg nem volna

igazolható, és kizárólag ezen üzlet terhére eszközölt ajándékozás lenne, mely által majdnem lehetetlenné tétetnék az, hogy ez üzletet magánosok vegyék át. Állításomat leginkább bizonyítja, hogy a gubónak kilója a mai árak mellett is 1 forint 32⁴/₁₀ krba vagyis 2 frk 75¹/₂ centimba került, míg a selyemfonodának átadatott, és a fonógyárnak is ennyibe számíttatott be. Igaz, hogy az olasz fonógyarak, az idén átlag 3 frank 50 centime-ért vették a gubót, de itt tekintetbe kell vennünk, hogy a magyar fonodák ezen előnye alig áll arányban ama 35—40% többkiadással, melylyel a magyar fonodák ma még a nyersanyag feldolgozásánál az olaszországi fonodákkal szemben terhelve vannak.

Hogy azonban a gubókból bevett jövedelem mai nap is valódi áldás népünkre nézve, leginkább kitűnik abból, hogy tenyésztőink száma 1880. óta évenként 100%-al szaporodott.

A jövedelemnél, mely a tenyésztésből származik, tekintetbe kell vennünk, hogy ez a pénz az első, mely mint jövedelem évenként a nép kezéhez jut, és pedig május hóban, mikor a többi jövedelmi forrásoknak még egyike sem nyílt meg, tekintetbe kell továbbá vennünk, hogy e jövedelmet többnyire gyermekek és aggok munkája által rövid hat heti idő alatt szerzik, tehát oly munkaerő által, mely másképen értékesíthető sem volna.

Hogy ezen iparág üzése mily hatással van a nép adózási képességére, az világosan kitűnik a következő adatokból, melyek hivatalos úton szereztetvén be, teljesen megbízhatók.

Ugyanis már az 1881. és 1882. években megkerestem Tolna megye kir. adófelügyelőjét a tenyésztők adóösszegeinek kimutatása végett, ki megkeresésemet szives lévén teljesíteni, a beérkezett adatokból az tünt ki, hogy a tenyésztők évi, minden néven nevezendő adója

1881. évben	820 frt 43 krt,
1882. » pedig	4,200 » — krt

tett ki.

Ezzel szemben ugyan e tenyésztőknek gubóbeváltási ár fejében az 1881. évben 6,371 frt 68 kr., az 1882-ik évben pedig 9,817 frt 36 kr. fizettetett ki.

Az 1883. évben pedig a hozzám jutott adatok szerint a tenyésztők egy évi összes adója

Bács megyében	23,409 frt 47 ¹ / ₂ krt,
Sopron megyében (1881)	3,547 » 73 ¹ / ₂ »
Temes megyében	2,021 » 08 ¹ / ₂ »
Tolna megyében	5,053 » 50 »
Torontál megyében	3,935 » 99 ¹ / ₂ »
Összesen	<u>37,967 frt 79 krt</u>

tett ki, ennek ellenében gubóbeváltási ár fejében ugyanazon egyéneknek kifizettetett:

Bács megyében	42,626 frt 09 kr.
Sopron megyében (1881)	7,890 » 63 »
Temes megyében	1,441 » 79 »
Tolna megyében	10,918 » 34 »
Torontál megyében	7,401 » 69 »
Összesen	<u>70,278 frt 54 kr.</u>

Meg kell különben jegyezni, hogy az 1883-ik évi adókimutatások nem helyes alapon történtek, mert míg az 1881 és 1882-ik években kizárólag csak azon személyek adója lett kitüntetve, kik a tenyésztésnél tényleg foglalkoztak, addig 1883-ban azon családok adója lett a kimutatásba felvéve, melyek kebeléből valamely családtag tenyésztett; már pedig az 1883-ik évben igen sok családnál volt tenyésztés próbakép, vagy kedvtöltésből, melyeknek évi adója igen sokkal több, mint azon egyéneké szokott lenni, kik a tenyésztéssel üzletszerűleg foglalkoznak; s mindennek daczára, a gubó ára fejében kifizetett összeg 32,310 frt 75 krral mulja felül a tenyésztők évi adóösszegét, a mi, ha meggondoljuk, hogy rövid hat heti munkaidő eredménye, és másképp fel nem használható munkaerő productuma, igen örvendetes jelenség.

Mindezek után itt ismételve hangsúlyozni bátorkodom, hogy a selyemtenyésztés jövedelmezőségének fokozására az egyedüli mód abban áll, hogy a tenyésztők munkája a szederfa bősége által könnyebbé és olcsóbbá tétessék, és hogy a szükséges szakértelem elsajátítása általa tenyésztők oly helyzetbe jussanak, hogy aránylag ugyanazon munkával több és jobb minőségű anyagot állíthassanak elő.

Minden más kísérlet, mely a tenyésztők jövedelmének fokozására tételnék, nem nyugodnék realis alapon, és előbb-utóbb megboszulná magát.

A gubók feldolgozása.

Az intézet üzleti működése és ennek eredménye a következő szempontokból bírálendő meg.

Legelőször is még eddig, és alkalmasint még ezután is egy pár évig nem volt és nem lesz tisztán elválasztható, hogy az üzleti működésben mily része van magának az üzletnek, és mily része van az intézetnek az ipar terjesztésére irányuló kiadásainak.

A ki selyemgubót akar vásárolni, tisztán üzleti célokból is kénytelen lesz még jó ideig oly kiadásokat tenni, melyek a tenyésztők oktatására és segítségére okvetlen szükségesek lesznek ugyan, de egyuttal alig terhelhetik a megvásárolt árút annak üzleti értéke fejében, és így ezen árút drágítani fogják, a nélkül, hogy annak üzleti értékét emelnék.

A sajtóságos és épen legnagyobb nehézség ezen iparág meghonosításánál abban rejlik, hogy azon gyakorlati ügyesség, mely más iparágaknál csak a kész nyersanyag feldolgozásához kívántatik meg, ezen iparnál már a nyersanyag előállításánál is szükséges.

Ez az egyik oka annak, hogy ezen iparág eddigi üzlet-eredményei egyáltalán nem lehetnek mérvadók az üzlet ezutánani jövedelmezőségére, a midőn ezen ipar az előbbiekre való tekintet nélkül, magánosok által, tisztán keresetforrás gyanánt fog üzemelni.

Második oka annak, hogy a jelenlegi jövedelem foka nem lehet mérvadó a jövőre nézve, abban rejlik, hogy a selyem ára 1857 óta 1882-ig soha nem volt oly alacsony, mint épen az 1882. évben és ezen ár az 1883-ik évben még alább szállt.

Azonban a selyem árának mostani alacsonyságát állandónak tekinteni nem lehet, a mint azt a 10 évi időköz árhullámzása mutatja, midőn ugyanazon selyemnek átlagos ára 80—120 frank között váltakozott, 1883. december közepéig pedig 51—52 frankra szállt alá.

A jelen időszak, mint előbb már említém, az ötvenes években beállott selyemtenyésztési válság mellé állitható mint selyemipar-válság, mely ma már oly mérveket öltött, hogy Olaszországnak századok óta fennálló legerősebb iparát veszélyezteti. Olaszország legelső nemzetgazdái külön selyemtenyésztési szövetséget alakítottak, melynek alaptökéjét elég hatalmassá reménylik emelhetni arra nézve, hogy nagymérvű selyembevásárlások által a selyem árának hanyatlását meggátolják; mivel ha az még csak némileg is alábbszállna, Olaszország legfejlettebb iparágában megmérhetlen károkat okozna.

Nagy hatással volt a selyem árának csökkenésére a divatnak az utóbbi években beállt változása, mely inkább a gyapjú és pamutkelmék felé fordult, valamint Franciaország általános közgazdasági, politikai és pénzügyi helyzete, mivel ezen iparra nézve majdnem kizárólag Franciaország a mérvadó.

De van e pangásnak egy másik oka is, mely abban rejlik, hogy az Európán kívüli tartományok mindinkább elárasztyják az európai selyempiacot terményeikkel és árúikkal.

Ezt mutatja már maga azon körülmény, hogy csupán Yokohamából, honnan a legmegbízhatóbb feljegyzéseink vannak, 1883-ban 28,500 csomaggal több selyem hozatott be Franciaországba, mint 1882-ben. De még feltünőbbé teszik ezen körülményt a következő adatok, ugyanis

Az 1882. év általában felette kedvezőtlen volt a selyemanyag előállítására az egész világon.

Az 1881. évben a világ össztermelése nyers selyemben 10.005,370 kilot tett, ebből 3.949,370 kiló Európában termeltetett. 1882-ben leszállott az össztermelés 9.787,000 kilóra, melyből Európa termelése 3.377,000 kilot tett; csökkent tehát a világ termelése 1882-ben 218,370 kiló, Európa termelése pedig 572,370 kiló nyers selyemmel.

Ez mutatja, hogy Európa selyemtermelése mennyire csökkent és hogy mennyire el lett árasztva selyemmel más világrészek által.

Ezen számok nemcsak az időjárás kedvezőtlen voltát mutatják, hanem arra is felhívják figyelmünket, hogy ezen ipar terméke mennyire függ Khinától és Japántól, melyeknek termelése majd háromszor annyi, mint Európáé; és így bizonyítják azt is, hogy ha Európa a többi világrészek selymével versenyre akar kelni, ezt csakis a selyem minőségével teheti; a mi arra utal bennünket, hogy necsak a gubók minőségére a tenyésztéstől kezdve egész a feldolgozásig, hanem az előállított selyem kitűnőségére is különös figyelmet fordítsunk.

Az európai termelést Olasz- és Franciaország képviselik. Olaszországban az 1882. év kevésbé kedvező volt a selyemtenyésztésre, mint az 1883-ik. Ugyanis Olaszország az 1882. évben 31.888,026 kiló gubót, vagyis 2.657,335 kiló selymet, 1883. évben pedig 42.221,039 kiló gubót, vagyis 3.518,420 kiló selymet termelt.

Megfordítva áll a viszony Franciaországra nézve, hol az 1882. évben 9.264,000 kiló gubó, vagyis 772,000 kiló selyem, az 1883. évben pedig csak 7.659,835 kiló gubó, vagyis 750,000 kiló selyem termeltetett.

Megvallom, kegyelmes uram, hogy épen nem sajnálom, hogy ezen iparaggal tett kísérletünk ezen válságos időre esett, mivel ha Magyarországon tett kísérletünk hajótörést szenvedett volna, az általános állapotok jogosan szolgálhattak volna mentségünkre; ha pedig ezen ipar, daczára a páratlanul kedvezőtlen körülményeknek, mégis megállja helyét,

ugy hiszem, hogy ez a legerősebb érv a mellett, hogy ezen ipar csakugyan életképes és Magyarországon jogosan remélt jövője van.

Az első gözerőre berendezett selyemfonoda felállítása Magyarországon.

Intézetünk működési végcélját a fonódák berendezése képezi. Ezek felállítása határozottan szükséges a következő okokból:

A gubó, mint nyersanyag ugyanis árúcikket nem képezhet, mivel eltartása és gondozása legyőzhetlen nehézségekkel jár, könnyen megromlik és értékét veszíti. Másik akadályja annak, hogy a gubó, mint nyersanyag árúcikk legyen, abban rejlik, hogy a gubónak még préselt állapotban való szállítása is, mint az Kis-Ázsiában történik, értékéhez képest aránytalanul magas költségekkel jár. De ha a gubó árúcikket képezne is, mégis sokkal czélszerűbb lenne a termelt selymet nem ezen alakban, hanem legombolyítva áruba bocsátani, miután a nyers gubó csak Olaszországban bir korlátolt piacczal, ellenben a legombolyított selyem előtt az egész világ piacza nyitva áll, a gubó feldolgozása folytán elért azon nemzetgazdaságilag fontos eredményt nem is említve, hogy a nyersanyag értéke a feldolgozás folytán aránytalanul fokozódik.

Ezen állításaimat statisztikai adatok is támogatják.

Franciaország földmívelési miniszterének az 1883-ik évi selyemiparról közzétett hivatalos jelentése szerint ez év első 9 havában az egész világból Franciaországba bevitetett 650,500 kiló nyers gubó 8.131,250 frank értékben, holott a további feldolgozásra szánt lefont selyem 7.642,700 kilót tett ki 228.803,050 frank értékben.

Az említett év alatt szerzett tapasztalatokra vonatkozólag állithatom, hogy ha gubóinkat nyers állapotban adtuk volna el, veszteséggel dolgoztunk volna.

A fonógyár működéséről más helyen tüzetesebben szólván, itt csak azt kívánom megérteni, hogy 1883-ban a gyár működését július 7-én kezdte meg és deczember 6-án fejezte be.

Az előállított selyem mennyisége összesen 2600 kilo volt. A tiszta jövedelem, habár azt még teljesen biztosan meg nem állapíthattuk, valószínűleg kilónként 2 frt 50 kr. és 3 frt közt fog váltakozni.

Ez eredmény kizárólag a Pancsován gombolyított selyem kitünőségének köszönhető, mi abból is kitűnik, hogy noha a selymet előre eladták és a vásárló gyáros árúinkat 5 frankkal magasabb áron volt köteles átvenni, mint a selyem ára a tőzsdén hivatalosan jegyeztetett, az egész mennyiségből egy kilót sem utasított vissza.

Az egész 5 havi munka folyamán a gyár egy napig sem volt kénytelen szünetelni, és árúink átvételénél a legkisebb nehézség sem fordult elő.

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy e helyen is leróhassam hálámat egy férfiú irányában, kinek az általunk elért eredményben jelentékeny része volt. E férfiú záhonyi Ritter Vilmos, görzi selyemgyártelep-tulajdonos és Ausztria egyik legkitünőbb nagyiparososa. Ő volt az, ki engem, üzleti irányban is kezdő egyént intézkedéseimben tanácsaival gyámoltott; ő volt az, ki négy év óta Milano és Lyon legtekintélyesebb selyemiparosainál, iparunkat mint szakavatott közvetítő képviselte. Ha Magyarországnak már létező selyemipara e főtelepeken ma jó hírnévnek örvend és ha fejlődése iránt a remények azon körökben is megszilárdultak, azt Ritter Vilmos urnak köszönhetjük.

Mindezeket ő nemcsak teljesen anyagi érdek és haszon nélkül tette, de a mennyiben százakra menő üzleti levelezéseinket saját irodáiban végeztette és árúink négy év óta díj nélkül heteken át nyertek elhelyezést raktáraiban, és végre pancsovai üzletünk működését oly gondnal vizsgálja, ellenőrzi, mintha ez üzlet saját magáé lenne, mondhatom, hogy érdekünkben jelentékeny anyagi áldozatot is hozott. És e férfiú mindezt kizárólag a jó ügy iránti rokonszenvből s azon reménytől buzdítva teszi, hogy a Nagyméltóságod vezetése alatt álló ministerium intézkedéseit siker fogja koronázni.

Érdemei annál nagyobb elismerésre méltók, minél kétségtelebb, hogy üzleti és gazdasági téren a legtisztább szándék és legerősebb akarat sem érhet célzt, ha működését nem vezérli szakértelem és évek hosszú során szerzett tapasztalat.

Egyuttal van szerencsém Nagyméltóságodnak az országos selyemtenyészési felügyelőségnek 1880., 1881., 1882. és 1883-ik évekről szóló zárszámadásait ezennel beterjeszteni. Engedje meg azonban Nagyméltóságod, hogy e helyen ezeknek főbb teteleit, a melyek az ide mellékelt táblás kimutatásban előtüntetve vannak, röviden megvilágíthassam:

Az államkincstárból ezen 4 év alatt a selyemtenyészési ügyre igénybe vétetett	305,780 frt 36 ¹ / ₂ kr.
Ugyanezen idő alatt selyemanyagok értékesítéséből befolyt jövedelem fejében a kincstárnak visszafizettetett.....	217,293 » 70 »
A kincstárnak tétleges segélyadománya tehát 4 év alatt volt	88,486 frt 66 ¹ / ₂ kr.
Ezen segélyösszegeből ingó és ingatlan vagyონrészek beszerzésére fordítottatott a vagyónmérlegek szerint 4 év alatt az elért értéknövekedés	59,441 » 10 »
Felhasználtatott tehát oly ügyviteli kiadásokra, melyek vagyónértékkel fedezve nincsenek, azaz az ipar meghonosítására, oktatásra, fatenyészési czélokra, tenyész-tők jutalmazására stb.	29,045 frt 56 ¹ / ₂ kr.
azaz átlag egy évben	7,261 frt 39 kr.

Selyembubó-beváltásra, annak feldolgozására, selymérpete-készítésre s minden ezzel kapcsolatos kezelési költségekre kiadatott 4 év alatt

Selyemanyag-értékesítésből befolyt

A négy év alatt teremtetett vagyóngyarapodás

levonva a saját jövedelem

s a kincstárnak tétleg átadott

közi különbözetet azaz.....

összes jövedelem és vagyónérték-növekedés tehát.....

se szerint a négy évben az összes üzleti kiadások fedezésén kívül a tenyészítés és gyári

iparnál

jövedelmi többlet azaz tiszta nyereség éretett el.

az országos selyemtenyésztés czéljaira tett kiadásokról, annak be-

I.	Az államkincstárból nyert segély illetőleg előleg										A kincstárnak visszafizettetett előlegek törlesztése fejében	Marad a kincstár tiszta pénzübeli megterhelhetése vagy nyeresége		
	felügye- lősegi, oktatás- ügyi és fate- nyésztési célzókra		új építke- zésre, épü- let vásár- lásra, mű- szerek, eszközök, leltári tárgyak be- szerzésére		üzgyviteli költségekre az összes üzlet- ágaknál		selyemgubó vételár fedezésére		egészben					
	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr			frt	kr
1880	3.846	40	—	—	1.530	52	11.134	67	16.511	59	14.712	35	1.799	24
1881	9.484	34	101	70	12.943	49 ^{1/2}	42.237	93	64.767	46 ^{1/2}	72.836	29	8.068	82 ^{1/2}
1882	11.360	19	30.236	—	9.892	14 ^{1/2}	26.267	21 ^{1/2}	77.753	55	25.648	64	52.106	91
1883	12.647	51	28.000	—	27.319	65	78.778	60	146.745	76	104.096	42	42.649	34
	37.338	44	58.337	70	51.685	81	158.418	41 ^{1/2}	305.780	36 ^{1/2}	217.293	70	88.486	66 ^{1/2}
Vagyonkezelés.														
II.	Épületek		Leltári szerel- vények		Összes érték		Levonva a passiv hátralék		Tiszta vagyon- érték					
	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr				
Alladék 1880. év elején	7.000	—	1.525	06	8.525	06	—	—	8.525	06				
1883. év végén	44.870	25	35.063	60	79.933	85	11.967	69	67.966	16				
Az ingatlan birtoknál és ingó szerelvényeknél beállott érték-növekedés											59.441	10		
Ezen meglevő vagyonérték-növekedést a kincstári segélyből levonva, lesz a tulajdonképi költség, mely vagyonértékkel fedezve nincs, 4 év alatt											29.045	56 ^{1/2}		
esik tehát átlag egy évre 7,261 frt 39 kr.														
*) 1883. év december 31-ig a kincstárnak tetteleg visszafizettetett...											36.297	frt 82	kr.	
A készletben levő selyemfonál és selyemgubónak értéke fejében, mely 1884. év június végéig lefonva s értékesítve leendő, az átlagon alul felvétellett...											67.798	frt 60	kr.	
Együtt...											104.096	frt 42	kr.	

tatás

vételeiről és vagyonálladékaról 1880., 1881., 1882. és 1883. években.

III.	Tényleges kiadás a zárszámadások szerint										Jövedelem selyemany-g-érték-estésből és vegyes bevételek-ből a zár-számadá-sok szerint		Kiadási többlet	
	felügyelőségi, oktatás-ügyi, fatenyész-tési czélokra		új épít-kezés és házvételre		műsze-rek, eszközök, leltári tárgyak beszer-zésére		selyemgubó-beváltásra és ügyviteli költségre		egészben					
	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr
1880	3.448	09	390	04	2.855	83	17.429	64	24.123	60	13.172	29	10.951	31
1881	7.182	54 ¹ / ₂	688	84	2.805	69	59.845	05	70.522	12 ¹ / ₂	65.155	70	5.366	42 ¹ / ₂
1882	9.928	10	14.586	55	18.745	48	53.727	95 ¹ / ₂	96.988	08 ¹ / ₂	46.870	33	50.117	75 ¹ / ₂
1883	14.966	82	26.648	84	15.708	14	121.057	29	178.381	09	120.818	41	57.562	68
	35.525	55 ¹ / ₂	42.314	27	40.115	14	252.059	93 ¹ / ₂	370.014	90	246.016	73	123.998	17
Fedeztetett az államkincstárból nyert segélyvel												88.486	66 ¹ / ₂	
Ideiglenes kölcsönösszeggel fedeztetett												35.511	50 ¹ / ₂	
*) Zárszámadás szerinti tényleges bevétel												53.019	frt 81 kr.	
A selyemanyag-készlet értéke												67.798	> 60 >	
együtt.....												120.818	frt 41 kr.	

Nem fejezhetem be e tiszteletteljes jelentésemet a nélkül, hogy hálás köszönetemet ne nyilvánítsam azoknak, kik ezen jó ügyet oly melegen és hathatósan felkarolták.

Első sorban hálás köszönettel tartozom Nagyméltóságodnak, — kinek még különösen lekötelezettje vagyok azért is, hogy ez ügyben kifejtett működésem eredményeinek mérlegelésénél nem pusztán a netán elért sikert tekinti mérvadónak, hanem e mellett mérlegbe kegyeskedik vetni azon tiszta szándékot és kötelességérzetet, melyet bennem feltalálni vélt.

Továbbá a Nagyméltóságod vezetése alatti ministerium államtitkárának Dr. Matlekovits Sándor, Liptay István ministeri tanácsos, Máday Izidor osztálytanácsos és Gyurkovics István ministeri számvevőségi igazgató uraknak, kik nemcsak hivatalos minőségükben, hanem ezt messze túlhaladó ügybuzgalommal és irántam valószíves barátsággal négy év óta lankadatlanul támogatni kegyeskedtek.

A Nagyméltóságod vezetése alatt álló ministerium körén kívül alázatos köszönetem legelső sorban József főherczeget illeti, — ki Fenséges atyjának, boldog emlékezetű József Nádornak, — mint az első országos selyemtenyésztési szaktanácskozmány elnökének ez ügy iránti lelkes rokonszenvét is örökölvén, a selyemtenyésztést alcsuthi birtokán meghonosította s a népnek már is ezrekre menő keresetet biztosított.

A fenséges főherczegnek ez ügy iránt való kiváló előszeretetét és rokonszenvét jellemzi különben azon tény is, hogy ez iparág fejlődése érdekében más vidékekre is buzdítólag hatott és azt különösen az által is előmozdította, hogy a betelepített csángóknak százakra menő szederfákat ajánlékozott, mely nemes tettért szintén meleg köszönetemet fejezem ki.

Különös hálás köszönettel kell megemlékeznem Trefort Ágoston, m. k. vallás- és közoktatási minister ur ő nagyméltóságáról, ki a hazai selyemtenyésztés ügyét nemcsak anyagiilag támogatta, hanem erkölcsi fejlődéséhez és általában ez ügy minél nagyobb keretben való előmozdításához és terjesz-

téséhez lényegesen hozzájárult az által, hogy a selyemtenyésztés okszerű tanítását a tanítóképzésben kötelezővé tette, a néptanítókat pedig felhívta, hogy saját fontos ügykörükben a szederfa- és selyemtenyésztés körül közreműködjenek.

Noha jelentésem más részeiben egyenkint hálásan megvannak említve mindazok, kik az ügy sikeresítését kegyes támogatásukkal előmozdították, mindamellett e helyen is legyen szabad meleg köszönettel megemlékeznem a hatáskörömhöz tartozó megyék törvényhatóságairól, a hazai vasuti társaságokról és a dunagőzhajózási társaságról, valamint mindazon magánegyégekről, kik nemcsak az ügy kezdeményezésekor, hanem annak későbbi, több áldozatot igénylő fejleményeiben is lankadhatlan kitartással meg nem szüntek ez ügyet áldozatkész odaadással ápolni.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánatát, melylyel maradtam

Budapesten, 1883. évi deczember 31-én.

Nagyméltóságod alázatos szolgája

Bezerédj Pál.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Az országos selyemtenyésztési felügyelőség működése az 1882. és 1883-ik évben.

Az intézet működésének legnagyobb részét az egyes fejezetekben szakonként ismertetem s azért itt csak az intézetnél alkalmazásban levő egyéneket, az irodai ügyforgalmat, különféle felszereléseket és a petekészítési munkálatok eredményét kívánom felsorolni.

Mivel pedig az 1883. évben Ujvidéken és Pancsován, a dunántúli megyékre kiterjedő hatáskörrel, intézetünknek fiókokat állítottunk fel, ezek működését a szegszárdi intézetétől elkülönítve utóbb fogom előadni.

A szegszárdi intézet személyzeti és irodai működése.

A vezetésem alatt álló szegszárdi selyemtenyésztési intézet személyzete állott az 1882. évben:

segédemből,

egy irodavezetőből,

egy intézeti szaktanárból, és egy műszaki segédből, ezenkívül a dunántúli selyemtenyésztési vidékek számára egy külön selyemtenyésztési felügyelőből.

Az 1883. évben a személyzet Szegszárdon egy számvivő ségi tiszttel és egy irnokkal szaporodott, kik azonban csak naponként néhány órát töltenek az intézetnél, mivel állandóan Tolna megye hatóságánál vannak alkalmazásban, mely nekik megengedte, hogy szabad idejükben ezen intézetnél közreműködhessenek; miért is kötelességemnek tartom Tolna megye tekintetes hatóságának e helyen is őszinte köszönetemet nyilvánítani.

Megjegyzem, hogy ugy az intézeti tanterem és könyvtár, mint a könyvelési osztály részére, külön helyiségek rendezettek be.

Az intézethez beérkezett és elintézett ügydarabok száma volt:

az 1882. évben	4100 db.
az 1883. »	5518 »

A hivatalos postakönyv tanúsága szerint a szétküldött levelek és küldemények száma volt:

1882. évben	5222 db.
1883. december 20-ig	5713 »

Az intézethez beérkezett sürgetések száma a nmlgod vezetése alatt álló ministeriumtól volt az 1882. évben 10 db. és az 1883. évben 7 darab.

Ezen sürgetések részben oly okmányok és kimutatások előterjesztését szorgalmazták, melyeknek felterjesztését különféle okoknál fogva későbbi időre kértem ismét elhalasztani, részben pedig oly ügyek elintézését, melyek szóbelileg előzetesen már megoldást nyertek.

Azonkívül az 1882. évben 23, és 1883. évi december 20-ig 29 db. sürgetés érkezett be, melyek az előjegyzésbe vett pete és szerdemagvak megküldésére vonatkoztak, de nem voltak figyelembe vehetők, mert azok szétküldése azon időben nem lett volna célszerűen eszközölhető.

Mivel pedig az intézetnek nemesak hivatali, hanem üzleti jellege is van, és az üzleti ügyek elintézése tőr legkevésbé halasztást, kénytelen volt az intézet az 1882. évben 67, az 1883. évben pedig 449 db. sürgetést kibocsátani.

A már 1881. évben minden egyes megyére nézve külön rovatokkal ellátott selyemtenyésztési és fatenyésztési főkönyvben az ügy körömbé eső minden egyes megye községei szolgabirói járásonkint nyilvántartatnak olyformán, hogy ama főkönyvekbe mindazon adatok, melyek a község fa-, vagy selyemtenyésztésére vonatkoznak, feljegyeztettek. — Azon megyék fa- és selyemtenyésztési adatait, melyek ügykörömben kívül esnek, a különféle megyék számára herendezett főkönyvekbe jegyeztettem.

Ezenkívül az intézetnél még 27 különféle nyilvántartás vezetetik.

A jelentésemben foglalt statisztikai adatok, az illető megyék főkönyveiből állítottak egybe, és azoknak mintegy kivonatát képezik.

A szegszárdi intézet felszerelése.

Az intézet használatára az említett idő alatt a következő tárgyak szereztettek be és pedig:

	Beszerzeztett	
	1882.	1883.
	é v b e n	
<i>1. Oktatási czélokra.</i>		
Tanintézetekhez hernyó-példányok küldésére üveg-		
henger	100	210
Selyemhernyó bonczeszköz	1	—
Boncztál ..	3	—
Szétszedhető selyemhernyó-minta Papier-machéból		
dr. Ausouxtól Párisban	—	1
Szétszedhető selymér-lepkék Papier-marchéból dr.		
Ausouxtól Párisban	2	—
Beteg hernyó-minták agyagból	—	7
Báb- és pete-minták agyagból	—	4
Beteg hernyókat ábrázoló fényképek ...	—	156
Selyemtenyésztési rövid utmutató a beállott hiány		
pótlása végett, magyar nyelven	—	2000
és német nyelven	—	1000
Selyemtenyésztési rövid utmutató szerb nyelven ...	—	4000

2. Petekészítési és gondozási czélokra.

Petezacskók készítéséhez babák ...	—	91
Pillebújtató állvány	50	101
Pillepárok elkülönítésére zacskók tüllből ...	362000	837806
Petemosáshoz kádak	—	4
Petemosáshoz tálak	51	—
125 kilo pete télen át való elhelyezésére és okszerű		
gondozására szükséges peteszekrény ...	—	1

3. Petevizsgálati czélokra.

Reichert-féle górcső <i>℞.</i>	10	13
Fedő üveg	5000	2000
Tárgylemez	250	—
Üvegpálca	400	—
A górcsővezetéshez szükséges tárgylemezek és fedő-		
üvegek számára zöld kelmével kibélelt ládikák ...	24	20
Fényhárító a górcső elé	14	12
A pillepárok összetöréséhez porcellán dörzsölő és		
törő csésze	1606	1146

Beszereztetett
1882. 1883.
é v b e n.

Tálczák a dörzscsészék elhelyezésére... ..	32	100
Pohár és dörzscsészék mosásához sodronykosár ...	7	5
Viztartó bádóg kanna	9	2
Kis és nagy üvegek mosásához bádóg-kosár	102	—
Petezacskó-tartó állvány	51	—
Petevizsgáláshoz pohártartó bádóg tálcza... ..	84	—
Górcsövezéshez üvegpohár	430	352
Górcsövezéshez szükséges mutató pálcza bádógból	150	300
Petezacskót tartó állványokra nagy vászon takaró zsák	37	—
Petevizsgálathoz kis pilledoboz	—	10000

4. Selyemtenyésztési czélokra.

Egyszerű nagyító üveg	9	—
Reaumur-féle hőmérő	3	3
Selyemtenyésztési ábra-metszetek	—	30
Tenyésztő látogatási könyvecske	2000	6000
Papirdobozok selymérpeték szétküldésére	6200	7500
Peteköltő kemencze	1	2
Mintarács selyemtenyésztéshez	6	4
Selyemhernyók tisztogatásához háló	—	18
Peteszállító láda	—	25
Papírív tenyésztők számára	—	20000

5. Gubó gondozási czélokra.

Két öl hosszú, fél öl széles nagy nádrács	208	700
Selyemgubó-fojtó kosár	158	140
Selyemgubó-válogató kosár	50	—
Gyapjú-zsák, gubó-szállításra	—	226
Gubószállító nagy kosár	—	636

6. Különféle czélokra.

Kapeller-féle psychrometer	1	—
Kémszerüveg	44	—
Maximal és minimal hőmérő	—	2
Műperfalével agyagból... ..	—	2
Szeder és egyéb gyümölcsmagvak szétküldésére vászonzacskók	1640	3869

Ezenkívül számos az intézetnél szükséges tárgy.

Beszerezetett
1882. 1883.
é v b e n

Petekészítés és görcsövezés a szegszárdi intézetnél.			
Görcsövi vizsgálatra zacskókba helyeztetett	361343	618626	
pillepár.			
Ezekből 1884. évi január 1-ig megvizsgáltatott	—	448300	
Ezek közül teljesen egészségesnek találtatott	180482	182450	
Petetermelésre nem, de selyemtenyésztésre alkal-			
masnak találtatott	63810	133377	
Betegnek s így megsemmisítendőnek	101254	100549	
Skárt, vagyis olyan, mely petét nem adott, tehát			
magtalan volt	15797	31924	
A vizsgálat két időszakban történt, u. m. nyári és téli idő-			
szakban.			
A nyári időszakban a vizsgálatot teljesítette	20	20	
egyén, részben nők, részben férfiak.			
A vizsgálat tartott	35	42	
munkanapon át.			
Átlag megvizsgáltatott naponkint egy egyén által	442	452	
pillepár.			
A legnagyobb szám, mely egy napon egy egyén			
által megvizsgáltatott volt	650	652	
pillepár.			
A téli időszakban a vizsgálatot	5	3	
egyén teljesítette az e célra különösen berendezett			
görcsövezési helyiségben.			
A vizsgálat tartott	37	69	
munkanapon.			
Átlag megvizsgáltatott egy egyén által naponkint	278	336	
pillepár.			
A legnagyobb szám, mely egy napon egy görcsövező			
által megvizsgáltatott, volt	360	399	
pillepár.			
	kg.	g.	kg. g.
Termelve lett összesen a szegszárdi intézetnél 1884-ik			
január 1-ig	89	185	102 547
selymérpete, vagyis 1882-ik évben 3574, 1883-ik			
évben 4102 uncia.			
Ebből teljesen egészséges, tehát reproductióra			
alkalmas	64	800	59 867
Csakis selyemtenyésztésre, de reproductióra nem			
alkalmas	24	385	42 680

A megvizsgált pillepárok közül 1882-ik évben 7800, 1883-ik évben pedig 9900 pillepár, egy nőtanítvány által saját lakhelyén Gyula-Szt.-Györgyön Tolna megyében lett termelve és megvizsgálva. A vizsgálat eredménye aránylag ugyanaz, a mint fentebb ki van tüntetve.

Az újvidéki intézet személyzeti és irodai működése.

Mint elől megjegyzém, az 1883-ik évben a dunáninneni megyék számára Újvidéken egy fiókfelügyelőség szervezetett.

Ezen intézetnél csak egy egyén működött, mint felügyelő.

Az újvidéki fiókinézet ügyforgalma az 1883-ik évben a következő volt:

A beérkezett és elintézett ügyszerabok száma 820.

A hivatalos postakönyv szerint szétküldött levelek és küldemények száma: 1089.

Az intézet számára beszereztetett:

1. *Petevizsgálati czélokra.*

Sodronykosár a göröcsövezéshez	3 db.
Poharak a göröcsövezéshez	82 »
Pohártartó bádogtálca a göröcsövezéshez	30 »
Kis és nagy üvegmosó bádogtálca	60 »
Kanna a göröcsövezéshez	30 »
Bádogmutató pálcza	90 »
Asztalok a göröcsövezéshez	9 »
Czylinder a praeparatumok számára	48 »
Petemosó kád	4 »
Petemosó tál	17 »
A petemosó készülékhez állvány	1 »
Vizszivattyú	2 »

2. *Selyemtenyésztési czélokra.*

Hőmérő	3 db.
Mintarács-állvány	8 »
Tenyésztők részére papírív	20,000 »

3. *Gubógondozási czélokra.*

Nádrácsokhoz bakok	20 db.
Gyékények	59 »
Fekete nagy kosár	15 »
Fehér nagy kosár	10 »
Gubóválogató kosár	76 »
Gőzfejtő kazán a fojtó kemenczében	1 »

Ezenkívül számos, az intézetnél szükséges különféle tárgyak.

Petekészítés és görcsövezés az ujvidéki intézetnél.

Ujvidéken szintén petekészítés rendeztetvén be, megvizsgálás végett 66,406 pillepár lett tülzacsókba helyezve.

Ezek közül teljesen egészségesnek találtatott 23,429 pillepár.

Petetermelésre nem, de selyemtenyésztésre alkalmasnak 18,717 pár.

Betegnek és így megsemmisítendőnek 21,084
Skártnak, vagyis olyannak, mely petét nem adott, tehát magtalanak 3,176 pillepár.

A vizsgálat Ujvidéken csak nyáron történt, és azt 8 leány teljesítette.

A vizsgálat tartott 22 $\frac{1}{2}$ munkanapon át.

Átlag megvizsgáltatott egy egyén által naponkint 385 pillepár.

A legnagyobb szám, mely egy görcsövező által egy nap meg lett vizsgálva, volt 542 pillepár.

Termelve lett Ujvidéken összesen 14 kiló selymérpete, vagyis 560 uncia.

Ebből teljesen egészséges, tehát reprodukcióra alkalmas 8 kiló 20 gramm.

Csakis selyemtenyésztésre, de reprodukcióra nem alkalmas 5 kiló 80 gramm.

A pancsovai selyemgyár igazgatóságának ügyszorgalma.

A pancsovai selyemgyár igazgatósága meg lévén bizva a környék selyemtenyésztési ügyeinek vezetésével, az 1883. évben következő irodai ügyszorgalma volt:

a beérkezett és elintézett ügyszorabok száma 320 db., a szétküldött levelek és küldemények száma 394 db.

Pancsovai petekészítés.

A gyári munka megkezdése előtt Pancsován görcsövezés nem, de petekészítés rendeztetett be és ott 75,000 pillepár lett tülzacsókba helyezve.

Selyemtenyésztési szakoktatás.

Az 1882. év kezdetében rendkívül kedvezőtlen időjárás volt a selyemtenyésztésre nézve, s hogy e téren mégis némi eredményt lehetett elérni, azt főleg annak köszönhetjük, hogy intézetünknek két évi működése alatt sikerült az országban a szükséges szakismereteket annyira elterjeszteni, hogy a tenyésztők szakismereteik folytán képesek lettek az ezen iparágra oly igen káros elemi behatásokat, ügyes bánásmóddal ellensúlyozni.

Hogy ezen intézet a szakismereteket annyira képes volt terjeszteni, azt leginkább Trefort Ágoston vallás- és közoktatási miniszter ur ő Nagyméltósága kegyességének köszönhetjük, ki az intézetet oktatási célokra nemcsak jelentékeny anyagi segélyben részesíteni méltóztatott, hanem a néptanítókat is oda utasította, hogy ezen intézetnek a szakismeretek terjesztésében segítségére legyenek.

A selyemtenyésztési szakoktatásról szóló jelentésemet három részre tartom célszerűnek felosztani, és pedig:

1. Szólni kívánok azon ez utóbbi két évben tett intézkedésekről, melyek az előbbi években foganatosítottaknak mintegy folytatását képezik;

2. azokról, melyek az utóbbi két évben, mint újak léptetettek életbe s

3. azon anyagi haszonról, mely a tanítókra a selyemtenyésztés üzéséből, mint mellékjövedelem, tényleg háramlott.

Ezek után engedje meg Nagyméltóságod, hogy jelentésem tulajdonképeni tárgyára áttérjek.

A tenyésztők gyakorlati oktatása.

Azon intézkedések közt, melyek a múlt éveknek mintegy folytatását képezik, első helyen áll a tenyésztők gyakorlati oktatása, mit igen csekély kivétellel majdnem kizárólag néptanítók végeztek.

Községi felvigyázók.

Ugyanis a felügyelettel megbízott néptanítók kötelezve voltak, hogy a községekbeli tenyésztőket hetenkint legalább kétszer meglátogassák, azokat az észlelt hiányokra figyelmeztessék, és azoknak mi módon leendő pótlására és jövőben elkerülésére utasításokat nyújtsanak.

Minden egyes tenyésztőnek adtunk egy tenyésztési könyvecskét, melyben a selyemtenyésztésre vonatkozó főbb utasítások, az illetőknek anyanyelvén, népies irályban befoglaltatnak.

Ezen könyvecskékben fenhagyott tiszta lapokra, az illető helyi felügyelő, látogatásai alkalmával lett tapasztalatait és adott utasításait feljegyezte.

Kerületi felügyelők.

Ezen eljárást azon okból tartottam szükségesnek, hogy a kerületi felügyelők, felülvizsgálataik alkalmával, az egyes helyi felügyelők helyes vagy helytelen eljárásáról biztos tudomást szerezhessenek.

Selyem-, gyümölcs- és szederfa-tenyésztési tankönyvek kiosztása.

Kiosztatott pedig a tenyésztők között Bolle Jánosnak, a görcei selyemtenyésztési kísérő állomás igazgatójának az 1881. évben készített és 1882. évben újra átdolgozott és tetemesen bővített »Rövid utmutatás a selyemhernyó okszerű tenyésztésére« című művéből az 1882-ik évben :

Magyar nyelven 1839 db.

Német nyelven 193 »

ezenkívül Gönczy Pál kitűnő műve, »Oktatás a gyümölcs- és eperfa tenyésztésben«, községi faiskolákat kezelő néptanítóknak 154 példányban, és végre községeknek és szederfatenyésztéssel foglalkozó magánosoknak »Utmutatás a szederfamagvetéshez« című, négy, u. m. : magyar, német, szerb és román nyelven szerkesztett szakmunka 2961 példányban.

Az 1883. évben kiosztatott a selyemtenyésztési rövid utmutató :

Magyar nyelven 1121 példányban.

Német nyelven 297 » és

Szerb nyelven 67 »

»Oktatás a gyümölcs- és eperfatenyésztésben« című munka 73 »

»Utasítás a szederfamagvetés és a szederfatenyésztésre nézve« című újra átdolgozott és megbővített szakmunka :

Magyar nyelven 1609 példányban

Német nyelven 306 » és

Szerb nyelven 52 »

Selyemtenyésztési tanfolyamok.

1. Ujvidéken.

A selyemtenyésztési szakismeret terjesztésének második módja volt, hogy kizárólag e célból selyemtenyésztési tanfolyam rendeztetett és pedig az 1882-ik évben két helyen, úgy mint Ujvidéken és Titelben hol azelőtt hasonló tanfolyamok még nem tartattak. Az újvidéki tanfolyamot illetőleg első sorban meg kell emlékezni Bács-Bodrog megye alispánjáról, Schmausz Endre urról, kinek szives intézkedése folytán az egyes községek díjtalanul kiállított előfogatokon szállították tanítóikat Ujvidékre, továbbá Czirfusz Ferencz urról, Bács-Bodrog megye kir. tanfelügyelőjéről, kinek felszólítására a tanítók szép számmal jöttek össze.

Köszönettel kell továbbá megemlékezni Frankl István urról, az újvidéki kir. főgymnasium igazgatójáról, kinek szivessége folytán a tanfolyamot a főgymnasium helyiségeiben tarthattuk meg, valamint Bruck Ferencz főgymnasiumi tanár urról, ki ezen ügy iránt viseltető érdeklődésénél fogva ez alkalommal is segédkezet nyújtott a tanfolyam megtartásában.

A tanfolyam két napig, vagyis 1882-ik évi április 3. és 4. napjain tartatott és pedig magyar és szerb nyelven.

A magyar nyelven tartott előadáson résztvett hallgatók száma	38
A szerb nyelvű előadáson résztvettek száma	31
Összesen	69
Ezek közül írásbeli dolgozatot adott be	58
Ezen dolgozatok az intézetnél felülvizsgáltván, jelesnek találtatott	14
Jónak	22
Kielégítőnek	19
Ki nem elégitőnek.....	3
Összesen.....	58

Napidíjban csak azon tanítók részesültek, kik írásbeli dolgozatot adtak be.

A szerb nyelvű előadást tartotta Gunde Henrik ur, a szegszárdi selyemtenyésztési intézet tanára, a magyar nyelvű előadást pedig magam.

Német nyelvű előadás nem volt, mivel a hallgatóság szükségesnek nem tartotta.

Az előadások befejezte után a hallgatóság Péczy Popovics István, városi tanácsos úr vezetése alatt kirándult az ő gondnoksága alatt álló városi faiskolába és megtekintette annak példás berendezését, mely a jelenvoltak mindegyikére kedvező benyomást tett.

2. *Titelben.*

A második tanfolyam Titelben volt, hol Eckert János, az ottani polgári iskola egyik buzgó tanítója magyar nyelven tartott előadást többnyire helybeli tanítók előtt. A hallgatóság száma volt 14, kik közül dolgozatot csak 6 adott be, melyek közül 2 jelesnek, 4 pedig jónak találtatott.

3. *Alcsuthon.*

Az 1883-ik évben Fejér megyében Alcsuthon és Somogy megyében Toponáron is tartatott selyemtenyészési tanfolyam az intézeti tanár által magyar nyelven.

Az alcsuthi tanfolyamban 22 környékbeli tanító vett részt, kik közül írásbeli dolgozatot 14 adott be. Ezen dolgozatok felülvizsgálatván, közülök 9 jelesnek, 5 pedig jónak bizonyult.

Nem mulaszthatom el, hogy itt meg ne emlékezzem Fejér megye alispánjáról, Bóné Géza urról, ki szives volt úgy intézkedni, hogy az illető községek tanítóikat ingyen kiszolgáltatót előfogatokon szállították Alcsuthra.

4. *Toponáron (Somogy megyében).*

A toponári tanfolyamban 15 hallgató vett részt, kik nagyobb-részt azon vidéki földmivesek voltak és saját költségükön jelentek meg. Dolgozatot közülök egy sem adott be.

Hogy más helyeken — bár arra nagy szükség lett volna — hasonló tanfolyamok nem tartattak, ennek oka abban rejlik, hogy daczára az itt felhozott jó példáknak s általam az illető törvényhatóságokhoz intézett és behatóan indokolt meleg megkereséseknek, más-hol nem lehetett a községektől a tanítók számára ingyenes előfogatot kieszközölni, fuvarok fizetése pedig ezen intézet részéről lehetetlen volt.

Előadások selyemtenyésztésről tanító-képezdekben.

Tartattak továbbá rendszeres előadások a selyemhernyó és szerfafatenyésztésről, úgy az 1882., mint az 1883. évben, a következő tanító-képezdekben:

Aradon,
 Baján,
 Budapesten az állami tanítónő-képzőben.
 Csáktornyan,
 Csurgón,
 Kúnfélegyházán,
 Nagy-Kőrösön,
 Pécssett,
 Sopronban,
 Szabadkán és
 Zomborban.

S most áttérek kegyelmes uram, azon új intézkedésekre, melyek az 1882. és 1883. években tétettek.

Tekintettel arra, hogy a tanítóképezdekben selyemtenyésztési előadások tarthatása céljából részint a Nagyméltóságod vezetése alatt álló ministerium, részint a vallás- és közoktatásügyi ministerium, részint magánosok áldozatkészsége folytán a görcei selyemtenyésztési intézetnél képezdei tanárok képeztettek; másrészt pedig azért, mivel épen a praeparandiákban kiképezett néptanítókat tartom leghivatottabbaknak arra, hogy az életbe kilépve, a selyemtenyésztési szakismereteket terjesszék, kötelességemnek tartottam a tanítóképezdei előadásokat a legnagyobb figyelemmel kísérni, és biztos tudomást szerezni magamnak arról, vajjon a kívánt eredmény ez irányban eléretett-e.

Hogy erről magamnak biztos tudomást szerezhessenek, célszerűnek tartottam az intézeti tanárt, Gunde Henrik urat a selyemtenyésztési idő vége felé minden egyes tanítóképzőbe elküldeni, részint azért, hogy személyesen szerezzon tudomást arról, hogy e tárgy mily eredménnyel taníttatik, valamint azért, hogy mily intézkedések volnának a jövőben fogatosítandók, hogy e tárgy sikerrel taníttassék; továbbá, hogy a képezdei faiskolák állapotáról és megfelelő kezeléséről meggyőződjem; végre, hogy a Párisból dr. Ausoux tanártól, nem csekély költséggel szerzett, minden részére szétszedhető és a hernyó egész boncztanát feltüntető selyemhernyó-minta, úgy a Bresciából pater Luciarditól beszerzett beteg hernyó, báb- és pete-

minták bemutatásával, az illető képezdei tanár előadásait kiegészítse, mivel e tantárgyakat jelentékeny áruk miatt, az egyes képezdek eddig be nem szerezhették.

Felkértem továbbá a képezdei igazgatóságokat arra, hogy sziveskedjenek azon növendékekkel, kik a selyemtenyésztési előadásokat hallgatták, írásbeli dolgozatokat készíttetni; s ezen dolgozatokra jutalmakat tartottam czélszerűnek kitűzni.

Nevezetesen egy 10 frankos aranyat tűztem ki első díjnak és egy 5 frkosat másodiknak, minden tanítóképezdében a két legjobb dolgozatra.

A csáktornyai állami és a soproni evang. képezdénél, 1882-ik évben örömmel tettem azonban kivételt, mivel az ezen intézetektől betérjesztett dolgozatok oly kitünők voltak, hogy az előbbinél 3 első és 3 második, az utóbbinál 2 első és 2 második díjat; úgy az 1883-ik évben a bajai képezdénél 2 első és 2 második, és a keszthelyi gazdasági tanintézetnél szintén 2 első és 2 második díjat tartottam méltányosnak kitűzni.

Megjegyzendőnek tartom e helyen, hogy mindazon intézeteknél, melyeknél nincs olyan tanár, ki Görczben kiképztetést nyert — a vezetésem alatt álló intézet tanára tartott kimerítő előadást. A csáktornyai tanítóképezdében azonban az 1882-ik évben ily előadások feleslegesnek bizonyultak, a mennyiben az intézet buzgó tanára Csepreghy Endre ur, — bár e szakban külön kiképztetést nem nyert, a selyemtenyésztés köréből igen szép sikerrel tartott rendszeres előadásokat, úgy, hogy a szegszárdi selyemtenyésztési intézet tanára ott is, mint más szakképzett tanárral bíró képezdében, csak mintegy két órai előadás tartására szorítkozhatott.

Az egyes tanítóképezdek jellemzését a következő táblázatokban van szerencsém Nagyméltóságodnak előterjeszteni.

Tanítóképző vagy gazdasági intézet	Előadó tanár	A növen- dékek száma	Be- adott dolgo- zatok száma	Köztük volt	
				jeles	jó
1882.					
Aradi tanító képzőintézet	Pokász Imre	70	16	8	7
Bajai tanító képzőintézet	Scherer Sándor	14	7	4	3
Budai tanítónő képzőint.	Gunde Henrik	39	6	4	2
Csáktornyai tan. képzőint.	Csepreghy Endre	46	15	15	—
Csurgói tanító képzőint.	Gunde Henrik	—	15	1	8
Kun-Félegyházi tan. k. in.	Chobodiczky Alajos	67	19	11	6
Nagy-Kőrösi tan. képzőint.	Kiss Kálmán	28	14	5	8
Pécsi tanító képzőint.	Vörös Mihály	65	18	6	7
Soproni evang. tanító- képzőintézet.....	Kapi Gyula	43	19	8	9
Soproni kath. tan. képző- intézet	Kapi Gyula	—	17	2	12
Szabadkai tanítónő képző- intézet	Piller György	24	19	—	6
Zombori szerb tan. képző- intézet	Gunde Henrik	122	—	—	—

A jutalmazott dolgozatok szerzőinek neve	A gyakorlati tenyésztés állapota
--	----------------------------------

évben

Vannay Jenő Gockler Lajos	Alkalmatlan helyiség hiányában nem lett termesztve.
Jung Károly Kupsza Lajos	Mintaszzerű
Zellán Róza Arany Berta	Mintaszzerű.
<p>I. Tóth Sándor Mendli Lajos Thorday János</p> <p>II. Fogrincsics Nándor Czvetkovits Nándor Kovács Gyula</p>	Tenyésztő helyiség az igényeknek még nem teljesen felel meg.
Papp János Trencsény Lajos	Postai tévedés folytán nem kapott petét s így nem tenyésztett.
Nagy Ferencz Ugray József	Mintaszzerű
Szűcs György Győri János	Az intézeti tanár jelentése szerint a peték nem keltek ki.
Kasza Ferencz Jozsa János	Tenyésztési helyiségben szép rend és gondos kezelés.
<p>I. Erdélyi István Fiedler János</p> <p>II. Wawra János Borsodi János</p>	Minta-zerű.
Barák István Márkus János	A növendékek helyszűke miatt nem tenyésztettek, de szorgalmasan meglátogatták az év. kép. tenyészdjét.
Ezen két intézetnek megküldtük a jutalmakat azon kéréssel, hogy azokat a tanári testület azon növendékek közt ossza szét, kiket reá aránylag legérde- mesebbeknek tart. Gyakorlati tenyésztés ezen két intézetnél alkalmas helyiség hiányában nem üzetett. — Az előbbi intézet kapott petéit a faiskolai kertész nevelte fel, ez utóbbi pedig átadta petéit Konyovits István nevű helybeli elemi iskolai tanítónak, ki azokat nagy gondnal felnevelte és igen szép gubókat produkált.	

Tanítóképző vagy gazdasági intézet	Előadó tanár	A növen- dékek száma	Be- adott dolgo- zatok száma	Közlük volt	
				jeles	jó
1883.					
Bajai tan. képzőint.	Scherer Sándor	53	17	15	2
Budai tanítónő képzőint.	Gunde Henrik	29	12	3	9
Csurgói tan. képzőint. ...	Gunde Henrik	—	8	6	2
Nagykőrösi tan. képzőint.	Kiss Kálmán	60	20	13	6
Pécsi tan. képzőint.	Vörös Mihály	70	14	5	6
Soproni evang. tanító- képzőint.	Kapi Gyula	43	10	6	4
Zombori tan. képzőint. ...	Petrovits Döme	57	10	5	4
Zombori tanítónő képző- intézet	Petrovits Döme	50	10	4	5
Keszthelyi gazd. intézet...	Soós Mihály	137	25	18	6

Kedves kötelességemnek tartom itt, az illető tanítóképezdei igazgató és tanár uraknak ezen jó ügy nevében legmelegebb köszönetemet nyilvánítani nemes buzgalmukért, mely nemcsak magában véve hanem azért is különös elismerést érdemel, mivel sok helyen, mint pl. Csáktornyán, Budán a nőképezdénél és Nagy-Kőrösön a kezdeményezés nehézségeivel kellett megküzdeni.

Továbbá 1882-ik évre vonatkozólag meg kell emlékezni Kapy Gyula soproni ev. tanítóképezdei igazgató urról, ki nemcsak a soproni evang., de a róm. kath. képezdei növendékek előtt is volt szives előadásokat tartani; valamint Csepreghy Endre csáktornyai képezdei tanár urról, kinek növendékei minden tekintetben valóban kitűnő dolgozatokat készítettek; végre Chobodiczky Alajos kun-félegyházi tanár urról, ki növendékeit szóbeli vizsgálatnak is alávetve, ezen vizsgálatok eredményéről is szives volt jelentést tenni.

A jutalmazott dolgozatok szerzőinek neve	A gyakorlati tenyésztés állapota
é v b e n	
I. Kelemen Imre Zelezin Aladár	Mintaszerű.
II. Balog Antal Biegl Bálint	
Pilder Mariska Végh Ilona	A helyiség alkalmas; a kezelés mintaszerű.
Varga József Nyers Imre	A tenyésztő helyiség alkalmas; a gyakorlati tenyésztés Mátray Gyula igazgató ur vezetése alatt áll és okszerűen kezeltetik.
Vásárhelyi István Lezsetár Sándor	Mintaszerű.
Dinstenberger Lajos Berger Sandor	Helyszűke miatt gyakorlati tenyésztés nincsen.
Wölfel Gyula Schancz József	Mintaszerű.
Manojlovits Simon Rakics Teodor	
Antonijevics Draginya Antonijevics Anasztazia	A helyiség az igényeknek megfelel; a kezelés mintaszerű.
I. Szabó Elek Heidekker László	
II. Bóné Gyula Szabó Arnold	Gyakorlati selyemtenyésztés nincs

Az 1883-ik évet illetőleg ki kell emelnem Scherer Sándor bajai tanítóképezdei és Soós Mihály keszthelyi gazdasági intézeti tanár urat, mint a kiknek növendékei részéről a legszebb és legjobb dolgozatok jöltek ezen intézethez.

Hogy ezen iparág remélhető fejlődésével egyeseknek szakavatott selyemtenyésztőket ajánlhassak, az 1882-ik évben elkértem az egyes tanítóképezdei igazgatóságoktól az ezen évben végzett tanítójelöltek közül azoknak névjegyzékét, kik az illető képezdéknel, az okszerű selyemtenyésztést teljesen elsajátították. — Az 1883-ik évben a selyemtenyésztés tana több képezdében azon okból nem adatott elő, mivel a képezdek tanfolyama négy évre bővítetvén ki, a gazdaszáttan a 4-ik év számára lett beosztva és így ez évben a 3-ik osztályt végzett növendékeknek, jövőre a 4-ik osztályban fog ezen tantárgy, — hova a selyemtenyésztés is tartozik — előadatni.

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy az ügy érdekében azon reményemnek adjak kifejezést, miszerint a soproni r. k. tanítóképezdénél is sikerülni fog azon akadályok elhárítása, melyek eddig a selyemtenyésztési szakoktatás előadását ezen intézetnél gátolták, miannival inkább kívánatos volna, mivel ezen intézet egy a selyemtenyésztésre alkalmas vidéknek központjában van; — továbbá hogy minden egyes képezdénél sikerülni fog egy gyakorlati tenyésztési helyiség felállítása, mely nélkül a növendékek alapos kiképztetése alig képzelhető.

Előadások a selyemtenyésztésről a gazdasági intézetekben.

A második új intézkedés, mely 1883-ik évben foganatosítottatott, az volt, hogy a Nagyméltóságod vezetése alatt álló ministerium elrendelni méltóztatott, hogy selyemtenyésztési előadások a magyar-óvári gazdasági akadémián — hol annak idején a selyemtenyésztés egyik legkiválóbb szakembere, Haberlandt Frigyes működött, — úgy a debreczeni és keszthelyi gazdasági intézeteken is tartassanak. Megvallom, hogy Nagyméltóságodnak azon rendelkezését, kivált a magyar-óvári gazdasági akadémiára vonatkozólag, annál nagyobb örömmel vettem, mivel az ép azon intézetnél működött Haberlandt Frigyes még ma is, korán bekövetkezett halála után oly hosszú idő mulva, a selyemtenyésztés és selyemipar terén egy Pasteur mellett is, egész Európában a legelső szakemberek egyikének tekintetik és mai napig senki által túl nem haladott selyemtenyésztési tankönyvével e téren az újabb iskola egyik felejthetlen emlékü megalkotójának van elismerve.

Hogy a selyemtenyésztési előadások tartását egyelőre több gazdasági intézetnél nem kértem, annak oka az volt, hogy az előadások kiegészítése végett, különösen kezdetben, a vezetésem alatt álló intézet tanárának minden egyes tanintézetnél való megjelenését szükségesnek tartottam, az intézeti tanárnak ezen vándorműködését pedig tekintettel arra, hogy a selyemtenyésztés köréből eddig már 12 tanítóképezdénél és 3 gazdasági intézetnél tartattak előadások, több helyre azon idő rövidsége miatt, melyben ezen látogatásoknak megtörténnie kell — kiterjeszteni nehézségekkel járt volna.

Hogy Nagyméltóságod meggyőződjék róla, hogy a selyemtenyésztési oktatásoknak az egyes intézeteknél mily eredménye lett, bátorodom a hozzám beérkezett dolgozatokat 508 darabban mellékelve tisztelettel bemutatni.

Selyemtenyésztési előadások a tanító-egyletek gyűlésein.

A harmadik új intézkedés, mely 1882. és 1883. éveken foganatosított, abból állott, hogy a selyemtenyésztő vidékeken levő tanító-egyesületek rendes gyűléseit selyemtenyésztési előadások tartására használtuk fel.

Az ezen gyűléseken tartott előadások nem karolták fel a selyemtenyésztés egész tárgyát, hanem csak egyes fontosabb fejezetekre szorítottak oly beosztással, hogy az évente ismétlődő előadások alkalmával az egész tárgy kimeríttessék.

A selyemhernyó-, gubó- és petemintákat ezen előadásokon is bemutatták.

Ily előadások a következő helyekre kitűzött tanító-gyűléseken tartattak az 1882-ik évben:

Báltaszéken és Bonyhádon Tolna megyében, Pancsován Torontál megyében, Titelben Bács-Bodrog megyében, Ujkéren Sopron megyében, Siklóson és Pécssett Baranya megyében.

Az 1883-ik évben pedig:

Taszáron Somogy megyében.

Az 1882-ik évi 5 előbbi és az 1883-ik évi egy előadást Gunde Henrik ur a szegszárdi intézet tanára tartotta, az 1882-ik évi két utolsó előadásra pedig magam vállalkoztam, buzdítván a tanítókat ezen iparág mentül melegebb felkarolására.

Oly egyének kiképztetése, kik hivatva lesznek egyes vidékeken a selyemtenyésztést kezdeményezni.

A negyedik új intézkedés, mely az 1882-ik évben először lépett életbe, az volt, hogy az ország különböző vidékeiről, hol selyemtenyésztés üzhető, és a vidék e célra már elég szederfával bir, egyének küldessenek a szegszárdi selyemtenyésztési intézethez, kik saját körükben úttörökként, mint gyakorlati tenyésztők léphessenek fel.

Hogy ezen egyének hivatásuknak megfelelhessenek, intézkedtem az iránt, hogy az intézetnél azon elméleti és gyakorlati kiképztetésben részesüljenek, melyre ezen iparág önálló üzéséhez, és másoknak gyakorlati oktatásához szükségük van.

Az illető egyének utiköltségeit az intézet térítette meg, és itt tartózkodásuk ideje alatt teljesen ingyenes ellátásban részesültek, de ennek fejében kötelesek voltak az intézetnél előforduló gyakorlati munkák teljesítésében díjtalanul résztvenni.

Ily egyének ideküldésére késznek nyilatkozott első sorban József főherczeg ó cs. és kir. Fensége, ki Alcsúth vidékéről, egy odavaló

po'gárt küldött ide saját költségére. — Azonkívül küldtek ide egy-egy egyént: a magyar gazdasági egyesület Istvántelkén levő intézetéből, gróf Festetics Dénes Toponárról Somogy megyéből, gróf Károlyi Sándor főthi uradalmából Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun megyéből és Gróf Széchényi Imre horpácsi uradalmából Sopron megyéből.

Azon szempontból, hogy a későbbi években esetleg feállítandó selyemtenyésztési állomásokra legyenek alkalmas és szakavatott embereim, még öt egyént hivatam meg az 1882-ik évi tanfolyamra, kik közül három néptanító, kettő pedig magánzó volt.

Mindezen tanítványok az intézethez 1882. április 25-én érkeztek, és szeptember hó elején távoztak innen.

Az intézethez beérkezve, első teendőjük volt a selyemtenyésztéshez szükséges műszerek készítése, azután oly mérvű elméleti szakoktatásban részesültek, mely szükséges volt a gyakorlati selyemtenyésztés üzéséhez, később ki lettek küldve egyes községekbe, hol a tenyésztési idő alatt állandóan tartózkodva, a tenyésztőket eleinte az intézeti felügyelők kíséretében, azután pedig az intézeti felügyelők nélkül, de azok ellenőrzése mellett, magok látogatták naponkint, és erről jegyzéket vezettek olyformán, hogy ebbe a látogatásaik alkalmával tett kifogásaikat is feljegyezték.

Közreműködtek a gubóbevéltásnál, válogatásnál és fojtásnál, ugymint az egész petekészítésnél, beleértve a gubók és pilléknek e célra való kiválogatását, a görcsövezést és a hozzátartozó mellék-munkálatokat is. — Résztvettek továbbá az intézetnél történt és gyárilag berendezett görcsövezésben 22 napon át, mely idő alatt átlag mindegyik 8,800 pillepárt vizsgált meg. — Végre újabb tanfolyamot hallgattak, melyet már sokkal kimerítőbb módon lehetett megtartani, mivel már gyakorlatilag ki voltak képezve, és a mennyiben azt képességük engedte, a hallottak előadásában gyakorolták magukat.

Ezen utóbbi tanfolyam tárgyát képezte a selyemhernyó tenyésztésén kívül, még annak boncz- és élettana, valamint a szederfatenyésztés; ugyanis ki lettek képezve a magvetésben és idősb fák okszerű csonkításában; megsejmeltek továbbá egy Szegszárd közelében levő nagyobb szederfaültetvényt, valamint az ugyanott levő selyemszövőintézetet.

Igy kiképeztetvén, szeptember elején elhagyták az intézetet.

Távozása alkalmával mindegyik tanuló el lett látva: egy db. a selyemtenyésztéshez szükséges rácsossal, a petekészítéshez szükséges ugynevezett hárfával, a gubók elhelyezésére, a rekeszpetezéshez szükséges zacskó-mintával, ugymint ezen zacskók készítéséhez szükséges fa-babával, végre különféle gubó- és beteghernyó példányokkal.

A mint már említettem, ezen egyének is közreműködtek a gör-

csővezésnél, de rajtuk kívül az 1882-ik évben Szegszárdon még 14 és az 1883-ik évben 10 helybeli és Ujvidéken 9 ottani polgárleány képeztetett ki a górcsővezésben.

Megjegyzem, hogy a vidékről küldött egyének, kik az 1882-ik évben itt kiképeztettek, az 1883-ik évben összeköttetésben maradtak ezen intézettel, és ennek felügyelete alatt, saját lakhelyükön, mint a selyemtenyésztés úttörői működtek; az 1883. évben már meglehetősen eredményt mutattak fel.

Ugyanis azon egyén, ki Toponárról lett ide küldve, az 1883-ik évben Somogy megyében már 147 tenyésztőt gyűjtött, kik 1722 kilo 98 deka gubót termeltek, és nekik 1948 frt 71 kr. lett mint gubóbevéltási ár kifizetve.

Az Alcsuthról ide küldött egyén lakhelyén és vidékén 86 egyénnel 992 kiló 68 deka gubót termeltetett, kik 1143 frt 52 krt nyertek beváltási ár fejében.

A Káposztás-Megyerről ezen intézethez küldött egyén 24 tenyésztőt szerzett, kik 247 kiló 46 deka gubót termelvén, azért részükre 277 frt 99 kr. lett kifizetve.

Ezen egyének saját lakhelyükön 1883-ik évben petét is termeltek. Azon egyén azonban, ki Horpácsról Sopron megyéből volt ezen intézetnél, tanulmányát 1883-ik évben még nem érvényesíthette, mivel ez évben Sopron megyében selyemtenyésztést egyáltalán nem űztek.

Örömmel jelenthetem Nagyméltóságodnak, hogy az 1882-ik évben Duna-Szt.-Györgyről, Tolna megyéből, egy kisasszony ezen intézetnél a petekészítést és vizsgálatot oly szorgalommal és odaadással tanulmányozta, hogy az általa termelt és vizsgált petéből 1882-ik évben 46 $\frac{1}{2}$ unciát, és 1883-ik évben 61 $\frac{1}{2}$ unciát, mint teljesen jól használható petét voltunk képesek beváltani.

Annyival inkább örvendetes ezen körülmény a selyemiparra nézve, mivel azon reményre jogosít, hogy jövőre az előkelőbb körökből is többen fogják a petekészítést és vizsgálatát tanulmányozni és azzal házilag fognak foglalkozni.

Ez volt az első lépés azon célhoz, melynek elérésére ezen intézet magánosok kiképezése által törekszik s melynek elérésétől Magyarország selyemiparának jövője és felvirágozása függ; és úgy hiszem hogy ezen intézet helyesen fogta fel hivatását akkor, midőn minél több egyént óhajt arra kiképezni, hogy házilag teljesen jó és a legszigorúbb bírálatnak is alávethető petét tudjanak készíteni.

Petekészítés házilag, magánosok által.

Szükségesnek tartottam ezen pontnál tovább időzni, mivel meggyőződésem az, hogy ezen intézet rövid időn nem fogja az évről-évre, megkettőztetett mennyiségben szükségendő petéket előállíthatni, azért kell, hogy oly egyének kiképzetéséről gondoskodjék, kik nemcsak selyemhernyókat tenyészteni, de selymérpetét termelni is képesek legyenek. Ezen egyéneknek lenne azután feladatuk az egyes tenyésztési vidékeken felügyelni azokra, kik petét készítenek s nekik tanácsot szolgáltatni, valamint az így termelt peték felülvizsgálatát magukra vállalni.

Intézkedések a magasabb szakoktatás behozatalára.

Ez okból törekedtem kegyelmes uram, mindinkább arra, hogy ezen intézetnél jövőben is képeztessenek ki oly egyének, kik nemcsak a selyemtenyésztés gyakorlati részében birjanak megfelelő jártassággal, hanem képesek legyenek egyuttal a fentebb jelzett állomások betöltésére is, és így intézetünk azok sorába lépjen, melyek hasonló czélból lettek Görzben, Páduában és Montepellierben s egyéb helyeken felállítva, s mely intézetek tudományos alapon nyugvó áldásos működésének köszönhető az, hogy az ezen iparágat megsemmisítéssel fenyegető különféle betegségeknek, egészséges pete előállításával és jobb tenyésztési módokat által eleje vétetett.

Ezen intézetek már rég meggyőződtek arról, hogy a mult évtizedekben fellépett és ezen iparágat végpusztulással fenyegető betegségek elhárítására, leghathatósabb eszköz a tudomány vívmányainak a gyakorlati tenyésztésre való folytonos alkalmazása, oly peték használata, melyek a tudomány által előirt módon készültek; és végre a tenyésztők folytonos oktatása.

Szaktanár alkalmazása az intézetnél.

Hogy tehát intézetünk is megfelelhessen a fentebb említett czél-
nak, szükséges volt egy külön szaktanár alkalmazása, ki a természet-
tudományokban elég jártassággal bir arra, hogy annak ezen ágát
külön, alapos tanulmánya tárgyává tegye.

Ezen állomásra alkalmaztam Gunde Henrik okl. középtanodai
tanárt, ki egyetemi tanulmányai elvégezte után a trieszi állattani és
a görzsi selyemtenyésztési kísérő állomásokon, — ez utóbbin a veze-
tésem alatt álló intézet költségén — elsajátítván az olasz nyelvet, az
ipari állattanból és az okszerű selyemtenyésztésből nyert kiképzését.

Ezen tanár hivatása, hogy úgy a szegszárdi selyemtenyésztési
intézetnél, mint a tanítóegyesületek gyűlésein és néptanítók számára

külön e célra rendezett selyemtenyésztési póttanfolyamokon, valamint azon tanítóképző intézeteken, melyeknél szaktanár még ez idő szerint nincsen, az okszerű selyemtenyésztést rendszeresen tanítsa; azon intézeteknél pedig, hol e tárgyat szaktanár tanítja, feladata — mint már fentebb említve volt — magának meggyőződést szerezzen arról, hogy e tárgy mily eredménnyel taníttatik az illető intézetnél.

Azon idejét pedig, melyben tanítással nincsen elfoglalva, az intézetnél előforduló egyéb szakmunkálatok végzésével tölti. Ilyenek a pete-kiosztás, tenyésztők oktatási célból való látogatása s a gubók beváltása; neki jutott továbbá feladatul az intézetnél folyó görcsövezésnél a fölülvizsgálat egy része. Ő van ezenkívül hivatva a külföldi — idegen nyelven irt — szaklapok tanulmányozására, vagyis a külföld e téren tett haladásának éber figyelemmel való kísérésére, hogy így az ott jónak talált újabb dolgokat tenyésztőinkkel megismertesse s az esetleg czélszerűbb kezelési módokat a szegszárdi intézetnél bevezesse szóval, hogy intézetünket és selyemtenyésztésünket azon színvonalon megtartsa, a melyen a külföld áll. Hogy ezen feladatnak megfelelhesen járhatja az intézet a következő szaklapokat:

Bulletin des soies et des soieries. Le moniteur des soies (Lyon), és a Yokohamában megjelenő: L'echo du Japon; továbbá: Quajat és Verson »Bolletino mensile di bachicoltura«-ját, Tito Nenci »Annali di agricoltura pratica e bachicoltura«, valamint »Bolletino sericolo«-ját. Az »Il sole« kereskedelmi lapot, a »Rovarászati lapokat« és több más ipari lapot.

Mindezen szaklapokból köteles ő a selyemtenyésztésre és selyemiparra vonatkozó fejezeteket magyarra lefordítani és saját további kiképeztetése céljából tanulmányozási tárgyává tenni.

Ugyancsak ő van kiszemelve, hogy annak idején külföldre kiküldessék, hogy így a selyemtenyésztést úgy gyakorlatilag, mint elméletileg még alaposabban tanulmányozhassa.

Kimerítő tankönyv szerkesztése.

Egy másik kelléke e cél elérésének, egy a mai tudomány színvonalán álló és a hazai selyemtenyésztési viszonyoknak megfelelő, kimerítő magyar szövegű tankönyv szerkesztése. — Erre nézve felkértem Bolle János urat, a görcei selyemtenyésztési kísérő állomás igazgatóját, ki nemcsak általánosan elismert szakférfiu, de a magyarországi selyemtenyésztési viszonyokat is alaposan ismeri.

Ezen tankönyv, melyhez a szükséges és nem csekély költségbe

kerülő rajzokat már három év óta gyűjtöm, a jövő tavasszal remélhetőleg meg fog jelenni.

Teljes elismeréssel emlékezem meg itt Szücs Mihály debreczeni gazdasági intézeti tanár urról, ki nagy gondnal és fáradsággal készített egy kimerítőbb selyemtenyésztési tankönyvet, melyet nekem azon kéréssel küldött be, hogy azt Nagyméltóságodnak kinyomatás végett ajánljam, — mit azonban legnagyobb sajnálatomra azon okból nem tehettem, mivel fentebb nevezett európai hírű szakférfiut már előbb megbiztam hasonló tankönyv megírásával.

Az intézeti szakkönyvtár szaporítása, tanszerek beszerzése.

Harmadik kelleke intézetünk ezen fokra való emelésének, könyvek és tanszerek beszerzésében áll. Ez irányban is egy lépéssel tovább haladtunk, a mennyiben szakkönyvtárunk 521 műre szaporodott, s gyűjteményünk a Nagyméltóságod vezetése alatt álló ministerium által eredeti japáni selyem és gubómintákkal gazdagított.

Néptanítóknak a selyemtenyésztéssel kapcsolatban álló munkálatokért kifizetett díjjazások.

Befejezésül engedje meg Nagyméltóságod kimutatnom, hogy mennyi készpénz fizettetett ki az intézet részéről tanítóknak a selyemtenyésztéssel kapcsolatban álló munkálatokért az 1882. és 1883-ik években.

Tanítók által termeltetett az 1882-ik évben 1707 kilo 84 deka gubó, ezért beváltási árképen kifizettetett 1712 frt 63 kr., mi, ha tekintetbe veszszük, hogy az 1882-ik évi időjárás mily felette kedvezőtlen volt a selyemtenyésztésre, mégis igen szép eredmény, kivált ha meggondoljuk, hogy minden egyes tanítóra, ki selyemtenyésztéssel foglalkozott ezen összegből átlag 12 frt 50 kr. esik és hogy voltak a tanítók között olyanok is, kik 30—50, sőt 100 forintnál is többet kaptak; ilyenek:

Hága József d. szekesői tanító, termelt 89 kg. 90 dkg. gubót, kapott érte 103 frt 22 krt.

Holly János vágsellyei tanító, termelt 31 kg. 90 dkg. gubót, kapott érte 31 frt 90 krt.

Aigner Sándor hodosi tanító, termelt 29 kg. 50 dkg. gubót, kapott érte 36 frt 25 krt.

Alexics Miklós bavanistyai tanító, termelt 26 kg. 10 dkg. gubót, kapott érte 30 frt 55 krt.

Molnár Sándor szemesei tanító, termelt 31 kg. 60 dkg. gubót, kapott érte 31 frt 60 krt.

Obert Antal gákovai tanító, termelt 50 kg. 70 dkg. gubót, kapott érte 52 frt 42 krt.

Bugarszky János poragai tanító, termelt 38 kg. 70 dkg. gubót, kapott érte 42 frt 45 krt.

Lakner Fülöp új-verbászi tanító, termelt 29 kg. 30 dkg. gubót, kapott érte 33 frt 05 krt.

Cseszlyár Sándor zsablyai tanító, termelt 31 kg. 10 dkg. gubót, kapott érte 31 frtot.

Trajber János mőszi tanító, termelt 146 kg. 40 dkg. gubót, kapott érte 171 frt 48 krt.

Gyüszü István báttaszaki tanító, termelt 32 kg. 20 dkg. gubót, kapott érte 37 frt 66 krt.

Gajer István földesi tanító, termelt 56 kg. 50 dkg. gubót, kapott érte 49 frt 60 krt.

Henk György udvari tanító, termelt 118 kg. 50 dkg. gubót, kapott érte 100 frt 10 krt.

Az 1883-ik évben tanítók által összesen 2541 kg. 44 dkg. gubó lett termelve, melyért beváltási ár fejében 2629 forint 01 krajczár lett kifizetve.

Legtöbbet termeltek:

Martin Albin lajosfalvai tanító, termelt 39 kg. 40 dkg. gubót, kapott érte 46 frt 83 krt.

Cselebits János delibláti tanító, termelt 47 kg. 50 dkg. gubót, kapott érte 52 frt 45 krt.

Zimmra Káta kubini tanítónő, termelt 55 kg. gubót, kapott érte 69 frt 56 krt.

Predragics Zsiván bavanistyai tanító, termelt 33 kg. gubót, kapott érte 36 frt 80 krt.

Prehauser János bikácsi tanító, termelt 43 kg. 40 dkg. gubót, kapott érte 50 frt 47 krt.

Dicső Károly zimányi tanító, termelt 36 kg. 40 dkg. gubót, kapott érte 41 frt 58 krt.

Izenger Mátyás háromrózsapusztai tanító, termelt 54 kg. 50 dkg. gubót, kapott érte 61 frt 69 krt,

Resch Miklós apatini tanító, termelt 33 kg. 60 dkg. gubót, kapott érte 38 frt 8 krt.

Fridrik Vidor kupuszinai tanító, termelt 26 kg. 80 dkg. gubót, kapott érte 30 frt 90 krt.

Tuczín Márk szontai tanító, termelt 47 kg. 98 dkg. gubót, kapott érte 53 frt 81 krt.

Dörner Jakab prigl.-szt.-iváni tanító, termelt 51 kg. 20 dkg. gubót, kapott érte 59 frt 76 krt.

Obert Antal gákovai tanító, termelt 28 kg. 70 dkg. gubót, kapott érte 30 frt 94 krt.

Bugyáki János béregi tanító, termelt 30 kg. 50 dkg. gubót, kapott érte 35 frt 34 krt.

Klansz Henrich új-verbászi tanító, termelt 83 kg. 20 dkg. gubót, kapott érte 95 frt 13 krt.

Lakner Fülöp ugyanottani tanító, termelt 57 kg. 40 dkg. gubót, kapott érte 65 frt 31 krt.

Továbbá kifizetett tanítóknak:

petekészítésért és görcsövezésért az 1882-ik évben	136 frt — kr.
1883-ik »	133 » 64 »
tanfolyamilátogatási napidíj fejében az 1882-ik évben	634 » 10 »
1883-ik »	437 » 63 »
tenyésztő-látogatási díj fejében az 1882-ik évben	224 » 54 »
1883-ik »	1533 » 98 »
tiszteletdíjak fejében az 1882-ik évben	125 » 15 »
1883-ik »	148 » 05 »
fa tenyésztési jutalomdíjak fejében az 1883-ik évben	174 » 72 »
ehhez hozzávéve az általuk termelt gubókért kifizetett	
összegeket 1882. évben	1712 » 63 »
1883. »	2629 » 01 »
összesen	7889 frt 45 kr.

kifizetett ki tanítók számára az 1882. és 1883. években ezen intézet részéről, a selyemtenyésztéssel kapcsolatban álló munkálatokért.

Faiskolák alkotása és szederfatenyésztés.

Faiskolai szabályrendeletek.

Már többször voltam bátor jelezni, hogy a fatenyésztés érdekében legszükségesebbnek tartom azt, hogy azon megyékben, hol még faiskolai szabályrendeletek nincsenek, ilyenek mielőbb alkottassanak, ott pedig, a hol már szabályrendeletek léteznek, intézkedés történjék, hogy azok határozmányai minél pontosabban végrehajtsanak.

Hogy a faiskolák rendezésének ezen legelső feltételét mily kevéssé sikerült meghonosítani, leginkább bizonyítja az a körülmény, hogy ezen utolsó két évben, vagyis az 1882. és 1883. években kimerítő és a célnak teljesen megfelelő faiskolai szabályrendeletet a hatáskörömhöz tartozó megyékben sehol sem alkottak.

Hunyad, Fejér és Temes megye szives volt ugyan a faiskola-felügyelői intézményt életbeléptetni, de faiskolai szabályrendeletet nem alkotott; Torontál megye faiskolai szabályrendelete pedig mai napig sem lett a jóváhagyási záradékkal ellátva.

A faiskolai szabályrendeleteket valamennyi megye hatóságától bekérvén, azt tapasztaltam, hogy az ország 63 megyéje közül csak 26-ban van faiskolai szabályrendelet és legnagyobb részét ezek sem felelnek meg a követelményeknek, vagy legjobb esetben is egymástól annyira eltérőleg intézkednek, hogy több megyében egyöntetű intézkedéseket létesíteni teljes lehetetlenség.

Leginkább érezhető a faiskolai szabályrendeletek azon hiányos intézkedése, hogy a községi faiskolák térmértékének minimumát a községek lakosságának számához aránylag, meg nem állapítja, a mely különbség oka annak, hogy több járási faiskola-felügyelő arról panaszkodik, hogy a községi faiskolák területe kicsiny levén, a meglevő facsemetéket átültetni nem lehet — és így több évi kezelés a magágyban sanylik, — s új magvetés hely szűke miatt nem eszközölhető.

Hogy tehát a faiskolák kezeltetése és általában a faiskolák ügye és állása tüzetesebben ellenőrizhető legyen, elkerülhetetlenül szükséges volna, hogy a faiskolai szabályrendeleteket későbbi intézkedésig is egyöntetűen állapítsák meg.

Járási faiskola-felügyelők.

Sopron és Tolna megye már régebben életbeléptette a járási faiskola-felügyelői intézményt és az utóbbi években Bács-Bodrog és Fejér megye is csatlakozott hozzájuk.

A járási faiskolafelügyelői intézmény célja az, hogy a faiskolák állapotáról oly egyénektől nyerjünk értesítést, kiknek nem áll érdekben a faiskolák állapotát kifogástalannak jelezni, mint ezt régebben tettek az érdekelt hatóságok, másrészt ellenőrizni a faiskolai szabályrendeletek követelményeinek és az azok értelmében kiadott utasítások pontos teljesítését; végre hogy az utasítások miként leendő teljesítéséhez a szükséges elméleti és gyakorlati utmutatásokat, az illető kezelőknek a helyszínén megadhassák.

Ezen intézmény a jelzett irányban teljesen időszerűnek és minden tekintetben megfelelőnek bizonyult.

Felette sajnos azonban, hogy a járási faiskola-felügyelői intézményt nem minden megyében léptették életbe, mely erre felhivatott; oka ennek részint a megye hatósága, részint pedig egyes községek ré-

széről tanusított ellenszegülés, mi annál sajnosabb, minthogy a faiskolák rendezésének első feltétele ezen intézmény életbeléptetése.

A járási faiskola felügyelői intézménynek mintegy kiegészítésére, a következő két intézkedést tettem:

Járási faiskolai felügyelői értekezletek.

1. Szükségesnek tartottam az egyes megyékben alkalmazott járási faiskola-felügyelőket évenként egyszer összehívni oly szempontból, hogy velük megbeszéljem azokat az intézkedéseket, melyek az illető megyék hatóságának különösen figyelmébe volnának ajánlandók; ugyszintén hogy gyakorlati szempontból megállapítsuk azokat a teendőket, melyek a járási faiskola-felügyelőknek szorosabb kötelességét képezik; végre hogy a faiskola-felügyelőket felvilágosítsam személyes hivatásukról, és magam meggyőződjem arról, hogy ők mennyire képesek hivatásuknak megfelelni.

Kiváló elismerésem mellett emlékezem még e helyen Nyitra és Veszprém megyék hatóságairól, melyek a faiskolák rendezésére és a fatenyésztésnek nagy fontosságára kellő súlyt fektetve, a járási faiskola-felügyelői intézményt már régebben életbeléptették és a szederfatenyésztést a községi faiskola-kezelőknek meghagyták.

Első helyen kell azonban Veszprém megye enyingi járásának szolgabiráját, Kenessey Miklós urat kiemelnem, kinek hathatós és buzgó intézkedései folytán járása községeinek faiskoláiban és járása községeiben átalán véve, a fatenyésztés oly lendületet vett, mely a legszebb reményekre jogosít.

Meg kell emlékezmem Zala megye csáktornyai járásának szolgabirájáról, Vrancsics Károly urról is, ki a járásához tartozó községek faiskolái számára szedermagért szives volt egyenesen hozzám fordulni.

Ezen összejöveteleken tárgyalt összes ügyekről kimerítő jegyzőkönyvek lettek felvéve, melyekben az egyes községi faiskolákban mutatkozó hiányok, azok orvoslására szükséges teendők és egyéb javaslatok ki vannak tüntetve. Ezen jegyzőkönyvek szives figyelembevétel végett az illető megyék hatóságaihoz elküldettek.

A jó ügy nevében meleg hálával emlékezem meg e helyen Sopron és Tolna megyék alispánjairól és tanfelügyelőiről, kik az összejöveteleken részint személyesen megjelenni, részint magukat képviseltetni szivesek voltak.

Megyei faiskolai felügyelők.

2. Szükségesnek tartottam továbbá a megyei faiskola-felügyelői intézmény életbeléptetését.

Első feladata a megyei faiskola-felügyelőknek ellenőrzést gyako-

rolni a járási felügyelő működése felett s ügyelni arra, hogy ezek, csakis a valóságnak mindenekben megfelelő jelentéseket terjeszsenek be hozzám, ugyszintén, hogy a járási faskola-felügyelők azon fontos feladatukat, hogy a községi faskola-kezelőket gyakorlatilag is oktatják, pontosan teljesítik-e.

Ezen czélból tartoznak a megyei faskola-felügyelők, évenként, a megye összes faskoláinak legalább felét a járási faskola-felügyelő jelentésével kezükben felülvizsgálni.

Második feladata a megyei faskola-felügyelőknek az, hogy az előbb említett évi összejövetelek alkalmával a járási faskola-felügyelőket gyakorlatilag oktassák.

Ezen intézkedés által reményelem elérhetni azt, hogy a járási faskola-felügyelők is képesebbek lesznek a községi faskolakezelőket összehíva, nekik hasonló gyakorlati előadásokat tartani.

Hogy ezen intézkedés által nagy hiányon fogunk segíteni, leginkább bizonyítja, hogy Rauschenberger János apatini járási faskola-felügyelő ezt már oly elkerülhetlenül szükségesnek tartotta, hogy saját jószándékából, a nélkül, hogy erre fel lett volna kérve, bejelentette nálam, hogy a járásához tartozó községek faskolakezelőit Apatinba behívni, s őket ott elméletileg és gyakorlatilag oktatni fogja.

Harmadik feladata a megyei faskola-felügyelőknek arra törekedni, hogy az egyes megyék faskolai ügykezelése lehetőleg egyöntetűvé tésessék, hogy a szükséges vetőmagvakkal, csemetékkal és oltó galyakkal, az oly faskolák, hol ezek bőségben találtak, azon faskolákat, hol ezekben hiány mutatkozik, az egyes megyék területén kölcsönösen kisegítsék, végre képeztessenek oly egyének, kik a központnak elméletileg és gyakorlatilag is helyes tanácsokkal szolgálhassanak.

Azon nem jelentéktelen költség, melyek az említett összejövetelek megtartásához és a megyei faskolafelügyelői intézmény életbe léptetéséhez szükséges, lehetetlenné tette, hogy ezen intézkedést a hatáskörömhöz tartozó valamennyi megyében, a mint szándékom és reményem volt, létesítem, és így ez irányban, egyelőre csak Sopron és Tolna megyékre kellett szorítkoznom.

Szeder- és gyümölcsmag-vetések.

Arra nézve, hogy az 1882. és 1883. évben a faskolák rendezése és kezelése, ugy a szeder- és gyümölcsfatenyésztes érdekében mily eredmény éretett el, a következőket bátorkodom előadni:

Az 1882. évben 55 megyében 797 községben 7341 □-öl területre 367 $\frac{1}{4}$ liter szedermagot osztottunk ki községi és magán faskolák számára.

1883-ban kiosztott szederfa-mag, megyék szerint kimutatva:

M e g y é k	Szederfa- mag Liter	M e g y é k	Szederfa- mag Liter
Abauj-Torna	1 $\frac{1}{4}$	Máramaros	1 $\frac{1}{4}$
Árva	1 $\frac{1}{4}$	Nógrád	2 $\frac{1}{4}$
Alsó-Fehér	3 $\frac{1}{4}$	Nyitra	8 2 $\frac{1}{4}$
Bihar	3 $\frac{1}{4}$	Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun	39 —
Békés	2 3 $\frac{1}{4}$	Pozsony	1 —
Bács-Bodrog	19 1 $\frac{1}{4}$	Somogy	3 3 $\frac{1}{4}$
Baranya	9 3 $\frac{1}{4}$	Sáros	1 $\frac{1}{4}$
Bereg	1 $\frac{1}{4}$	Szatmár	3 $\frac{1}{4}$
Borsod	2 $\frac{1}{4}$	Sopron	6 3 $\frac{1}{4}$
Bars	1 —	Szabolcs	3 $\frac{1}{4}$
Csongrád	1 $\frac{1}{4}$	Szilágy	2 $\frac{1}{4}$
Csanád	2 $\frac{1}{4}$	Szerém	1 $\frac{1}{4}$
Erdélyország	1 $\frac{1}{4}$	Szolnok-Doboka	2 $\frac{1}{4}$
Esztergom	1 $\frac{1}{4}$	Tolna	22 1 $\frac{1}{4}$
Fejér	1 —	Temes	12 —
Gömör	1 1 $\frac{1}{4}$	Trencsén	1 $\frac{1}{4}$
Győr	2 $\frac{1}{4}$	Turóc	1 $\frac{1}{4}$
Hont	3 $\frac{1}{4}$	Torontál	3 —
Hajdú	3 1 $\frac{1}{4}$	Udvarhely	1 1 $\frac{1}{4}$
Hunyad	1 —	Ugocsa	2 $\frac{1}{4}$
Heves	1 2 $\frac{1}{4}$	Vas	9 —
Jász-N.-Kun-Szolnok	1 2 $\frac{1}{4}$	Veszprém	11 2 $\frac{1}{4}$
Komárom	2 $\frac{1}{4}$	Zemplén	1 —
Közép-Szolnok	1 $\frac{1}{4}$	Zala	5 1 $\frac{1}{4}$
Kolozs	1 $\frac{1}{4}$	Zólyom	1 $\frac{1}{4}$
Krassó-Szörény	2 $\frac{1}{4}$	Zágráb (Horvátország)	1 $\frac{1}{4}$
Küküllő	1 $\frac{1}{4}$		
Liptó	1 $\frac{1}{4}$		
		Összesen:	179. $\frac{25}{100}$

Az 1883. évben 1530 liter szedermagot szereztem be kiosztásra, mely a tavasz kinyíltával fog az illető községeknek és magánosoknak szétküldetni.

Mindazon községek és magánosok, kik szedermagot kaptak vagy kérnek, nyertek egyszersmind egy nyomtatott és ábrákkal ellátott szederfatenyésztési utasítást is.

A hozzám beérkezett jelentések szerint a szedermagvetések eredménye általában jónak mondható.

Az 1880. és 1881-ik években 1285 liter, az 1882-ik évben pedig 367 $\frac{1}{4}$ liter szedermagot osztott ki az intézet s mindezekben az érdeklődés a szederfatenyésztés iránt oly fokozott mérvet öltött, hogy a múlt évben majd még egyszer annyi szükséglet lett bejelentve, mint a mennyi mag tényleg kiosztatott, de legjobb akaratom mellett sem voltam képes a bejelentett szükségletet teljesen fedezni, mivel az

1882-ik évi tavaszi fagy következtében a fák gyümölcsöt nem hoztak, és így a kiosztatni kért mag beszerzése teljes lehetetlenség volt. Ez érdeklődés folytán tehát, mivel 1883-ik évben jó szedergyümölcs termés is volt, mint már előbb is említém, 1530 liter szedermagot szereztem be, melylyel úgy hiszem, képes leszek a szükségletet fedezni.

Megvallom, hogy a gyümölcsmagvaktól az 1882-ik évben is jelentékenyen nagyobb mennyiséget lehetett volna kiosztatni, de egyrészt azon okból, hogy ezen magvak beszerzése nagy költséggel jár, másrészt pedig azért, hogy a községek gyümölcsmagot minden nagyobb fáradság és költség nélkül, kellő mennyiségben maguk is gyűjthetnek, annál kevésbé tartottam szükségesnek a gyümölcsmagvak nagyobb mérvben leendő kiosztását, mivel a hatáskörömhöz tartozó megyék községei a kész vadoncokat, egy kis jóakarattal az erdőkből is beszerezhetik, a mint ezt a járási faiskolafelügyelőktől hozzám beérkezett jelentések szerint, több község meg is tette.

Másik oka pedig, hogy a gyümölcsmagok kiosztását későbbre halasztottam, az volt, hogy még ma is igen kevés faiskola van, mely kellőképpen bekerítve és az öntözéshez szükséges vízzel ellátva, valamint megbízható szakértő kezelő felügyelete alatt lenne s így a több gondot és nagyobb szakértelmet igénylő gyümölcsfatenyésztéssel, a sikerre való biztos kilátással foglalkozhatnék. Ez okokból eddig még célszerűbbnek láttam azt, hogy a kevesebb gondot igénylő szederfatenyésztéssel foglalkozzanak, annyival is inkább, hogy az egyes faiskolakezelők, ezen kevesebb gondozást igénylő fák tenyésztőinél gyakorlatilag tanulják azon ápolást, melyet a gyümölcsfák fokozottabb mérvben igényelnek.

Mivel azonban az utóbbi időben jelentékeny haladást és javulást észleltem a községi faiskoláknál, minden járási faiskolafelügyelő kerületében egy arany jutalmat tűztem ki azon tanító, vagy faiskolakezelő részére, a ki a községi faiskola számára legtöbb gyümölcsmagot gyűjt.

Ezen eljárással sikerült a községi faiskolák egy részét az 1883-ik évben saját kezelőik által a szükséges gyümölcsmaggal elláttatni, másrészt pedig az oly faiskolák számára, hol magvakat egyáltalában nem lehetett gyűjteni, 281¹/₄ liter gyümölcsmagot osztattam ki.

A mi az ezen intézet által a mult években kiosztott gyümölcsmagvaktól származott csemeték állását illeti, az a faiskolafelügyelők jelentése szerint általában jónak mondható.

Az 1880., 1881. és 1882-ik évi szedermagvetések eredményére nézve bátorkodom az ezen fejezet végén levő, az országos statisztikai hivatal által kidolgozott táblázatra utalni, mely szerint a

hatáskörömhöz tartozó megyék faiskoláiban a következő számban találtak szederfák és pedig:

Bács-Bodrog megyében	220,732 db.
Baranya megyében	223,072 »
Fejér megyében	344,684 »
Sopron megyében	101,514 »
Temes megyében	85,093 »
Tolna megyében	50,190 »
Torontál megyében.....	141,705 »

Összesen: 1.166,990 db.

A többi, hatáskörömhöz nem tartozó megyék faiskoláiban pedig összesen 718,692 db.

tehát Magyarország faiskoláiban a magágyakból faiskolákba részint kiültetett, részint behagyott csemetéek összesen 1.885,682 db. az 1883-ik évben történt magvetésekből származottakon kívül.

Szederfaültetés.

A szederfaültetésre nézve van szerencsém jelenteni, hogy az 1882-ik évben három megyében 6551 darab szederfa osztatott ki a községek között és pedig:

Bács-Bodrog megyében	50 db.
Tolna megyében	1501 » és
Sopron megyében	5000 »

A közutakra ugyanezen évben 2001 db. lett részint új ültetés-képen, részint pedig a kiveszett vagy erőszakosan megrongált fák helyére ültetve.

Ezen fák közül 6501 dbot báró Bésán János ur volt kegyes pusztá-giczi és p.-apátii birtokain levő faiskoláiból, 2051 dbot pedig özv. Bezerédj Istvánné hidjai gazdaságán levő faiskolájából leszállított áron átengedni, mely áldozatkészségükért kötelességemnek tartom legmelegebb köszönetemet e helyen is kifejezni.

Az 1883-ik évben kiosztatott összesen 2830 db. szederfa és 2000 db. szederfa-csemete és pedig:

Fiume város részére	2000 db fa.
Tolna megyében	250 db. fa, 2000 db. csemete.
Sopron megyében	580 db. fa,

mely szükségletet szintén a fennebbi forrásból szereztük és pedig

báró Bésán János ur faiskoláiból 5030 db. fát, özv. Berzerédj Istvánné faiskolájából pedig 2700 db. fát és 2000 db. szederfacsemetét.

Hogy a községek számára teljesen díjtalanul kiszolgáltatót szederfák fentartása biztosíttassék, elkerülhetlenül szükségesnek tartottam azt, hogy a községi előljáróságok által nyilatkozat állíttassék ki az iránt, hogy azon esetben, ha az ugy ingyen nyert szederfák gondozás hiánya miatt, vagy bármí más okból elpusztulnának, tartozik azt az illető község saját pénztára terhére pótoltatni, vagy ha ezt teljesíteni elmulasztaná, köteles beleegyezni abba, hogy a fák újra ültetése ezen intézet által a község terhére eszközöltessék.

A községektől ezen nyilatkozatokat azon okból láttam mulhatlanul szükségesnek bekövetelni, mivel egyedül ezen okmányok kiállításával véltem elérhetni azt, hogy a kiosztott fák alkalmas helyre s megfelelően előkészített talajba ültetessenek és hogy az elültetés után is ápolgatni és gondoztatni, végre a kártételek és rongálások ellen megőriztetni fognak.

Utak befásítása.

Mivel a nagyméltóságú közmunka- és közlekedésügyi ministerium megengedte, hogy az ország selyemtennyésztésre alkalmas vidékein keresztül vonuló államutak, a mennyire azt a talajviszonyok határozottan nem gátolják, szederfákkal szegélyeztessenek be; ezen utak mellékeinek szederfákkal leendő beültetése tényleg fogantatba vétetett; ugyanis az 1882-ik évben ki lett ültetve Tolna megyében:

a szegszárd-várdombi	utra	155 db.
» várdomb-báttaszéki	»	110 »
» báttaszék-d.-szekcsői	»	500 »
» szegszárd-tolnai	»	201 »
» tolna-d.-szt.-györgyi	»	108 »
	összesen	<u>1,074 db.</u>

Az 1883-ik évben pedig kiültetve lett Tolna megyében:

a d.-szt.-györgy-paksi	utra	1,800 db.
» szegszárd-várdombi	»	221 »
» tolna-d.-szt.-györgyi	»	313 »
» várdomb-báttaszéki	»	75 »
	összesen	<u>2,409 db.</u>

Ezenkívül a megyei utak széleire szintén Tolna megyében az 1882-ik évben:

a szegszárd-kajmádi utra	96 db.
» szegszárd-zombai »	281 »
» szegszárd-bonyhádi »	550 »
összesen	<u>927 db.</u>

Az 1883-ik évben:

a szegszárd-zombai utra	447 db.
» szegszárd-keselyűsi »	..	1,137 »
» szegszárd-bonyhádi »	388 »
» szegszárd-kajmádi »	263 »
» köled-varsádi »	500 »
» szegszárdi közutakra	179 »
összesen	<u>2,914 db.</u>

Megjegyzem, hogy minde fák a már egyszer kiültetve volt, de erőszakosan kipsztitott fák helyére ültetettek.

Igen sok kárt tesznek az utak mellé kiültetett fiatal fákban a külön legeltetett barmok, melyek azoknak gyenge lombzatát lelegelik, a fákat helyükből kinyomják, teljesen kidöntik, vagy eltördelik, nemkülönben a barmokat őrző fiatal suhanczok, kik többnyire pajkosságból szintén igen sok fát kipsztitanak.

Sok fa pusztulását okozza még az is, hogy az utak melletti földek tulajdonosai, a földjeiken összegyűjtött gatz, kukoricza-szárt stb. az ut szegélyezésére kiültetett fák alá hordják, mely ott megszárad, és a külön legeltetők, pásztorok, vásározók, vándorzigányok stb. rendszerint meggyujtják, és így a fát menthetlenül kipsztitják.

Az ily sajnós rongálások meggátlása céljából jónak láttam az utkaparók számára jutalmakat tűzni ki olyformán, hogy azon utkaparó, kinek szakaszán a kiültetett szederfák közül legkevesebb pusztul el, s a ki munkára menve, vagy onnan hazatérve, a fákat gondozza, azokat az oldal-és gyökshajtásoktól tisztogatja stb. és pedig az első, ki ebben legnagyobb buzgóságot tanusít, kap egy 10 frankos aranyat, a második egy 5 frankos aranyat, a harmadik pedig 2 ezüst forintot jutalomképen.

Az utak mellékének befásítására a rendelkezésemre bocsátott összegben kívül még azon összeg is fordítatik, mely az utak mellett levő egyéb fák és az ott már szintén kiültetett idősb szederfák galyainak eladásából befolyik, mely jövedelem mint útbefásítási alap

külön kezeltetvén, a kiültetendő fák beszerzésére és elültetési költségeinek fedezésére stb. fordíttatik s a számadás a nagyméltóságú közmunka- és közlekedésügyi ministeriumhoz évenként felterjesztetik.

Kötelességemnek tartom Tolna megye tekintefes törvényhatóságának köszönetet mondani azon kegyességeért, melylyel a megyei utak befásítására 1882. és 1883. évben is 200 forintot megszavazni sziveskedett és ez által lehetővé tette, hogy a megyei utak széleit is lehet idővel szederfával beültetni, másrészt pedig, hogy mint azt már 1881. évi jelentésemhen is volt szerencsém jelezni, a megyei faiskolát használatra szabad rendelkezésemre bocsátotta.

Az utak befásítását két körülmény nehezíti és részben teljesen lehetetlenné teszi, u. m.

1. Minden útnál, még az államutakat sem véve ki, a fák kiültetését megelőzőleg az utak szélességét újból kell megállapíttatni, mivel azoknak a faültetésekre fenhagyott, ámbár az úttesthez tartozó része rendszerint el van foglalva a szomszédos földtulajdonosok által.

2. A kiültetett fák szándékos rongálása, mit meggátolni — bár ez irányban minden lehető el lett követve — ez ideig nem sikerült.

Ez irányban a jó ügy nevében a legmelegebb hálával emlékezem meg Tolna megye tekintetes törvényhatóságáról azon szives intézkedéseiert, melylyel elrendelte, hogy az egyes községek a határukban kiültetett szederfákért és azoknak épségben fentartásáért felelősek; s azon esetben, ha azok erőszakosan kirongáltatnak és a tettes ki nem puhatoltatik, tartozik a község a kipusztított fákat saját pénztára terhére hasonlókkal pótolni, vagy ha ezt felszólítás után sem teljesítene, azok ezen intézet által fognak a község terhére póttoltatni.

Tolna megye hatóságának ezen határozatát azon kéréssel voltam bátor a Nagyméltóságod vezetése alatt álló ministeriumhoz felterjesztetni, hogy ezt az ország valamennyi törvényhatóságával közölve, elfogadásra ajánlani, vagy őket hasonló határozat hozatalára felhívni méltóztassék. A hozzám eddig beérkezett értesítések szerint ezen határozatot elfogadta és egész terjedelmében magáévá tette Baranya, Bihar és Nyitra megyék hatósága; Somogy és Komárom megyék hatósága pedig viszonyainak megfelelő szabályrendeletet alkotott, a kiültetett fáknak a rongálások elleni megóvása tárgyában.

Sopron megye hatósága végre, mivel már régebben adott ki egy közigazgatási bizottsági utasítást ily értelemben és az sikeresen fogadtatott, újabbi intézkedést tenni nem tartotta szükségesnek.

Járási faiskolák.

A mint már 1881-ik évi jelentésemben is bátor voltam megemliteni, a községi faiskolák rendezésén kívül arra is törekedtem, hogy a hol az lehetséges, járási, úgy mint útbefásítási faiskolák legyenek létesítve, melyek közül előbbieknek feladata lesz a községi faiskolákban esetleg mutatkozó hiányokat pótolni, utóbbiaknak pedig, hogy az utaknak szederfákkal leendő beültetését elősegítse.

A mint azt ugyanazon jelentésemben előadtam, a királyi kincstár és egyes nagybirtokosok szives áldozatkészsége folytán

Bács-Bodrog megyében 2,

Baranya megyében 2,

Fejér megyében 3,

Hunyad megyében 1,

Sopron megyében 4,

Temes megyében 2 és

Torontál megyében 8 járási faiskolának sikerült 10 évi használatra ingyenesen területet nyernem.

Ezen járási faiskolák azonban csak akkor fognak céljuknak megfelelni, ha már meglevő és iskolázandó szederfacsemetékkal lesznek beültethetők.

Ezen szederfacsemeték első két évi nevelése csakis községi, vagy magán faiskolákban történhetik, hol azok nagyobb ápolásban részesülhetnek, mint a járási faiskolákban, melyek eddig felelős és szakértő kezelőkkel nem bírnak.

A járási, úgy mint a megyei faiskolákat ez évben csak Fejér, Sopron és Tolna megyében vették tüzetesebb művelés alá és pedig Fejér megyében a sárbogárdi járás szolgabírája, továbbá hg. Odescalchy Gyula buzgó gazdatisztje, Sopron megyében a megyei faiskolafelügyelő és Tolna megyében ezen intézet. Reményilem azonban, hogy jövő évben Bács-Bodrog, Temes és Torontál megyében is sikerülni fog a járási faiskolák számára szakértő és buzgó kezelőket találni.

Útbefásítási faiskolák vannak Fejér megyében a kiskaludai és iszka-szt-györgyi utászaházaknál az illető utászok kezelése alatt, Sopron megyében Fejéregyházán, a soproni kir. államépítészeti hivatal és Tolna megyében Báltaszéken a járási faiskolafelügyelő kezelése alatt.

Az ezen útbefásítási faiskolákban nevelt csemeték iskolázás végett szintén a járási faiskolába lesznek annak idején átültetve.

Köszönetem nyilvánítása mellett emlékezem meg e helyen Temes megye gazdasági egyesületéről és annak elnökéről báró Ambrózy Béla urról azon szivességért, hogy a temesvári, ugynevezett »huszárútból« a megyei faiskola számára kizárólag szederfatenyészési célra két holdat ezen intézet részére átengedni és ezen terület munkáltatása feletti felügyeletet elvállalni kegyeskedtek.

Egyéb intézkedések a szederfatenyésztés érdekében.

Felterjesztést intéztem a nagyméltóságú belügyministeriumhoz az iránt, hogy elrendelni kegyeskednék azt, hogy az utak szegélyezésére, a mennyiben az a talajviszonyok által gátolva nem volna, országsszerite lehetőleg szederfák használtassanak.

Tekintettel azonban arra, hogy az utak szegélyezésére és a különben hasznavethetetlen közterek befásítására szükséges szederfák beszerzése tetemes költségbe kerülne, felterjesztést intéztem a Nagyméltóságod vezetése alatt álló ministeriumhoz az iránt, méltóztatnék elrendelni, hogy az állami uradalmakban, erdőgazdaságokban és alapítványi birtokokon a szederfatenyésztés nagyobb mérvben gyakoroltassék, hogy így a selyemtenyésztés alapfeltételét képező szederfatenyésztés által a szederfa-level bősége annál könnyebben elérhető legyen.

A vasutak igazgatóságait az iránt kerestem meg, hogy jövőre a pályavonalak kerítésére eddig használt akáczültetvények helyett szederfasövényeket sziveskedjenek alkalmazni, mely megkeresésemnek azon eredménye lett, hogy a vasutak igazgatóságai majdnem kivétel nélkül terjedelmes szederfaiskolákat rendeztek be, honnan szükségleteiket fedezhetni fogják.

Köszönettel kell itt megemlékezni különösen a magyar államvasutak igazgatóságáról, megkeresésemnek szives teljesítéseért, és Mark Ferencz urról, a magyar államvasutak befásítási tanácsosáról, a szederfák szaporítása körül tanusított nagy buzgóságáért.

Megkerestem továbbá a gazdasági egyesületek elnökségeit, úgy a hazai hírlapok szerkesztősegeit, hogy lapjaikban hirdessék, hogy a szederfamagot ezen intézet teljesen ingyen osztja ki; megkerestem különösen a »Néplanitók lapja« és »Nép kertésze« szerkesztőségét, úgy a gazdasági egyesületek elnökségeit az iránt, hogy ezen hirdetményyel együtt, az intézet által kiadott szederfatenyészési utasítást lapjaikban részletenkint közöljék, mi célból az abban foglalt ábrák metszetei ezen intézet által küldetnek meg.

Ezen kérésemet Bács-Bodrog, Tolna, Veszprém, Bars, Nyitra és Nóg-rád megye gazdasági egyesületei, a győrvidéki gazdasági egyesület, a vaálvidéki gazdasági kör és az erdélyi gazdasági egylet, úgy a »Néptanítók lapja« és a »Nép kertésze« szerkesztősége szivesek is voltak teljesíteni. Baranya megye gazdasági egyesülete pedig az ezen intézettől a nyomtatási áron megszerzett 500 darab szederfatenyész-tési utasítást lapja mellékletül volt szives az egyesületi tagoknak megküldeni.

Végre megkerestem a gazdasági egyesületek utján az egyes nagybirtokosokat, úgymint a káptalanokat az iránt, hogy saját szükségletükre és azon czélból is, hogy a feleslegből a közel levő faiskolá-kat részeltethessék, szederfamagot vettetni sziveskedjenek.

Elmulaszthatlan és kedves kötelességemnek ismerem a nagymél-tóságú közmunka- és közlekedésügyi ministeriumnak legmelegebb kö-zsonetemet fejezni ki ama kegyes intézkedéseért, hogy kérelmemre az államutak szélességének meghatározását Tolna megyében, a faülte-tések biztosítása czéljából elrendelni méltóztatott.

Hálás köszönetemet nyilvánítom e helyen Keleti Károly ur ó méltóságának, az országos királyi statistikai hivatal főnökének azon kegyességeért, hogy a szederfák számának országos kimutatását ké-relmem folytán egybeállíttatni és hozzám eljuttatni méltóztatott.

Ezen kimutatás oly érdekes képet nyujt a szederfák mennyi-ségéről és így a selyemipar terjesztésének lehetőségéről az egész or-szágbán, hogy annak végeredményét szükségesnek tartottam egész terjedelmében itt kitüntetni.

Mielőtt azonban ezen táblázatot bemutatnám, engedje meg Nagyméltóságod, hogy a következő észrevételeket tehessem:

Ugyanis ezen ipar továbbfejlesztésére közvetlenül érdekekkel bir azon adat, hogy hány szederfa van a faiskolákból állandó helyére ki-ültetve.

A mint a táblázatból kitünik, a kiültetett szederfák összes száma 3.142,175 db.

Ezen kiültetett fák közül azonban csak 75,802 darab áll köz-tereken és 1.222,159 darab közutak mellett, a többi pedig vagy ma-gántulajdont képez és csak oly áron volna ezen ipar üzésére egyelőre megszerezhető, melyre ez nem képes.

Tekintelbe kell vennünk továbbá, hogy sok fa fiatalsága miatt csak évek mulva lesz selyemtenyésztési célokra használható, s hogy

számításom szerint minden egyes kiló gubó termeléséhez három fa lombozata szükséges.

Tekintettel tehát azon nem teljesen megfelelő gondozásra, melyben a kiültetett fák részesülnek és ennél fogva nem oly dús lombozatúak, mint a minők lehetnének;

tekintettel továbbá arra, hogy a kiültetett szederfák nagy része oly vidéken van, hol a selyemtenyésztés éghajlati, vagy más gazdasági okoknál fogva nem üzhető;

tekintettel arra is, hogy a selyemtenyésztéssel foglalkozó vidékeken is vannak oly szederfák, melyek a tenyésztők lakhelyétől oly távolságban állanak, hogy e célra fel nem használhatók;

tekintettel még azon körülményre is, hogy több vidéken a szederfák oly elszórva találhatók, hogy egy és ugyanazon helyen nem tehelik számuk által lehetővé ezen iparág üzletszerű gyakorlását és így a gubótermés csekélysége miatt ezen helyeken beváltási állomások fel nem állíthatók; nézetem szerint legfőbb kötelességünk arra törekedni, hogy a szederfákat minél nagyobb számban szaporítsuk.

Folyó szám	A megye neve	Faiskolán kívül állandó helyére mennyi szederfa van kiültetve			A magágyból iskolázás céljából a faiskolába		A szederfák összes száma	Szederfa kerítések hossza
		4-10 éves	10 évnél idősebb	összesen	alkalmas a kiültetésre	még nem alkalmas a kiültetésre	darab	ölekker
		d a r a b s z á m					darab	

I. Kitüntetése a szederfák

azon megyékben, melyek ezen intézet hatásköréhez

1	Bács-Bodrog ...	187.648	768.988	956.626	149.912	79.820	1.177.358	—
2	Baranya ...	20.467	21.481	41.948	183.357	39.715	265.020	66
3	Fejér ...	17.814	138.353	156.167	47.684	297.000	500.851	—
4	Sopron ...	12.591	29.596	42.187	51.514	50.000	143.701	—
5	Temes ...	64.462	118.129	182.591	64.535	20.558	267.684	—
6	Tolna ...	96.214	111.748	207.962	43.690	6.500	258.152	—
7	Torontál ...	134.459	101.154	235.613	108.105	33.600	377.318	—
	Összesen...	533.650	1.289.444	1.823.094	639.797	527.195	2.990.034	66

II. Kitüntetése a szederfák

azon megyékben, melyek ezen intézet hatásköréhez nem tartoztak

8	Abauj-Torna ...	5.058	10.938	15.996	2.250	231	18.477	—
9	Alsó-Fejér ...	3.472	2.900	6.372	3.000	849	10.221	—
10	Arad ...	30.576	30.238	60.814	12.153	—	72.967	—
11	Árva ...	5	—	5	—	—	5	—
12	Bars ...	3.977	6.252	10.229	1.879	—	12.108	—
13	Békés ...	31.834	28.977	60.811	4.210	—	65.021	—
14	Bereg ...	2.684	2.938	5.622	1.763	—	7.385	—
15	BeszterczeNaszód	611	712	1.323	79	—	1.402	—
16	Bihar ...	17.045	19.829	36.874	3.546	89	40.509	—
17	Borsod ...	9.374	11.359	20.733	1.744	—	22.477	—
18	Brassó ...	1.806	2.426	3.732	200	—	3.932	—
19	Csanád ...	36.810	22.865	59.675	7.334	—	67.009	—
20	Csik ...	72	15	87	—	—	87	—
21	Csongrád ...	40.712	25.543	66.255	37.607	—	103.862	—
22	Esztergom ...	5.838	6.570	12.408	941	—	13.349	—
23	Fogarás ...	477	422	899	355	—	1.254	—
24	Gömör és Kis-H.	2.125	3.365	5.490	814	—	6.304	—
25	Győr ...	15.583	23.717	39.300	3.716	855	43.871	40
26	Hajdu ...	11.870	15.299	27.169	8.335	—	35.504	—
27	Háromszék ...	2.709	1.969	4.678	833	—	5.061	—
28	Heves ...	45.991	25.736	71.727	3.996	—	75.723	—
29	Hont ...	4.063	4.458	8.521	6.966	—	15.487	—

A létező szederfák közt hány darab képez			A szederfák közül ki van ültetve					Szedermag ezen intézet által kiosztott literben	
állami	községi	magán	köztereken	közutakon	kertekben	szántóföldeken	udvarokon	1880. 1881. és 1882.	1883.
tulajdon									

mennyiségének 1882-ben

tartoztak és melyekben selyemtenyésztés üzletszerűen üzetik.

1.543	359.613	816.202	15.009	834.123	253.509	1.367	73.350	161 ³ / ₄	28
6.125	223.021	35.874	2.404	11.905	230.865	147	19.699	223 ³ / ₄	150
4.178	338.739	157.934	544	4.229	472.363	5.275	18.440	99	110
2.839	100.790	40.072	990	8.066	109.812	20.272	4.561	237	226
4.459	108.360	154.856	6.618	53.734	147.405	3.760	56.117	153 ³ / ₄	30
5.868	44.439	207.845	3.840	34.544	61.511	117.316	40.941	158 ³ / ₄	52
3.877	180.139	193.252	5.055	90.704	162.474	2.711	116.374	170	—
25.889	1.155.160	1.606.035	34.460	1.037.355	1.437.939	150.843	329.482	1.203	—

mennyiségének 1882-ben

és melyekben selyemtenyésztés üzletszerűen nem gyakoroltatott.

398	2.804	15.275	1.528	2.150	8.533	426	5.840		
287	834	9.100	235	240	7.397	—	2.349		
2.200	11.113	59.649	2.654	17.120	32.639	530	20.024		
—	—	5	—	—	5	—	—		
20	2.198	9.890	187	1.763	7.223	33	2.897		
—	3.639	61.332	600	5.401	14.037	4.021	40.962		
3	790	6.592	136	226	3.236	200	3.587		
—	161	1.241	22	—	1.332	—	48		
20	7.431	33.058	261	926	11.972	603	26.747		
—	2.019	20.458	—	98	18.334	—	9.045		
—	829	3.103	533	1.178	2.094	—	127		
617	8.053	58.339	976	15.087	17.562	1.116	32.268		
—	—	87	—	—	3	—	84		
—	35.416	68.446	100	18.870	54.637	7.538	22.717		
452	1.568	11.329	48	1.640	6.217	195	5.249		
41	429	784	51	—	790	—	413		
—	885	5.419	2	117	4.941	12	1.232		
—	2.919	40.952	836	267	27.291	326	15.101		
4.060	4.518	26.926	2.400	—	27.486	—	5.618		
2	489	4.570	146	225	3.361	—	1.329		
168	5.958	69.597	739	4.837	23.745	37.661	8.741		
10	3.535	11.892	20	657	9.879	200	4.731		

Az ország többi községeiben 449³/₄

Az ország többi községeiben 305

Folyó szám	A megye neve	Faiskolán kívül állandó helyére mennyi szederfa van kiültetve			A magágyból iskolázás céljából a faiskolába		A szederfák	Szederfa kerítések hossza ölelben
		4—10 éves	10 évnél idősebb	összesen	alkalmas a kiültetésre	még nem alkalmas a kiültetésre	összes száma	
		d a r a b s z á m					darab	
30	Hunyad	4.634	5.138	9.772	2.554	860	13.186	—
31	J.-N.-K.-Szolnok	57.727	36.200	93.927	21.926	—	115.853	—
32	Kis-Küküllő	4.794	2.234	7.028	343	—	7.371	—
33	Kolozs	1.375	2.495	3.870	535	—	4.405	—
34	Komárom	23.202	13.259	36.461	7.889	1.500	45.850	—
35	Krassó-Szörény	16.812	32.829	46.641	4.759	—	54.400	—
36	Liptó	—	—	—	—	—	—	—
37	Máramaros	312	423	735	100	—	835	—
38	Maros-Torda	2.588	3.238	5.826	28	—	5.854	—
39	Moson	2.669	10.002	12.671	997	—	13.668	—
40	Nagy-Küküllő	4.000	4.899	8.899	3.424	1.000	13.323	—
41	Nógrád	9.936	—	17.966	16.212	—	34.178	—
42	Nyitra	13.673	12.825	26.498	10.180	3.465	40.071	100
43	Pest-P.-S.-K.-Kun	108.219	96.946	205.165	87.699	308.000	600.864	11.498
44	Pozsony	13.862	12.249	26.111	5.409	1.000	31.520	—
45	Sáros	395	1.052	1.447	—	—	1.447	—
46	Somogy	23.676	61.593	85.269	7.772	450	93.491	150
47	Szabolcs	9.041	8.057	17.098	1.257	—	18.355	—
48	Szathmár	10.001	9.232	19.233	2.122	—	21.355	—
49	Szeben	1.288	2.458	3.746	280	—	4.026	—
50	Szepes	91	30	121	51	—	172	—
51	Szilágy	3.363	3.784	7.147	139	—	7.286	—
52	Szolnok-Doboka	1.008	1.863	2.871	133	—	3.004	—
53	Torda-Aranyos	1.290	2.163	3.453	—	—	3.453	—
54	Trencsén	—	—	—	—	—	—	—
55	Turóc	—	—	—	—	—	—	—
56	Udvarhely	995	1.253	2.248	100	—	2.348	—
57	Ugoesa	1.474	1.512	2.986	422	600	4.008	—
58	Ung	3.808	3.157	6.965	1.104	—	8.069	—
59	Vas	7.832	27.596	35.428	23.692	—	59.120	—
60	Veszprém	28.673	26.242	54.915	85.940	9.990	150.845	260
61	Zala	13.433	17.364	30.797	1.880	1.254	33.931	150
62	Zemplén	6.899	14.968	21.866	1.333	—	23.249	—
63	Zólyom	68	133	201	20	—	221	—
	Összesen	1.182.979	1.959.196	3.142.175	1.028.346	357.836	5.027.857	12.264

A létező szederfák közt hány darab képez			A szederfák közül ki van ültetve					Szedermag ezen intézet által kiosztat- tott literben	
állami	községi	magán	köz- tere- ken	köz- utakon	kertek- ben	szántó- földe- ken	udvaro- kon	1880. 1881. és 1882.	1883.
tulajdont									
87	3.422	9.677	162	105	9.887	—	3.032		
2.784	17.122	95.947	1.311	5.441	73.596	4.179	31.326		
—	127	7.244	60	789	3.776	3	2.742		
567	39	3.799	10	160	2.058	755	1.422		
1.992	1.617	42.241	292	1.975	23.845	2.706	17.082		
1.515	13.717	39.168	731	16.767	23.304	693	12.905		
—	—	—	—	—	—	—	—		
6	44	785	—	—	516	—	319		
—	22	5.832	14	8	4.031	—	1.801		
2.800	214	10.654	8	4.070	3.021	4.534	2.035		
—	2.553	10.770	37	187	10.910	8	2.181		
241	2.708	31.229	107	5.027	21.979	647	6.418		
1.617	10.407	28.047	96	149	39.268	—	558		
18.042	393.154	189.668	23.823	37.641	430.020	3.008	106.372		
4	4.741	26.775	214	1.712	19.820	57	9.717		
15	234	1.198	18	26	1.235	—	168		
1.090	6.170	86.231	219	17.385	22.221	21.203	32.463		
270	661	17.424	1	385	9.200	284	8.435		
—	778	20.577	8	268	4.183	805	16.091		
67	475	3.484	91	305	1.373	—	2.257		
—	101	71	—	—	172	—	—		
36	197	7.053	36	124	1.666	610	4.850		
8	282	2.764	—	20	2.779	—	205		
5	3	3.445	2	154	2.446	—	851		
—	—	—	—	—	—	—	—		
—	—	—	—	—	—	—	—		
—	259	2.089	5	1	1.673	—	669		
—	66	3.942	—	—	2.546	—	1.462		
1.791	519	5.759	128	472	4.240	—	3.229		
—	4.211	54.909	1.732	5.799	38.729	4.371	8.489		
4	34.158	116.683	145	8.936	82.608	45.117	14.039		
1.158	3.981	28.792	475	4.146	12.494	2.510	14.306		
20	1.146	22.083	92	1.875	6.072	6.498	8.712		
—	68	153	1	75	97	30	18		
71.286	1.953.949	3.002.622	75.802	1.222.159	2.575.424	301.727	852.745		

Az ország többi községeiben 449¹/₄

Az ország többi községeiben 305

Selyemtenyésztésünk az 1882. és 1883-ik években.

Petekiosztás.

Az 1882-ik évben 49 kg. 216 g. petét osztott ki az intézet 3,674 egyén, 1883-ik évben pedig 104 kg.-ot 583 g. 6261 egyén között, esett tehát 1882-ik évben $13\frac{1}{2}$, — 1883-ik évben pedig 16 g. pete átlag minden egyes tenyésztőre.

Ezen adatokból kitűnik, hogy minden egyes tenyésztőnek átlag annyi petét adnak, a mennyi a tenyésztés üzésére, a mi viszonyaink között, egy család számára legalkalmasabb, t. i. valamivel kevesebb egy régi latnál.

Nem tartottam czélszerűnek egyes tenyésztőnek több petét osztatni ki; egyrészt azért, mert a tenyésztési helyiségek nálunk nincsenek kellőképen berendezve, másrészt pedig azért, mert tenyésztőinknek még nincs elég szakértelmük és ügyességük, hogy nagyobb mennyiségben tenyészlhessenek; s általában azt tapasztaltam, hogy azon tenyésztők, kik kisebb mennyiséget tenyésztettek, egyenlő szakértelemmel birva azon tenyésztőkkel, kik a tenyésztést nagyobb mennyiségben űzték, aránylag mindig több és jobb gubót termeltek.

Igen tág tere van tehát még a selyemtenyésztési szakoktatásnak addig, míg azon eredményhez juthatunk, hogy mint az Franciaországban történt az idén, a mi tenyésztőink is, aránylagos eredménnyel legyenek képesek átlag 52 gram petét felhasználni a tenyésztésre.

Örömmel jelenthettem Nagyméltóságodnak, hogy petekészletünk teljesen elég volt a szükséglet fedezésére, és azon kellemes helyzetben voltuk, hogy a hozzánk forduló, tenyésztési szándékozók kívánságát ki-elégíthettük.

A folyó évben kiosztott, jelentékeny nagyobb mennyiségű pete szétosztására több egyénre volt szükségünk, mint a múlt évben. Ugyanis Sopron megyében Harkán Renner Henrik evang. lelkész ur volt szives a petekiosztást magára vállalni, — Somogy megyében Toponáron, — Fejér megyében Alcsúthon és Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun megyében Káposztásmegyeren a petekiosztásra, ugyanazon egyének alkalmaztattak, kik 1882-ik évben ezen intézetnél kiképeztettek, — Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun megye Kalocsa vidékén pedig Éles László kir. ügyészégi irnok teljesítette ezt, — Bács-Bodrog megyében Apatin, Palánka, Ujvidék és Zsabya vidékén, — Torontál megyében Pancsova vidékén, ugymint a Duna jobb partján Szerém és Belovár

megyében pedig az intézet által külön e célra alkalmazott egyének osztották szét a petét.

Bár a petéknek szakértő egyének által való kikeltése döntő hatású az egész tenyésztésre nézve, s bár igyekeztem is, hogy a kikeltést, épugy mint Olaszországban történik, nagyobb mennyiségű tenyésztők számára magunk eszközöljük, és már kikeltett kész hernyókat oszszunk ki a tenyésztők között, ez csupán Tolna megyében és részben Fejér, Somogy és Sopron megyékben volt keresztülvihető, mivel a nagy költségek és az erre szükséges szakemberek hiánya miatt a többi megyékben foganatosítani ezt egyelőre nem lehetett.

Az 1883-ik évben kiosztott pete közül 15 kg. 600 g. eredeti olasz, 88 kg. 983 g. pedig általunk készített pete volt.

Az eredeti olasz petéből

Bács-Bodrog megyében	2 k.	690 g.,
Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun megyében		55 »
Sopron megyében		35 »
Temes és Torontál megyében	3 »	70 »
Tolna megyében	9 »	730 » lett kiosztva,

10—10 g.-ot pedig Vas és Zala megyébe kísérletképen küldtünk.

Az eredeti olasz pete rendszerint a beváltási állomások székhelyén, vagy az ahoz legközelebb eső községekben, a már gyakorlottabb tenyésztők között osztatott ki, mivel az ily petéket oly célból vásároltuk évenként, hogy az általunk termelendő peték közvetlenül olaszországi petéből származott pilléktől eredjenek.

Az időjárás a petekiosztásra 1882-ik évben, kivált Sopron és Torontál megyében annyira kedvezőtlen volt, hogy ez által majd az egész tenyésztés megsemmisített, 1883-ik évben azonban az időjárás a petekiosztásra általában kedvezőnek mondható.

Tenyésztési idény.

Az 1882-ik évben már az idény kezdete is felette kedvezőtlen volt a tenyésztésre, mivel többé-kevésbé az egész országban elfogyott a szederfák levele, minek az lett a következménye, hogy kivált Sopron- és Torontál megyében majd az egész tenyésztés tönkre ment, az 1883-ik évi időjárás azonban meglehetősen kedvezőnek mondható.

A tenyésztőket Bács-Bodrog, Fejér, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun, Somogy, Sopron, Temes, Tolna, Torontál, Szerém és Belovár megyékben, hetenkint legalább kétszer, vagy a helyi, vagy pedig a kerületi felügyelők meglátogatták. Az ország többi megyéjében levő tenyésztőknél, kik 1882-ik évben 208-an, 1883-ik évben pedig 131-en voltak szétszórva, látogatások nem történhettek.

A különféle betegségek közül a lefolyt két évben leginkább a renyhekór pusztított; szórványosan a többi betegségek is mutatkoztak, bár 1883-ik évben nem annyira, mint 1882-ben, mi a kedvezőbb időjárásnak tulajdonítható, de ez is elég intés arra, hogy a selyemipar jövője, a selyemtenyésztési szakoktatás helyes és kellő mérvű terjesztésétől függ.

Gubómennyiség.

A termelt gubó mennyisége, a mint azt az ezen fejezet végén levő táblázat mutatja, az egész országban általában határozottan kedvező volt, kivált ha meggondoljuk, hogy az 1879-ik évben összesen csak 2507 kilót termeltek.

Ha azonban figyelembe vesszük, hogy egy uncia vagyis 25 gram petére az 1880-ik évben 21 kilo 10 deka, — 1881-ik évben pedig 19 kilo 59 deka gubó termeltetett, be kell vallanom, hogy e tekintetben sajnos csökkenés mutatkozik, a mennyiben 1883-ik évben, egy uncia pete után csak 17 kilo 24 deka gubó termeltetett. E csökkenést főképp abból magyarázhatjuk meg, hogy tenyésztóinknek majd fele az idén legelőször látott petét és így a legkevesebb szakértelem sem volt tőle követelhető s ez ismét arra int bennünket, hogy a tenyésztési szakoktatást figyelmen kívül ne hagyjuk, hanem a legnagyobb erőfeszítéssel iparkodjunk azt minél tágabb körben terjeszteni.

Nem hagyhatom itt érintetlenül azt sem, hogy igen sok esetben azért volt teljes lehetetlenség egy uncia pete után több gubót termelni, mivel a hernyók táplálásához a szükséges lombozat hiányzott. Ezen hiányra a tenyésztők csak a tenyésztés tényleges megkezdése után jöttek rá, minek sajnos következménye az lett, hogy a hernyók mindvégig nem nyerhettek annyi táplálékot, a mennyi szükséges lett volna, és így a gubók selyemtartalmára ezen körülmény igen csökkentően hatott.

Határozottan merem állítani, hogy ha Fejér, Sopron és Tolna megyében, hol a tenyésztők számához aránylag legkevesebb a szederfa, a szederfák hiánya nem gátolná, már az idén is mégegyszer annyi tenyésztőnk lett volna. — Tolna megyében kivált, a tenyésztők száma ezen hiány miatt még évekig nem fog szaporodhatni.

Gubó minősége.

A gubónak mint nyers anyagnak minősége, selyemanyag-tartalmát illetőleg ezen iparág jövedelmezőségére nézve döntő befolyással bír, és pedig oly mértékben, a hogy azt a laikusok nem is gyaníthatják, annál kevésbé mérlegelhetik; és ámbár a gubónak fojtása és későbbi gondozása szintén igen nagy hatással van a gubók selyemtar-

talmára és annak minőségére, mégis bizonyos az, hogy ha a hernyók rosszul lettek tenyésztve, a gubók a legnagyobb gondozás mellett is csak rosszak maradnak.

Teljes biztossággal mondhatom, hogy kizárólag a szakértelem hiányának kell tulajdonítanunk, hogy a mi gubóinkban ez idő szerint még 10°/o-al kevesebb a selyemtartalom, mint az olaszországi gubókban, daczára annak, hogy éghajlati viszonyaink a selyemtenyésztésre kedvezőbbek, mint az olaszországiak, mi onnan is kitetszik, hogy oly tenyésztők termelésénél sem nagyobb ezen különbség, kik nálunk az idén életükben csak először láttak gubót.

Ezen körülmény ismét arra utal bennünket, hogy a selyemtenyésztési szakoktatásra a lehető legnagyobb súlyt fektessük.

Gubók beváltása és értéke.

Gubóbeváltási állomások Bács-Bodrog megyében	Apatinban,
	Palánkán,
	Ujvidéken és
	Zsablyán.
Fejér megyében	Alcúthon.
Pest-P.-S.-K.-Kun m.	Kalocsán és
	K.-Megyeren.
Somogy megyében	Kaposváron.
Sopron megyében	Harkán.
Tolna megyében	Szegszárdon.
	N.-Doroghon és
	Tengődön.

Torontál megyében pedig Pancsován voltak.

Az apatini, palánkai és zsablyai beváltó-állomásokról a gubókészletek részint Ujvidékre, részint Pancsovára, az alcuthi, kalocsai, kaposztásmegyeri, kaposvári, harkai, nagydoroghi és tengődi állomásokról pedig Szegszárdra szállították nyers állapotban fojtás és további gondozás végett.

Szegszárdon a gubók elhelyezése és kellő gondozhatása céljából az intézetet egy szomszédos és a telepnek mintegy kiegészítő részét képező ház megvásárlása által elkerülhetlenül meg kellett bővíteni és itt, ugy mint Pancsován is, a beváltás és a gubók kellő elhelyezése legcsekélyebb akadályba sem ütközött.

Sajnálattal kell azonban bevallanom, hogy Ujvidéken nagy nehézségek fordultak elő és hogy ezeknek felmerüléseért engem is felelőség terhel annyiban, hogy az ott épült gubóraktár nem készülhetett el a kellő időre és Olaszországból a fojtó-kemence is kelleténél később érkezett meg.

Ennek folytán és kivált azért, mert a raktár felépülése után sem mutatkozott elégségesnek a gubómennyiség befogadására, zavar állott be a gubók befojtása és elhelyezése körül.

Ugyanis a raktár csak mintegy 30—35,000 kiló gubó befogadására alkalmas és így mintegy 20,000 kiló gubót kellett elhelyeznünk részint az újvidéki gymnasiumnak az igazgatóság által részünkre átengedett, a szünidők alatt üresen állott tantermeiben, részint pedig az azon időben nem használt dohánybeváltási raktárakban.

Ha meggondoljuk, hogy mennyi költségbe került a gubóknak a fojtás előtt a gőzhajóról való beszállítása, fojtás után pedig ideoda elhordatása és elhelyezése; s ha meggondoljuk, hogy mily kényes feladat a gubók gondozása, olyannyira, hogy a gondozás hiánya képes annak értékét pár óra alatt 50%-al is csökkenteni, nem adhatok eléggé kifejezést a feletti sajnálatomnak, hogy a raktár már a folyó év tavaszán legalább nagyobbra nem készült el.

Engedje meg azonban Nagyméltóságod, hogy ez alkalmat is ezen jó ügy nevében hálám nyilvánítására használhassam fel Nagyméltóságodnak azon kegyességeért, melylyel már engedélyt adni méltóztatott arra, hogy gyárépületeink kibővítettessenek, mi által a hasonló és sokba kerülő zavaroknak eleje fog vétetni.

A gubók értékesítése.

Az 1882-ik évben beváltatott 20,380 kiló, 64 deka I. és 4,065 kiló 23 deka II. osztályú; 1883-ik évben pedig 60,863 kiló 48 deka I. és 11,279 kiló 38 deka II. osztályú gubó; 1882-ik évben 80% I. és 20% II., 1883-ik évben pedig 81⁵/₁₀% I. és 18⁵/₁₀% II. osztályú gubónk volt.; a gubó kilója, összevéve az I. és II. osztályút, az intézetnek 1882-ik évben 1 frt 06 kr., 1883-ik évben pedig 1 frt 04 krba került, a gondozási költségek pedig 1882-ik évben 23·4 krajczárt, 1883-ik évben pedig 28·4 krt tettek ki kilónkint.

Tehát egy kiló gubó, lefonásra alkalmas minőségében az intézetnek az 1882-ik évben 1 frt 29·4 krba, 1883-ik évben pedig 1 forint 32·4 krba került s ugyanezen árban lett a fonógyárnak beszámítva és átadva.

Nem fejezhetem be, kegyelmes Uram, jelentésemnek ezen részét a nélkül, hogy köszönetet ne mondjak mindazoknak, kik ez ügyet a lefolyt évben támogatni kegyesek voltak. — Ugyanis József főherczeg ő cs. k. Fensége Fejér megyében, — gróf Károlyi Sándor Pest-P.-S.-K.-Kun megye főthi uradalmában, — gróf Festetics Dénes Somogy megyében toponári uradalmában és a körül levő birtokosok saját birtokaikon, — gróf Széchényi Béla Sopron megyében a harkai tenyésztők számára, — Tolna megyében báró Bésán János p.-apáthii, — özvegy

Bezerédj Istvánné hidjai, — gróf Széchényi Sándor nagydoroghi, és Stankoványky János kajdacsai birtokaikon levő szederfákat, szabad levelezésre teljesen díjtalanul voltak kegyesek átengedni, mely szives áldozatkészségükért kötelességemnek tartom e helyen is legmelegebb hálámat és köszönetemet nyilvánítani.

Nem hagyhatom érintetlenül, hogy a nagy költségek, melyekkel az ideiglenes gubóbeváltási állomások szervezése jár, alig engedték volna az előbb említett beváltási állomások szervezését, ha számos ügybuzgó férfiú nem lett volna szives szolgálatát ingyenesen, minden díjazás nélkül felajánlani. — Ezen férfiak közül első sorban kell megemlítenem Raics Miklós zsablyai szolgabíró urat, ki Bács-Bodrog megyében ezen ügy legrégebb és legönzettelenebb barátai közé tartozik s ki, mint 1881. és 1882-ik években, ugyaz idén is szives volt, fáradságot nem kimélve, a beváltás egyik részét, t. i. a pénzkezelését és a tenyésztők számára részletekben kifizetését magára vállalni. Meg kell emlékezniem Tolna megyében Wagner Adolf tengődi r. k. plébános urról, ki figyelemből hivei irányában nemcsak a petekiosztás és gubóbeváltás gondját vállalta magára, de ezen iparág meghonosításán, községében és környékén erélylyel és eredménynyel közreműködni kegyeskedett, — köszönettel kell megemlékezniem Tolna megyében a nagydoroghi reform. iskolaszékről, mely tantermeit a szünidők alatt részünkre átengedni szives volt. Pest-P.-S.-K.-Kun megyében meleg köszönetet kell mondanom a kalocsai k. ügyészségnek, mely szives volt megengedni, hogy Éles László ügyészségi irnok, ezen ügygyel tüzetesebben foglalkozhassék, és a helyi gubóbeváltást eszközölhesse, megemlítem e helyen azt is, hogy a kalocsai fogházban minden tekintetben mintaserű tenyésztés üzetett ugy az 1882. mint az 1883-ik évben; ugyszintén meg kell emlékezniem Kaprainai Gábor urról, gróf Károlyi Sándor káposztás-megyeri uradalmi főtisztjéről, ki az ottani gubóbeváltást volt szives eszközölni. — Fejérmegyében Alcsuthon a főherczegi gazdatisztség érdemelte ki köszönetünket hazafiui támogatásáért, ugymint az ottani r. k. és ref. iskolaszék a tantermek szives átengedéseért. Somogy megyében a legnagyobb hálával és köszönettel emlékezem meg Csépán Antal alispán urról, ki kegyes volt megengedni, hogy a gubóbeváltás a vármegyeház egyik melléképületében történjék, ugy mint Gosztonyi Lajos központi szolgabíróról, ki szives volt, a beváltási pénzeknek a tenyésztők részére részletekben való kifizetését magára vállalni.

Ama jelentékeny előmenetel, mely e tekintetben Somogy megyében tapasztalható, épen ezen urak érdeme, kiknek közreműködése által nyert ezen ügy a lakosságnál népszerűséget és bizalmat.

Igen kedves kötelességemnek tartom e helyen a jó ügy nevében

gróf Somssich Adolfné ő méltóságának meleg köszönetemet fejezni ki azon kegyességeért, hogy ezen iparágat Somogy megyében Kivadáron életbeléptetni, — gróf Somssich Andor urnak pedig azon pártolásáért, hogy sárdi birtokán nagyobb mérvű tenyésztést berendeztetni és az ügy propagálására nagyban befolyjni sziveskedett, végre Sopron megyében, hol az idén bekövetkezett nehézségek miatt selyemtenyésztés nagyobb mérvben nem volt üzhető, köszönettel tartozom Renner Henrik evang. lelkész urnak, ki a petekiosztás és gubóbevéltás gondjait magára vállalni sziveskedett.

A pancsovai m. kir. állami selyemfonó-gyár létesítése.

Az 1882-ik évben Pancsován egy selyemfonó-gyár rendeztetett be 30 orsóra.

Hogy a selyemfonó-gyárat Pancsován létesítették, annak okai a következők voltak:

Daczára annak, hogy az 1880. és 1881-ik évben még Pancsova vidéke volt a selyemtenyésztés központja az országban, itt még sem volt egy beváltó állomásnál sem oly hiány a gubó elhelyezésére szükséges helyiség tekintetében, mint Pancsován.

E körülmény indított engem arra, hogy Nagyméltóságod elődének, báró Kemény Gábor, jelenleg közmunka- és közlekedésügyi minis-ter ur ő Nagyméltóságának azt a javaslatot terjeszszem elő, hogy Pancsován — és nem máshol — egy gubóraktár építését engedélyezze.

A gubóraktár építésénél szem előtt kellett tartanom, hogy az későbbi időkre is, midőn a selyemtenyésztés nagyobb kiterjedést nyer, a gubómenyiség elhelyezésére elég nagy legyen.

Ennek következése lett, hogy az első évben a raktár egyes részei, nevezetesen a földszinti helyiségek nem lettek céljukra felhasználva, mert a gubótermés az emeleti részekben is megfért.

Az így üresen maradt földszinti helyiségek látszottak legalkalmasabbaknak arra, hogy a selyemfonással kísérletet tegyünk, mert meg kell vallanom őszintén, hogy az első 30 orsó felállítását és az oly igen kényes selyemfonás megkezdését csakis igen szerény kísérletnek tekintetem.

Ezen kísérletet indokoltnak találtam, mert e célra külön építkezésbe bocsátkozás nélkül egy már meglevő helyiséget tudtunk felhasználni.

Később örömmel győződtem meg arról, hogy Pancsova nem csupán a meglevő helyiségnél fogva, hanem másképen is igen kedvező és teljesen megfelelő hely selyemfonó-intézet felállítására.

Ugyanis a fonáshoz szükséges víz minőségére nézve kitünő, az éghajlati viszonyok elég kedvezők ahhoz, hogy a selyemfonást évenként deczember hó közepéig folytatni lehessen, földrajzi fekvésére nézve pedig Pancsova mintegy központja az Aldunánál fekvő azon vidékeknek egész Orsováig, melyeken ezen ipar fejlődése leginkább várható, továbbá a rendes gővhajózás által összeköttetésben áll a Duna jobb partjával, hol az ezen ipar iránti érdeklődés fokozatosan nagyobb mérveket ölt.

Befolyással volt azonban elhatározásomra az a körülmény is, hogy Pancsova város főispánja Stancsich György és Christián Antal polgármester urban oly férfiakat volt szerencsém találni, kik engem a helyhatóságok részéről annyira nélkülözhetlen támogatásban részesíteni szivesek voltak; továbbá Tordai György a pancsovai realgymnasium igazgatójában oly férfúra akadtam, ki ezen ügyet önzetlen hazafiassággal oly erélylyel és odaadással karolta fel, hogy kedves kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a pancsovai gubóraktár felépítésében és a fonóda berendezésében neki igen nagy része volt.

Megemlitendőnek tartom még Pancsova város hatóságának köszönetre méltó áldozatkészségét, hogy a raktártelep számára szükséges mintegy $1\frac{1}{2}$ kat. hold kiterjedésű területet, teljesen ingyen volt szives tulajdonunkba bocsátani.

Szövetkezés egy olasz gyárossal az üzlet megindítására.

Mint említém, 1882-ik évben a raktár földszinti helyisége 30 orsóval selyemfonódnak rendeztetett be.

Ismerve a nagy nehézségeket, melyekkel egy gyár berendezése, és a munkának egyelőre külföldi munkásokkal való megkezdése, ugyanint a selyemnek eladása jár, — különösen az olasz és francia üzleti döntő körök ismeretsége nélkül, — másrészt pedig azt is jól megfontolva, hogy Magyarország selyemiparának mily roppant hátrányára válhatnék az első csalódás; Giorgio Naglos olaszthoni ismeretes fonógyárossal léptem összeköttetésbe, s vele olyformán szövetkeztem, hogy mivel nekem az azon időben szükséges forgótőke még nem állott rendelkezésemre, a megkívántató összegnek felét ő adta, s az egész üzlet vezetését magára vállalta. Befektetett tőkéje után Naglos ur 6°/_o-os kamatot, és ezenkívül működéséért az üzleti tiszta nyeresémet felét nyerte. — Ez által értük el azt, hogy ezen ipar gyakorlásába egy elismert szakember által vezetettünk be; hogy Magyarország kezdő

selyemipara az első percztől fogva, a külföldi gyárakkal és selyem-piaczokkal az annyira szükséges szoros érintkezésbe és összeköttetésbe jött, s hogy sikerült, a nem szakember által nem is sejtett, mindazon rejtett nehézségeket legyőznünk, melyek elhárításának köszönhetjük azt, hogy az első kezdeményezéseknél esetleg bekövetkezhetett csalódás helyett, — habár szerény, de realis eredményt is képesek voltunk felmutatni.

A fonógyár bővítése újabbi 30 orsóval 1883-ik évben.

1883-ban, mint azt a selyemtenyésztési rovat illető fejezetében már bátor voltam előadni, a feldolgozandó anyag előállítására Magyarországon már oly mennyiségre szaporodott, hogy 30 orsó helyett 60 orsóra volt szükség; másrészt pedig, mivel az anyag feldolgozása az 1873—74. évi munkaidő alatt 60 orsót, 5 hó helyett 9 havig folytonosan foglalkoztatott, szükségesnek és indokoltnak mutatkozott, hogy a pancsovai fonódában újra 30 orsót állítsunk fel.

Gyári kútépítés.

A gyár belszerkezetének nagyobbitása szükségessé tette továbbá, hogy a gyár mellett oly kútát állítsunk fel, mely naponkint legalább 200 hektoliter vizet képes adni.

A pancsovai földtani viszonyok arra utaltak bennünket, hogy ezen kútát 5 méter belső szélességben, 8 méter mélységűre ásattuk, és ezenfelül szükségessé tették egy víztartó készíttetését is.

Víztartó építése.

Építettünk tehát egy 75 \square méter űrtartalmú víztartót, melyben a kútból felszivattyúzott vizet, fonáshoz való használatba vétele előtt, legalább 24 óráig, a levegő és nap befolyásának van kitéve.

Hogy a víz, a selyem minőségére nézve minél kedvezőbb hatással birjon, a víztartóban összegyűjtött vizet még egy szűrő-készüléken is keresztül vezettük.

Ezen szűrőkészülék 4 részből áll, és pedig három osztálya, szűrő, a negyedik pedig a tiszta vízgyűjtő. Az első osztályban ugyanis a víz kavicsra, a másodikban faszéren, a harmadikban pedig szivacsra szűretvén keresztül, a negyedik osztályba már ily megtisztított állapotban gyűl össze.

Czélja ezen szűrőkészüléknek az, hogy a fonáshoz különben igen alkalmas, de mégis zavaros vizet, a bennlevő finom homok-, agyag- és mészrészektől megszabadítsa, mivel ezek eltávolítása a selyem puhaságára és színére igen nagy hatással van.

Gyárépület bővítése.

Meg kell még emlitenem, hogy 1883-ik évben a fonóda belső rendezése némi átalakításon ment keresztül és egészen új irodahelyiség épült hozzá.

A gyárépület emelete és a tető alatti padlásrész, 20—25,000 kilóból befogadására és elhelyezésére elegendő.

Munkásnök.

A munkásnök számát és foglalkozását később leszek bátorítani.

Mielőtt azonban azt megkezdeném, engedje meg Nagyméltóságod, hogy néhány megjegyzést tehessek.

Meg kell vallanom, hogy eddig a munkásnök elszállásolása nem volt olyan, mint lenni kellett volna, mindazáltal biztosíthatom róla Nagyméltóságodat, hogy Pancsován a munkásnök sokkal jobban voltak elhelyezve, mint a hogy őket Olaszországban elhelyezni szokás; erről magam számos olaszországi selyemfonó gyárnál személyesen meggyőződhettem; mégis örömmel emlékezem meg róla, hogy Nagyméltóságodnak meleg részvétele, a gyári munkások sorsa iránt előlézte, hogy már elrendeltetett egy új, külön munkásház építése, mely a legmagasabb igényeket is tökéletesen ki fogja elégíteni.

Egyelőre a fennállott viszonyokkal kellett számolnunk, melyeknél meggyőzően a magam megnyugtató végett is kötelességemnek tartottam mindent elkövetni arra nézve, hogy a munkások egészsége megőriztessék.

Alkalmaztam egy külön gyári orvost, kinek kötelessége volt azonkívül, hogy az egész gyógykezelést és gyógyszerek beszerzését a gyár költségére vezette, naponkint meglátogatni a gyárt és személyesen szerezni meggyőződést arról, hogy egészségügyi szempontból tett minden rendelkezése pontosan végre lett-e hajtva, valamint hogy a munkásnöknek jó, egészséges táplálék nyújtatik-e.

A gyár orvosa hetenkint részletes és kimerítő jelentést tett hozzám az egészségügyi állapotokról.

Hogy azonban a hatóság jogos és szükséges beavatkozása ez irányban is érvényesítve legyen, felkértem Pancsova város hatóságát, hogy a gyárorvos működését tisztí főorvosa által havonként legalább egyszer ellenőriztesse.

Örömmel jelenthetem Nagyméltóságodnak, hogy a gyári munkásnök állapota kitünő volt, komolyabb betegség csak egy, fél- vagy egy napos, csekélyebb gyengélkedési eset pedig az egész munkaidény alatt mindössze 48 fordult elő és az illetők valamennyien felidültek.

A gyengélkedési esetek közvetlenül a munkásnők megérkezése után fordultak elő, mi a gyár orvosának véleménye szerint a kiállott utazási fáradalmak és a gyors levegőváltoztatás következménye volt, mivel munkásnőink hazájuk enyhébb éghajlatához voltak szokva.

Hiszem azonban, hogy a kedvező egészségügyi viszonyokhoz az is nagyrészen hozzájárult, hogy a gyártelep a város legegészségesebb részén, erdőhöz közel fekszik, ugyszintén, hogy a munkások közt a július-augusztus havi nagy hőségek idején, a gyár költségén naponkint bort osztottak ki.

A munkásnőkkel kötött szerződés, főbb vonásaiban épen olyan, mint az olaszországi gyárak és munkásaik közötti szerződések.

A selyemfonóda működése.

Mielőtt a gyárra és annak berendezésére, úgy a munkások számára és minőségére áttérnék, engedje meg Nagyméltóságod, hogy a selyemfonás üzéséről néhány szót mondhassak.

Mint minden gyártásban, úgy a selyemfonásban is alig sejtett előhaladás történt, úgy az eszközök javítására, mint a fonal minőségére nézve, melyek lehetővé tették, hogy ma ugyanazon idő alatt majd még egyszer annyi selyemfonál fonatik, mint 30—40 évvel ezelőtt.

Ennek természetes következménye az, hogy ezen ipart ma már csak oly munkások űzhetik, kik sokkal ügyesebbek, mint a régiek voltak, mert ha hasonlatossággal szabad élnem, a gőzerővel működő mai fonógyárak, oly viszonyban állanak az egykori kézzel vagy lóerővel hajtottakhoz, mint a mai gőzhengermalmok a régi vízi vagy szárazmalmokhoz.

Ebben rejlik egyrészt az a nagy nehézség, mely a munkaerő beszerzésével és a munkások kiképzésével jár és mely lehetetlenné teszi azt, hogy mások, mint csupán oly egyének alkalmaztassanak fonásra, kik a gyárban már legalább egy évet, mint segédmunkások töltöttek.

Ezen állításom valóságát, úgy hiszem, a következő részletek kelőleg igazolják.

A feldolgozandó nyers anyag, vagyis a gubók, különféle beváltó állomásokról már kivétel nélkül fojtott állapotban küldetnek a fonódába, azok kivételével, melyek helyben történt beváltás után azonnal legombolyittatnak.

Az első gyári munka abból áll, hogy a gubók színük szerint, sárga, fehér és zöld, külön csoportosittatnak, később pedig a kettős gubók, vagyis azok válogattatnak ki közülök, melyeket két hernyó közösen founta s épen ez által a két hernyó selyemszála annyira össze-

szálódtak, hogy közönséges selyemfonó-gyárakban le nem gombozhatók. Ezen kettős gubókat külön gyáraknak adják el, melyek csak feldolgozására is be vannak rendezve. A már szín szerint elkülönített és a kettős gubóktól megtisztított gubók, ismét három osztályba osztatnak, vagyis olyanokra, melyből a III-ik osztályú, olyanokra, melyből a II. osztályú és végre olyanokra, melyből az I. osztályú sem fonatik, az I. osztályú selyemhez való gubók ismét több osztályra oszlanak, u. m. nagy és kis gubókra, finomabb vagy durvabbakra stb.

Minden nap reggel, minden fonónőnek kimérik a gubó mennyiségét, melyet neki fel kell dolgozni; ez a gubók jósági minőségéhez képest 2—6 kiló közt váltakozik, mennél szárazabb a gubó, annál több mennyiségű ugyanazon súlyra.

Mielőtt a gubók lefonása megkezdetnék, a selyemszálat a gubóktól le kell választani, vagyis azon gummi anyagot, mely a selyemszálat körül fogja, fel kell oldani. Ez oly formán történik, hogy a gubókat a fonó üst előtt levő kisebb üstbe tétetnek, a melyben egy seprűféle készülékkel addig lesznek keverve, míg a gubók végszálaiban a seprűforma készülék ágaira ráragadnak, és ezzel adatként át a fonóüstbe a fonónő kezeihez.

A fonónő feladata a selyemfonalat oly minőségűre fogni, a minemire megrendelték.

A selyemfonál minősége, vagy finomsága, annak súlya szerint meghatározatik meg.

A súlyegység, mely szerint a minőség meghatározása történik, egy grammnak (21) huszonegyedrészre; a súlyegység műszaki neve Tenier.◀

A legfinomabb selymek, melyek csak 8—9 tenierrel bírnak, vagyis melyek 450 m. hosszú szálának súlya nem kevesebb $6/21$ — és nem több $9/21$ grammnál; ily selymek azonban csak kivételesen használatnak.

A legnehezebb selymek azok, melyek 23—25 teniert nyomnak. Leginkább használatnak a 9—10, 10—12, 12—14 és 14—16 tenier súlyú selymek, s ezek között váltakozott a pancsovai selyemfonógyár készítménye is.

Minden egyes 50—52 gram súlyú fonál külön bábbá lesz összezecsavarva, és minden egyes báb külön megpróbáltatik, valjon megfelel-e a szabott feltételeknek.

A selyem körülbelül 100 kilós csomagokban adatik el, s mivel mintegy 20 báb megy egy kilóra, egy-egy csomagban mintegy 2000 báb van.

A vevő a küldemény megérkezésénél 20—25 bábot megvizsgál, s ha ezek közül csak egypár nem felel meg az általa tett megrendelésnek, joga van az egész csomagot visszautasítani, vagy legjobb esetben árleengedést követelni.

Örömmel jelenthetem azonban Nagyméltóságodnak, hogy Folini Tiobaldó ur, a pancsovai gyár igazgatója oly kitűnően felelt meg feladatának, hogy bár selymünket előre oly árért adtuk el, mely időnkint 4—5 frankkal is magasabb volt a lyoni tőzsdén jelzett selyemáraknál, a lyoni selyemgyár, mely vevőnk volt, az általunk neki eladott mintegy 30 csomag selyem közül egyetlen egyet sem utasított vissza, sőt még árleengedést sem követelt egyetlen szállitmányunk átvétele után sem.

Hogy a selyemnek előbb jelzett fokkonzinti minősége elérhető legyen, szükséges, hogy a fonónók 3—6 gubóból, váltakozva tudjanak fonalat fonni. — Megjegyzendő az is, hogy a gubók külső rétege ad legvastagabb szálát, a belsőbb rétegekben pedig a szálak folyton vékonyabbak, és így, hogy a fonónó által sodrott fonál egyenletes vastagsága folyton megmaradjon, szükséges, hogy míg például eleinte 3 gubó szálát fonják, ezek $\frac{1}{3}$ részének lefonása után, a fonál vastagságának kiegyenlítése végett egy negyedik, és még később ötödik, vagy esetleg hatodik gubó szálát is a fonálhoz vegyék.

Mentül jobban élmezttük és gondoztuk a hernyókat, annál egyformább a gubószálak minősége és ruganyossága; ha azonban a hernyók rosszul voltak tartva, általában kevesebb selymet adnak, s ha nem voltak egyenlően etetve, és nem jól voltak gondozva, — a selyemfonál nem egyforma, szakadozik, a munkát késlelteti és így drágítja, az előállított árút pedig értékében csökkenti.

És így még a fonó üstnél is érezhető, hogy a tenyésztők oktatása és a tenyésztők fölött a néptanítók által gyakorolt felülvizsgálat elég sikeres volt-e vagy sem.

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy itt arra hívhassam fel becses figyelmét, hogy ez is egyik bizonyossága annak, hogy ezen iparág létesítése a miveletek egész lánczolatából áll; ugyanis ha ezek közül egyik vagy másik nem úgy lesz teljesítve, mint a hogy az megkívánatik, káros hatása el nem marad, és ekkor a laikus, ha nem az óhajtott végeredmény éretik el, alig képes felfogni, hogy az miért nem sikerült, és többnyire azon könnyű véleménynyel vet véget a dolognak, hogy az iparág meghonosítása lehetetlen.

Egy második körülmény, mely szintén döntő befolyással bír a fonógyárak jövedelmezőségére, az, hogy az általa feldolgozott gubók jól voltak-e lefojtva és a fojtás után a szárításnál jól lettek-e gondozva.

Ugyanis minél jobban lettek fojtva és szárítás közben gondozva, annál több selymet lehet róluk legombolyítani.

A rosز fojtás abban áll, hogy gubók magasabb hőfoknak lesznek kitéve, mint a mekkora szükséges arra, hogy a bennük levő bábót megölje, mi azt eredményezi, hogy a selyemszálat befoglaló gummianyag annyira kiszárad, hogy a selyemszál legombolyítását gátolja.

A mi a gubók gondozását illeti, ha az nem oly óvatosan történik, hogy azok tökéletesen kiszáradhassanak, az az eredménye fog lenni, hogy a gubó belsejében képződő penész az egyes selyemszálakat megemésztí, és így azokat szétszakgatva, lefonásukat és az értékesítést lehetetlenné teszi.

Különösen megnehezíti a gubók jó gondozását ama körülmény, hogy a selyemanyag 20%-nyi nedvességet képes magába venni a nélkül, hogy az külsőleg észrevehető lenne, maximuma pedig azon nedvességnek, melyet a selyemanyag felvenni képes, egész 40%-ig fokozódhatik.

Nem mondok sokat, ha azt állítom, hogy ezen tán csekélységnek látszó, és a gyakorlatban mégis csak a legnagyobb szorgalommal és ügyességgel keresztülvihető feltételektől függ az egész selyemipar meghonosítása.

Ezek után, kegyelmes uram, áttérek a pancsovai gyár tüzetes leírására.

A pancsovai m. kir. selyemfonógyár a Pancsováról Bavanistye felé vezető út mellett fekszik.

Ezen fonóda áll egy egyemeletes, homlokzattal északfelé néző épületből.

Az épület 40·50 méter hosszú és 10·50 méter széles, úgy a földszinti, mint az emeleti helyiségek 4 méter magasak.

A földszinti helyiségekben a selyemfonóda van berendezve, az emelet és a padlás, mely zsindeleyel fedett és mindkétfelül 22 ablakkal van ellátva, raktári helyiségül használtatik és 20—25,000 kilo gubó elhelyezésére elegendő.

A földszinten berendezett fonóda áll két osztályban elhelyezett 60 orsóból, melynek mindegyik osztálya 30—30 orsót számlál.

Az orsók alapzata öntött vasból, a gubókeverő üstök pedig rézből készültek.

A fonógépezet 30 gubókeverő készülékkel (automatische Batteuse) bír.

A fonásmód a Sansmariage-féle, három szállal, az orsók 40 cm. átméretűek.

Az orsók szekrényekben vannak elhelyezve és ezen szekrényekben végig gőzvezeték van alkalmazva. Ezenkívül a fonóházban egy »Gaffini-féle« gőzvezeték van.

Az üstök átmérője közepén 75 cm. Az orsók és üstök között 1.20 méter távolság van, mi azt eredményezi, hogy a selyemfonál, mielőtt az üstből a munkásnő feje felett, a mögötte elhelyezett orsóra sodortatik, már kellőképen megszárad.

Ezen fonókészülékek az udinei Fasser A. cégtől szereztek s oly kitünő készítmények, hogy a lefolyt két évben, sem javítást nem igényeltek, sem pedig egyéb igazítás végett a 60 orsó közül egyetlen sem kellett egy perczig sem pihentetni és így a gyár folyvást teljes erővel volt képes dolgozni.

Ezen gépezeteket belföldi gyárakból beszerezni nem lehetett; mivel hazai gépgyáraink ily gépezetek készítéséhez berendezve nincsenek és így ezeknek hazai gépgyárakból való beszerzése szerfelett magas költségtöbbletet igényelt volna.

A fonáshoz szükséges viz, a felesleges gőz által a gőzkazán alatt levő vitzartóban melegítettik 35 C. fokig, honnan a fonóüstökbe csapoltatván, kellő hőmérséket ott, az üstökbe bocsátott gőztől nyer.

A gyárépület keleti részén van felállítva a 6 lóerejű, vízszintes, alnyomású, expansio nélküli gőzgép, külön gépházban. Ugyanezen épületben van a szivó és emelő szivattyú, a fonódában szükséges vízmennyiség vezetésére.

A gépház mellett, egy ezen célra külön felállított épületben van a kazán.

A Cornwall-féle 7 méter hosszú, 1 $\frac{1}{2}$ méter átméretű gőzkazán nyomással működik.

A gőzgép, kazán és szivattyú Röck István budapesti gépgyárostól szereztetett és működése eddig teljesen kielégítő.

Mint már előbb is említém, a szükséges vízmennyiség egy 8 méter mély és 5 méter átméretű kútból szivattyúztatik a gépházban levő szivattyú által egy 75 köbméter űrtartalmú vitzartóba s a salakjától kellőképen megtisztított viz, a vízgyűjtőbe ömlik.

Ezen vízgyűjtőből ismét egy szivattyú által a viz, az emeleten elhelyezett vasvitzartóba vezetetik, onnan pedig a már előbb szintén említett, kazánfeletti melegítőbe, honnan a szükséghez képest, a fonódában levő üstökbe, vagy a gőzkazánba bocsátják.

A viz egy részét nem vezetik a kazán felett levő előmelegítői hanem hideg állapotban a forró üstök mellett álló külön kis rézvitzartókba. Ezen hideg víznek célja abban áll, hogy a fonó nők, k¹ forró vízben dolgoznak, kezeiket benne időnkint lehűthessék. A fo

ráshoz használt vízbe különös szerek is tételnek, hogy annak érdekességét elvegyék.

A gyárnak naponkint átlag 200 hectoliter vízre van szüksége a fonóüstök és a gőzkazán számára, a gőzképzéshez pedig átlag, naponkint 10 métermázsa kőszénre; természetesen a fejlesztett gőz nagyobb része a gubókeverő üstök vizének melegítésére használtatik fel.

A tisztátlan víz egy külön e célra épített gödörbe vezetetik le.

A gyár vaskéményének magassága az alappal együtt 21 méter.

A gyár nyugati részén az iroda mellett van a gubó-osztályozó terem.

A gyár személyzete áll:

1 igazgató.

1 segédigazgató.

1 gépész.

1 hivataloszolga.

1 felügyelő.

1 nő, ki a fonónők részére kiméri az általuk naponkint legombolyítandó gubót.

1 nő, ki a bábokba összecsavart selymet megpróbálja, hogy olyan-e, mint a milyennek kell lenni.

30 fonónő.

6 tartalék fonónő, kik ha a fonógépezetnél nem foglalkoznak, gubóválogatásra használtatnak.

8 munkásleány a fonásközben elszakadt fonalszálak összekötéséhez.

16 munkásleány, kik a gubót forgatják a rézüstökben és a gubók selyemszálának végét keresik.

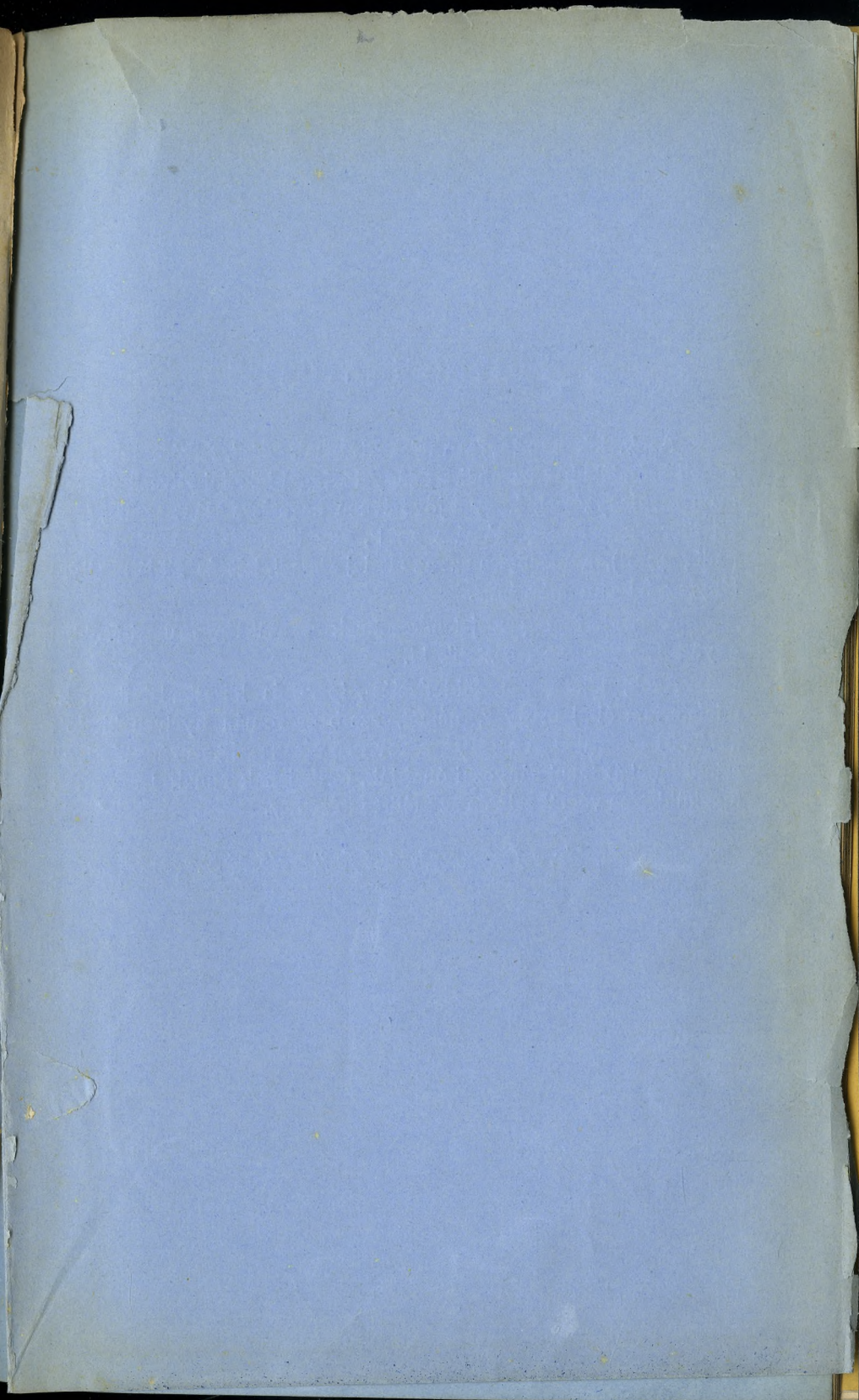
4 munkásnő, kik a selyemhulladékot tépik.

1 nő, ki az üstökben maradt hulladékot összeszedi, és

5 gubóválogatónő.

Összesen 107 személy, kik közül 95 külföldi, 12 pedig belföldi.

DE BALLAGI GÉZA

Magyarország SELYEM TERMELŐ KÖZSÉGEINEK TÉRKÉPE

a selyemtermelési állapotára vonatkozó 1882-1883-ik évi
jelentésnek mellékletül, kiadja
az orsz. selyemtermelési felügyelőség
SZÉKESZÁHADON.

HÁTSEK H. ÖZ

Termeltetett az országban selyemből.

És pedig	Hány köz- ségben?	Hány szel- vált?	Összes mennyiség?		A helyi fel- használt közvetlen	
			kiló	öcsk	ft.	kr.
1878-ik évben	91	126	2507	—	2900	89
1880-ik	112	160	19131	71	11062	66
1881-ik	112	276	41300	99	41816	72
1882-ik	131	314	24465	97	16197	46
1883-ik	163	6161	72182	86	78165	11
Összesen 1882, 1883, 1882 és 1883-ik években	1401	13270	140251	43	157261	89

• Kizárólag a helyi felhasznált selyem termelését.
• 1880, 1881, 1882, és 1883-ik évek selyem termelését.
Belső felhasznált selyem a selyemtermelési helyeken, Tékán, Budaörsön, Tóznán és Törölkényen; továbbá Szegedvárosban, Tapolcán, Földmúgyán, Alcsúton és Pusztaszeleken-Kiskárolyán, Fókán és Kálmárcsúton. Az ország több részében a helyi felhasznált selyem termelésétől teljesen eltekintve.

MÉRTÉK
Arány 1:152000

FIGYELMEZTETÉS.

Azok, kik **szederfamagot** kívánnak vetni, felkéretnek, hogy ebbeli szándékukat az alulírt felügyelőséggel közölni sziveskedjenek, azon megjegyzéssel, hogy a jövő évben bevetésre szánt terület (egy fél liter szederfamag számára 20□⁰, egy liter szedermag számára pedig 40□⁰), a mennyire azt az általaj engedi, két és fél láb mélyre tényleg fel van már ásva.

A szederfamag a jelentkezőknek a szükséges utasításokkal együtt **ingyenesen** osztatik ki.

Azok, kik a nm. földmivelés-, ipar- és kereskedelmi m. k. ministerium által magyar, német, szerb és román nyelven kiadott „**Rövid útmutatás a selyemhernyó okszerű tenyésztésére**“ című munkát tanulmányozni óhajtják, forduljanak annak **ingyenes** megküldetése végett szintén az alólírt intézethez.

M. kir. selyemtenyésztési felügyelőség Szegszárdon.

